ARAYIŞ

21 ŞUBAT 1981 • SAYI 1 • FİATI 30.-TL. • HAFTALIK DERGİ

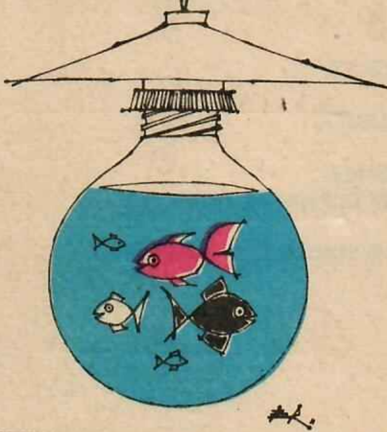

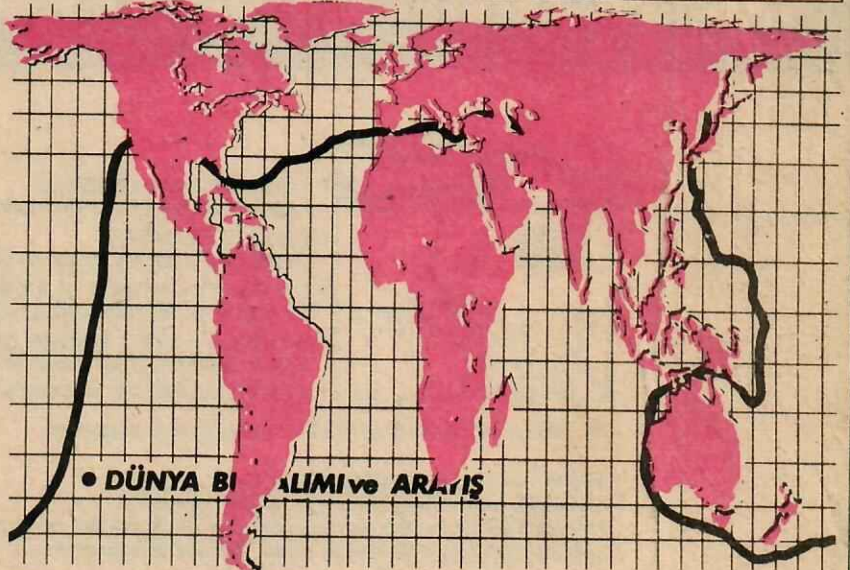
ATATÜRK'ÜN EMANETİ ve GENÇLİK

Bülent Ecevit

"Gençler, çatışıp vuruşmadan özgürce tartışıp uygarca uzlaşarak emanetin gereğini yerine getireceklerdir"

• ELEKTRİK KISINTILARI 1983 TE BİTER Mİ?

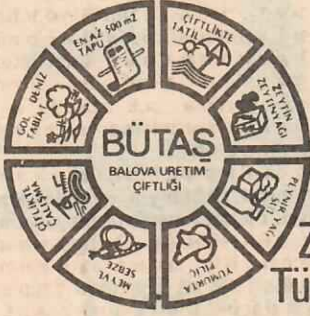

• ENERJİ ve PETROL BUNALIMI

• TÜRKİYE'NİN TARIMSAL OLANAKLARI

Ev Hanımları, Subaylar, Emekliler, Doktorlar
Sanatçılar, Gazeteciler, Öğretmenler, Mühendisler
Ziraatçiler, Uzmanlar, Çiftçiler, Öğretim Üyeleri
Tüccarlar, Esnaf, İşçiler, Memurlar

YÜZLERCE KİŞİ BİRARAYA GELDİK

Ege'de Bafa Gölü yakınında, ortaklaşa

ÇİFTLİK KURDUK ÜRETİME BAŞLADIK

SİZ DE KATILIN ÇİFTLİĞİNİZ OLSUN

* TAPUNUZU ALACAKSINIZ
  YERİNİZ SÜREKLİ KIYMETLENECEK
* ÇİFTLİK ÜRÜNLERİ
  ÜCRETSİZ KÂR OLARAK VERİLECEK
* ÇİFTLİKTE DEVRELİ OLARAK
  TATİLDE ÜCRETSİZ KALACAKSINIZ
* AYRICA İŞLETİCİ ANONİM ŞİRKETE ORTAK OLUP
  HİSSE SENEDİ ALACAKSINIZ
* TÜM GELİŞMELER DERGİMİZLE SÜREKLİ DUYURULACAK

İlk 1800 ortağa gelecek ay zeytinyağı dağıtımına başlıyoruz.

500 m^2 tapulu bir pay peşin 50 bin TL.
10 bin TL. peşin 20 ay 2500 TL. taksitle 60 bin TL.
(Ayrıca, işletme, tesisler ve tüm yatırımlar için bir kereye mahsus şirket ortaklık payı 10 bin TL. alınır. Taksitle de ödenebilir.)

ortaklık işlemleri, enteresan uygulamamız için ücretsiz Broşürümüzü isteyiniz

BÜTAŞ / BALOVA ÜRETİM ÇİFTLİĞİ MERKEZ : Gazi Mustafa Kemal Bul. 17/5 Kızılay - ANKARA TEL : 29 81 94 - 30 26 42

İstanbul İrtibat Büroları Bil-Par : Yeni Tarlabaşı Cad. 8 Gökçay Han Kat : 2 Taksim Tel : 45 28 57 - 45 39 55 - 48 63 12
Gelişim Pazarlama : Selim Paşa sk. 37 Deliçay İşhanı Kat : 2/15 Aksaray Tel : 28 33 90 - 28 33 91 / 15 İST.

İzmir İrtibat Büroları Ketencioğlu Ticaret : Fevzipaşa Bul. 17 Azim Han Kat : 6 No : 604 Tel : 14 23 76 - 25 35 26 gece 15 49 64
Nurgün Ofis : İstasyon cad. 1717 sk. Vakıf Han Kat. 2 No : 204 Karşıyaka Tel : 23 10 91 - 23 07 36

DİKKAT : İrtibat Büromuz olan yerlerde, peşinat tutarını aşağıdaki banka hesaplarımızdan birine yatırdıktan sonra makbuz suretiyle bürolarda diğer işlemler bizzat tamamlanabilir. Veya mektupla merkez büro adresimize başvurulur. Banka dışında elden para alınmaz.

BALOVA ÜRETİM ÇİFTLİĞİ İÇİN PEŞİNATI YATIRABİLECEĞİNİZ BANKA HESAP NUMARALARIMIZ :
* TÖBANK Yenişehir Şb. H. No : 794 Ankara
* YAPI KREDİ BANKASI Sıhhiye Şb. H. No : 552/57 Ankara

payrazlar

YAZI İŞLERİ'nden

Neyi
Niçin
Nasıl

ARAYIŞ

"Buldum dediğin zaman herşey bitmiştir"
Goethe

DÜNYA bir çağ değişiminin sancıları içinde... Sorunların niteliği de boyutları da sürekli değiştikçe, bilinen çözümler, yerleşık kurumlar, kurulu düzenler gitgide yetersiz ya da geçersiz kalıyor.
İnsanların dünya görüşlerini, değer ölçülerini, düşünce koşullanmalarını hergün daha çok zorluyor bu hızlı ve karmaşık değişim...
Ama dünya görüşleri, değer ölçüleri, düşünce koşullanmaları kolay değişemiyor. Kendi yaratıcılığı ve yetinmezliği ile kendi alışkanlıkları ve tutuculuğu arasında bocalayıp duruyor insanlık...

■

HER değişim yeni arayışları gerektirir. Her yanıt yeni sorular getirir ardından... Her çözüm yeni sorunlar doğurur. Her "buluş" yeni arayışlara yol açar.
Bilim öyle ilerlemiştir, teknik öyle ilerlemiştir, insanlık öyle ilerlemiştir çağlar boyunca... Bundan böyle de öyle ilerliyecektir. Onun için, ARAYIŞ, sonu gelmez bir süreçtir.

■

KİMİ toplumların veya kimi toplumlardaki egemen güçlerin kesin doğruyu bildiklerine, kesin yanıtları ve çözümleri bulduklarına inanıp, ARAYIŞ'ı durdurmağa çalıştıkları dönemler, durgunluk, gerileme ve çöküntü dönemleri olmuştur o toplumlar için... Daha da ötesi, baskı ve zulüm dönemleri olmuştur.
Çünkü ilerlemenin de, insan kişiliğini ve bilgisini geliştirebilmenin de itici gücü olan merak, kuşku ve arayış, bilinenle ve bulunanla yetinmeyiş, insanı insan yapan, insanı tüm başka yaratıklardan ayıran ve üstün kılan o dürtü, ancak baskıyla ve zulümle o da ancak bir ölçüde, engellenebilir. İnsan her zaman o engelleri de aşmıştır.

■

DÜNYA sorunlarının çok ağırlaşıp karmaşıklaştığı, bu sorunlara henüz geçerli çözümler getiremeyişin insanlığı gitgide koyulaşan bir bunalıma sürüklediği bir çağda; ve Dünya bunalımından ençok etkilenen, üstelik kendi ağır sorunları da dünya bunalımının getirdiği sorunlara eklenen Türkiye'mizde, bilinçli bir ARAYIŞ, her zamankinden daha ivedi ve güncel bir gereksinme şimdi...
Türkiye'de böyle bir ARAYIŞ'ı verimli kılabilmek için büyük bir olanak var: Cumhuriyetin hemen her alanda yetiştirdiği, bilgili ve yetenekli çok sayıda uzman... "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" diyen Atatürk'ün açtığı yolda bilim ışığını taşıyanlar...
Ama gereğince yararlanılamamış Cumhuriyet Türkiye'sinin o bilgi ve uzmanlık birikiminden... Halkla da Devlet yönetimiyle de uzmanlar arasında yeterli, verimli ve düzenli bir işbirliği ve etkileşim kurulamamış. O yüzden her uzman, ister istemez, elindeki bilim ışığını, sorunların ancak bir boyutuna tutabilmiş çoğu kez... Oysa sorunlar çok boyutlu ve karmaşık... Hiçbir uzmanlık dalı bu sorunlardan hiçbirine tek başına yeterli çözümler öneremez artık...
Onun için, Dergimizde, birçok alandan birçok değerli uzmanı bir araya getirdik. Kiminin imzalı yazılarıyla, ama daha çoğunun da, ortak çalışma ürünü olacağı için imzasız, yazılarıyla güçlendirmeğe çalışacağız ARAYIŞ'ımızı... Değişik uzmanlık dallarının biribirini bütünlemesiyle yaklaşacağız karmaşık yapılı sorunlara... Gazetecilik işlevini, o uzman gruplarıyla halkımızın ve sorunlarımızın aracısı kılmağa uğraşacağız.
Uzmanlardan, bilim adamlarından, böyle bir yaklaşım içinde ve en geniş ölçüde yararlanırken, halkın da sesine ve katkısına açacağız Dergimizi...

■

HAFTALIK bir dergi, kuşkusuz, güncel gelişmeleri izlemek zorundadır. Ama biz güncel gelişmeleri izlerken, bunların seline kapılmaksızın, temel sorunlarımıza çözümler arayacağız.

Öncelikle Dünyadaki ve Türkiye'deki bunalımın niteliğini ve boyutlarını kavrayıp açıklamağa, karşı karşıya bulunduğumuz sorunları tanımlamağa ve Türkiye'nin bunalımını ve sorunlarını, Dünya bunalımıyla içiçe inceleyip deşmeğe çalışacağız.
Oluşturabileceğimiz ve önerebileceğimiz çözümlerin,
* Biribiriyle tutarlı olmasına,
* Özgürlükçü demokrasiyle bağdaşır ve ulusal bağımsızlığımızı güçlendirir yönde olmasına,
* Türkiye'nin de insan kişiliğinin de özgürce ve sağlıklı biçimde gelişmesini kolaylaştırır nitelikte olmasına,
* Hakça, gerçekçi ve barışçı olmasına, özen göstereceğiz.

■

GEÇMİŞE değil geleceğe dönük olacaktır ARAYIŞ'ımız... Geçmişin tartışmalarını kavgalarını canlandırmaksızın, geçmişin yaralarını deşmeksizin, geçmişden ışık ve ders almağa çalışacağız ancak...
Kavga dergisi değil, BARIŞ DERGİSİ olacaktır "ARAYIŞ"...

■

EN karmaşık veya bilimsel konuları bile, herkesin anlıyacağı yalın bir dille açıklamağa özen göstereceğiz. Uzmanlarımız yalnız bildiklerini halka aktarmağa değil, halktan da öğrenmeğe çalışacaklardır bu Dergi aracılığıyla...
Her sorun, özde, insanın ve halkın sorunudur. düşüncedeki düğümler çözülüp bilimin ışığında konular aydınlandıkça, halk, kendi sorunlarını en gerçekçi biçimde değerlendirebilenin de, o sorunlara en geçerli çözümleri getirebilenin de kendisi olduğunu görecektir.

Onun için giderek belki de halkın katkısı, uzmanın katkısını aşacaktır "ARAYIŞ"da...

Saygılarımızla....

ARAYIŞ'A ALTI AYLIK ( ) BİR YILLIK ( ) ABONE OLMAK İSTİYORUM
Aşağıdaki adresime dergi gönderiniz

Adı Soyadı: ....

Adresi : ....

....

ABONE İSTEK KUPONU

NOT: Abone bedelinin PTT ile ya da Ziraat Bankası Gaziosmanpaşa/Ankara Şubesi'ndeki 1200 numaralı hesaba yatırıldığını gösteren makbuzu zarfın içine koyup, lütfen aşağıdaki adrese gönderiniz:
ARAYIŞ DERGİSİ Posta Kutusu 75 Küçükesat - ANKARA

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yayın Danışmanı:
BÜLENT ECEVİT

Sorumlu Yazı Müdürü:
NECDET ONUR

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA
TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56
TELEX:
43 179 RUNO - Tr.
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ VE BASKI:
Milliyet Gazetecilik A.Ş.
tesisleri - Ankara

ABONE KOŞULLARI

YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 Tl. altı aylık 750 Tl.

YURT DIŞI:
F. Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Fransa, Suriye, Suudi Arabistan, Libya, Lübnan, Kuveyt, İran, Mısır, Cezayir, Irak 104 DM ya da, 60 USA Dolar, Birleşik Amerika ve Avustralya 70 USA Dolar ya da, 130 DM.

(Altı aylık abone, yıllık abone bedelinin yarısıdır.)

Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki, "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK - 75 Küçükesat - Ankara" adresine gönderilmesi rica olunur.

İLAN ÜCRETLERİ:
Dört renkli kapak: **55 bin TL.**
Kapak içleri tek renk: **35 bin Tl.**
İç sayfalar renkli: **40 bin Tl.**
Öteki sayfalar tek renk: **20 bin Tl.**

(RENKLİ İLANLARDA ORİJİNAL RENK GARANTİSİ YOKTUR.)

İMTİYAZ SAHİBİ:
ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına:
Necdet ONUR

Sayı: 1
21 Şubat 1981
Fiyat: 30 TL.

DERGİNİN İÇİNDEN

DÜNYA BUNALIMI VE ARAYIŞ: Üç bölümden oluşan yazıda kapanan ve yeni başlayan çağların özellikleri, ana çizgileri değerleri üzerinde duruluyor. SAYFA 9

ESKİ VE YENİ DÜNYA HARİTALARI: Çağımızda çok şeyin değiştiği, hatta dünya haritasının değiştiği araştırma yazısında ortaya konuluyor. SAYFA 17

DARÜLFÜNUN'DAN YÜKSEK OKULLARA: Üniversiteler, Akademiler ve Harp Okulları'ndan gönderilen taslakların birleştirilmesi ile oluşturulan 55 maddelik "Yüksek Öğretim Tasarısı'nın esasları. SAYFA 23

TÜRKİYE'NİN TARIMSAL OLANAKLARI: Ülkemizin altın ya da petrol değerindeki tarım ürünlerinin dış satımı ile ekonomik bunalımdan çıkıp çıkamayacağımız irdeleniyor SAYFA 26

1980'DE TÜRK EKONOMİSİ VE YENİ BELİRTİLER: Ekonomik politikaların doğurduğu sosyal sorunlar üzerinde durularak ülkemizin ekonomik tablosu belirtiliyor SAYFA 33

DİŞTEN ARTIRMANIN SAĞLIKLI YOLU: Sağlık açısından çok ya da pahalı yemenin değil gereken ölçüde ve biçimde beslenmenin önemi üzerinde duruluyor SAYFA 57

BAŞYAZI 5
Atatürk'ün emaneti ve gençlik

REAGAN YÖNETİMİ VE DIŞ YARDIM 19

DEMOKRASİ 20
Kurucu Meclis ve ötesi

HUKUK VE YASAMA 22
Yasalar hızlı mı, doğru mu çıkmalı?

MALİYE 28
Vergiler: Çözdüğü ve getirdiği sorunlar

ENERJİ 31
Elektrik kısıntıları 1990'a kadar sürer mi?

İŞÇİ SORUNLARI ... 36
Çalışma düzenindeki değişiklikler...

YURTDIŞINDAKİ YURTTAŞLAR 38
Avrupa parlamentosu ve yabancı işçiler

İÇİMİZDEN BİRİLERİ 39
Esnaf ve sanatkârla görüşme

DIŞ İLİŞKİLER 41
Avrupa Konseyi ve Türkiye

KIBRIS 42
Rumlar niyetlerini açığa vurdular

BULMACA 43

FELSEFE .... [illegible]
Çağımızda felsefer' ı görevi

YAYINLAR 46

TARİH 47
Atatürk ve tarih

SANAT VE YAZIN ... 48
Sanat - yazın ve halk

MUSİKİ 50
Atatürk ve müzik

DİL 51
Dil denen büyülü varlık

TRT 53
Radyo - Televizyon Kurumu ve yansızlık

TELEVİZYON 54
13'üncü yılında Türk Televizyonu.

SPOR 55
Sporda Arayış

PROTEİN 59
Ucuz fakat sağlıklı beslenmek için

SAĞLIK 61
1981 uluslararası sakatlar yılı

ATATÜRK'ÜN EMANETİ VE GENÇLİK

BÜLENT ECEVİT

● **Türk Ulusu, çoksesli uyum içinde, Atatürk'ün gösterdiği amaca, "çağdaş uygarlık düzeyinin ÜSTÜNE" yükselecektir.**

DÜNYADA gençliğin bir toplumsal ve siyasal güç olarak önemi, 1960'lı yıllarda anlaşılmağa başladı. Oysa her alanda çok ilerisini görebilen Atatürk, gençliğin bu bakımlardan da önemini daha yüzyılın başlarında, herkesden önce ve herkesden başka türlü kavramıştı.

Birinci Dünya Savaşı sonrasının kimi "gelişmiş" ülkelerinde kimi önderler, uygun adımlı, üniformalı, doldurma kafalı genç kuşaklar yetiştirip, onları dikta rejimlerinin robotlaşmış araçları gibi kullanmağa uğraşırken ve sömürgeci-serüvenci savaşlarda gençleri acımasızca harcarken; Atatürk, Türk gençliğine kişilik ve sorumluluk vermeyi, gençliği kendi iradesiyle toplumu yönlendirebilir duruma getirmeyi amaçlıyordu.

Onlara bağnazca bir "tek yol"culuk aşılamıyor, onların kafalarını dogma kalıplarına dökmüyordu. "Hayatta en hakikî mürşit ilimdir" diyerek, bilimin ışığında ve bilimde ilerliyebilmenin de gereği olan özgür düşünme yeteneğiyle, kendi yollarını kendileri bulmağa, engelleri kendi güçleri ve iradeleriyle aşmağa ve Türkiye'nin sorumluluğunu yüreklerinde bilinçlerinde duymağa alıştırıyordu gençleri...

Bildikleriyle, öğrendikleriyle yetinmeyen, başkalarının da düşüncelerine saygılı ve tüm insanlığın kültür kalıtına (mirasına) kafaları açık gençler yetişmesine özen gösteriyordu.

Devrimini ve yapıtlarını, kendinden sonra gelecek kuşakların gençliğine öylesine güvenle emanet etmiş bir önder daha yoktu Dünyada...

Devrimini ve Cumhuriyeti gençliğe emanet ettiği büyük "Söylev"inin sonunda,

"**Bugün vasıl olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen millî musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir.**" dedikten sonra, yüce Önder,

"**Bu neticeyi Türk gençliğine emanet ediyorum. Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir**" diyordu.

Bu emaneti yalnız Kurtuluş Savaşı sonrasının gençliğine bırakmıyordu Atatürk... Gelecek kuşakların gençliğine de, "istikbal"in genç kuşaklarına da emanet ediyordu Devrimini ve Cumhuriyeti...

Öyle ki, "Söylev"ini bitirirken, akla gelebilecek en kötü olasılıkları, en çetin koşulları belirttikten sonra, geleceğin genç kuşaklarına şöyle sesleniyordu:

"**Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır!..**"

Belli ki, Atatürk, büyük devrimler veya atılımlar gerçekleştiren kuşakların zamanla kafaca da yaşlanıp yorgun düşebileceğini, geride kalıp tutuculaşabileceğini, yozlaşıp yoldan çıkabileceğini, hattâ kendi kendilerine ihanet edebileceğini düşünmüştü. O nedenle de, başlattığı Devrimin ve kurduğu Devletin temel ilkelerini ve doğrultusunu, değişen koşulların ve sorunların gerektireceği yenilemelerle ve yeni atılımlarla ancak gençliğin sürdürebileceğine, başlattığı Devrimi sürekli canlı tutup geçerli kılacak taze kanı ancak gençliğin verebileceğine inanmıştı.

Onun için başardığı ve başlattığı herşeyi gençliğe emanet etmişti.

GENÇLİĞE NE VERİLDİ?

Ama Devletin emanet edildiği gençliğe, bu Devlet, hele son otuz yıldır gerekeni verdi mi?... Umut verdi mi, gelecek verdi mi, değer verdi mi, sevgi verdi mi?

Türk Ulusu Dünyanın en eski uluslarından biri. Ama nüfus yapısı bakımından Türk toplumu Dünyanın en genç toplumları arasında... Nüfusumuzun yarıdan çoğunu çocuklarla gençler oluşturuyor.

Yalnız ilkokula giden çocuklarımızın sayısı beş buçuk milyondur. Danimarka'nın tüm nüfusunun üstündedir bu sayı.

1980-81 ders yılı başında 416 bin genç yüksek öğrenim için başvurdu, ancak yaklaşık 40 bini, yüzde 9.6'sı üniversitelere, akademilere ve yüksekokullara girebildi. Bu olanağa kavuşan o küçük azınlığın da büyük bölümü gelişmiş yörelerden gelenler.

Yüksek öğrenim olanağı bulamayanlardan çoğu işsiz... Bu olanağı bulabilenlerin de diplomalarını aldıklarında iş bulabilme umutları gitgide tıkanıyor.

Daha yaşamın eşiğinde hayalleri yıkılıyor çoğunun..

Öğretici-öğrenci ilişkisinde insan sıcaklığı gitgide sönüyor.

İki göz odalı on nüfuslu gecekondudaki çocukların gençlerin nasıl ders çalışacakları düşünülmüyor.

Belki birkaç göstermelik örnek dışında, mahallelerde hele köylerde, ne okuma odaları ne kitaplık...

Köylerden kentlere otuz yıldır hızlanarak süren göç dalgalarının doğurduğu çevre değişimi, kültür değişimi sorunlarına, yeni koşullarla uyum sağlama sorununa, eğilinmemiş.

Aylar süren yaz tatillerinde, çocukların gençlerin ne yapacakları, öğrendiklerini nasıl unutmayacakları, çocukluğun gençliğin tadını nasıl çıkaracakları, pratik becerilerle yaşama nasıl hazırlanacakları düşünülmemiş.

Silahlı eğitim kamplarına göz yumulmuş, ama tarlada çalışma programlarına kuşkuyla bakılmış.

Okulların da çoğunda, ders verilmiş, ama yaşamda işe yarıyacak beceriler, yetenekler verilmemiş çocuklara...

Sporun bile çoğu yerde seyircisi durumunda bırakılmışlar.

Dünyanın imrendiği köy enstitüleri, eğer varsa eksikleri giderilecek yanlışları düzeltilecek yerde ve demokratik dönemin gereklerine uygun biçimde geliştirilecek yerde, kapatılmış.

Bilimden, sanattan spora kadar her alanda çocukların, gençlerin yetişkinlerin Atatürk ilkelerinde bütünleşerek sürekli eğitim gördükleri eski gerçek Halkevleri, çok partili demokratik rejimin gereklerine göre geliştirilecek yerde, bir kalemde silinmiş, kitaplıklarıyla, orkestralarıyla, tiyatro sahneleriyle darmadağın edilmiş.

Okul dışında tümden başıboş bırakılmış gençlerle çocuklar..

Öte yandan, göç süreci ilerledikçe, okul çağında altına otomobil çekilip arkadaşlarına çalım yapabilen gençle, ayağına papuç alamıyan genç, yeryer bir semtte bir sokakta büyür olmuşlar.

Köydeki kenttekine imrenir, kentteki komşusuna özenir olmuş. Kıskançlık olmasa bile bir eziklik çökmüş daha çocuk yaşda birçoğunun yüreğine... Toplumun gitgide keskinleşen çelişkileri, televizyon reklâmlarının aile bütçelerini yıkan özendirmeleri, zehir akıtmağa başlamış gencecik kafalara...

Gençlik sorunları birçok ülkede siyasal ve toplumsal gündemlerin baş sıralarına geçerken, Türkiye'de gündeme bile girmemiş.

Atatürk, başardığı ve başlattığı herşeyi gençliğe emanet etti.

Bir demokratik gençlik politikasının gereği duyulmamış ama politikayı yasal zeminlerin ve insanlık kurallarının dışına çıkaranlar, bir araç gibi, suç âleti gibi kullanır olmuşlar çocukları, gençleri...

Kan davalarında ceza yeterliğinin yaş sınırı altında kalan çocuklara cinayet işletme "töre"si, siyasal terörde de geçerli kılınmış.

Düzenin veya paranın ya da yüksek mevkilerin zırhı ardında güvenle yaşayanlar veya başları sıkıştığında yasa gedikleri arasından sıyrılmanın yolunu bulanlar, bir talihsiz kuşağın çocuklarını gençlerini harcamışlar acımasızca...

Böylesine nüfus patlaması olan, nüfusunun gençlik oranı böylesine yüksek düzeylere varan, sorunları büyük fakat olanakları sınırlı bir gelişme sürecindeki ülkede, yaygın ve yeterli bir gençlik politikası izleyebilmenin zor olduğu söylenebilir. Ama hiç değilse böylesine ezilmeyebilirdi, böylesine suça itilmeyebilirdi; böylesine kullanılıp harcanmıyabilirdi nice gençler ve çocuklar...

"KARDEŞ KARDEŞİ VURUR MU?"

Ne var ki 27 Mayıs 1960 öncesi aylarda gençliğin Atatürk emanetine nasıl bütünlük içinde ve etkince sahip çıkabildiğini gören kimi çevreler yılgınlığa kapıldılar gençlikten... Atatürk yolunda geriye düşenler, özgürlüğü demokrasiyi içlerine sindiremiyenler, Atatürk gençliğine karşı "önlem" alma gereğini duydular.

Çünkü Atatürk emanetinin bilinciyle yetişen bir gençlik, o dönemde, elini silâha sürmeden, kimsenin canına kıymadan, yol ortalarındaki çimenleri bile çiğnemeden, "**kardeş kardeşi vurur mu?**", diye, "**etrafımı yıkmam**" diye barış türküleri söyliyerekten, demokrasiyi de Devleti de kurtarabileceğini ve Atatürk Devrimini sürdürebileceğini göstermişti.

Gençlikten öç alma, gençliğe "haddini" bildirme, gençliği yozlaştırıp robotlaştırma eğilimleri ondan sonra çıktı ortaya...

Ondan sonra başladı yurdumuzda "**kardeşi kardeşe**" vurdurma oyunları... Ondan sonra başladı yaktırıp yıktırma eğitimleri...

GENÇLİK ÇIKAR KOŞULLANMASININ BAŞLAMADIĞI ÇAĞDIR

İnsan yaşamında gençlik çağı, henüz çıkar bağlarıyla koşullanmanın başlamadığı çağdır. Gençler, içinde yetiştikleri çevrenin veya sınıfın değer ölçülerine ve düşünce kalıplarına bile, çoğu kez, eleştirici gözle bakabilirler, bunlara karşı tepki veya direnç eğiliminde olabilirler.

Okul çağında altına otomobil çekilen gençlerden bile birçoğu, yalın ayak dolaşan yaşıtlarının derdini dert edinebilir kendine...

Yine birçok gençler, olanla yetinmekten çok, olması gerekenin veya olmasını düşlediklerinin özlemi ve arayışı içindedirler.

DEĞİŞİKLİKTEN ÜRKENLER

Kurulu düzene çıkar bağlarıyla bağlanmış, o düzene göre koşullanmış toplum kesimleri ise, gelişmenin zorunlu kıldığı değişikliklerden genellikle ürküp herşeyi eskisi gibi sürdürme eğilimine kapılabilecekleri için, gençliğin bu özelliklerinden ürkerler. Bu ürküntüye kendilerini kaptıranlar, gençliği, daha yetişme çağındayken, kendi yerleşmiş çıkarlarına uygun biçimde eğip bükebilmek, gençlerin özgürce düşünmelerini önlemek, kişiliklerini özgürce geliştirmelerine engel olmak isterler. Bu amaçla da, gençliği, kendi işlerine gelen doğrultuda, kendi eğilimleri ve düşünce veya çıkar koşullanmaları doğrultusunda bağnazlaştırmağa, robotlaştırıp kontrolleri altına almağa çalışırlar.

DÜZENİ ZORLA DEĞİŞTİRMEK İSTEYENLER

Öte yanda, bir de, düzeni zorla değiştirmek isteyenler, düzen değiştirmenin "tek yol"u bulunduğunu, o "tek yol"u da ancak kendilerinin bildiğini sananlar vardır. Bir ideolojiye bağnazca saplanıp kalmayı "devrimcilik" sananlardır bunlar... Düşüncedeki ve toplumdaki düğümleri çözebilmek, duvarları aşabilmek ve bunu evrensel evrimle ve insan doğasıyla çelişkiye düşmeden başarabilmek için gerekli düşünce özgürlüğünden de, açık görüşlülükten de, gerçekçilikten de yoksundurlar. "Aydın" ve "ilerici" sanırlar kendilerini, ama tutucuların en tutucusu kadar bağnazdırlar aslında.. Böyleleri de gençliğin dinamik gücünü, kendi amaçları doğrultusunda güdümlü mermi gibi kullanabilmek isterler. Onlar da bu nedenle, gençliği, özgür düşünemez duruma getirmeğe, gençlerin kafalarını belli dogmaların kalıbına dökmeğe, onları ezberletilmiş

sloganlar dışında bir şey konuşamaz duruma getirmeğe uğraşırlar.

GENÇLERİ ATEŞE SÜRENLER

Bağnazlıkta da yöntemde de biribirinden pek değişik olmayan bu karşıt kesimler, gencin, sorulara yanıt ve sorunlara çözüm arayışdaki sabırsızlığını ve bilgi veya deneyim eksikliğini, olanak buldular mı, insafsızca sömürürler. Onun o sabırsızlığından veya eksikliğinden yararlanarak, basitliğiyle ve keskinliğiyle akla çekici, dile kolay gelen bir takım büyülü formülleri sloganları, gencin kafasına aşılamak, diline yapıştırmak isterler. Bazen de silâha dönüştürüp eline verirler.

Tuzaklarına düşürebildikleri gençleri, programlanmış ANDROİDler (kurgulu yapma adamlar) gibi ateşe sürüp, kendileri sütre ardında, perde ardında yönlendirirler onları...

İşte Türkiye'de son yıllarda olan budur.

BİR KANLI OYUN

Atatürk'ü de, Cumhuriyeti de, demokrasiyi de içlerine sindiremiyen, çağın nasıl değiştiğini kavrıyamıyan, değişen Türkiye'nin gerisinde kalan, ama bir bölümü Türkiye'yi bir yana, bir bölümü de bir başka yana çekmeğe uğraşan bu karşıt kesimler, yıllarca bir kanlı oyun sergilediler yurdumuzda... Kendileri ya perde arkasında rejisör ya kararlık sıralarda seyirci gibi kaldılar. Sahnede acımasızca vuruşturdular gençleri... "Kardeşi kardeşe" vurdurdular. Atatürk'ün kurduğu Devletle, Atatürk'ün o Devleti emanet ettiği gençliği karşı karşıya getirmek için ellerinden geleni yaptılar. Daha birkaç yıl öncesine dek "etrafımı yıkmam" diyen gençliğe, Devleti de demokrasiyi de yıktırmağa kalkıştılar.

"EN HAKİKİ MÜRŞİT"

1920'lerde 30'larda, o tür acımasız "gençlik politikaları"nın en gelişmiş ve kültürlü bazı toplumlarda bile yaygın olduğu ve geçerli sayıldığı bir dönemde, kaz adımlı, boş kafalı, taş yürekli bir güdümlü gençlik yetiştirmenin marifet sayıldığı yıllarda yaşayan ve Devlet kuran Atatürk ise, kendi ülkelerinin gençliğine karşı o bağışlanmaz insanlık suçunu işleyen sözde "önder"lerden çok başka yapıdaydı. Savaştığı düşmanlara karşı bile saygılıydı Atatürk... Çünkü insana saygılıydı. Genç Cumhuriyetin gençliğini de insana ve kendi kendine saygılı yetiştirmekti, hem özgür düşünceli hem barışçı bir gençlik yetiştirmekti amacı...

Devrimini ve yapıtlarını, kendinden sonra gelecek kuşakların gençliğine öylesine güvenle emanet etmiş bir önder daha yoktur Dünyada.

"En hakikî mürşit" diye bir takım dogmaları değil, "bilim"i gösteriyordu gençliğe... Bilimin de "benim bildiğim tek doğrudur" diyerek değil, en doğru bilinenden bile gereğinde kuşku duyularak ilerlediğini; onun için, bilimde ilerliyebilmenin özgür yetişmeyi, özgür düşünebilmeyi özgürce arayabilmeyi gerektirdiğini biliyordu. Atatürk, sloganlar ezberletmedi Türk gençliğine: sürekli öğrenmenin değerini ve her şeyi akıl süzgecinden geçirebilmeyi öğretti. Bilimin ışığında aklını kullanarak sorulara yanıt, sorunlara çözüm arayabilecek bir gençlik yetiştirilmesine özen gösterdi. Çağdaş uygarlıkta başı çeken uluslarla aramızda yüzyılların açtığı mesafenin ancak öyle yetişen bir gençlikle kapatılabileceğini, "**çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne**" ancak öyle bir gençlikle çıkılabileceğini biliyordu.

Gençliğin Atatürk emanetine nasıl bütünlük içinde ve etkince sahip çıkabildiğini gören kimi çevreler yılgınlığa kapıldılar. Gençliği yozlaştırıp robotlaştırma eğilimleri ondan sonra çıktı ortaya... Ondan sonra başladı "kardeşi kardeşe" vurdurma oyunları...

Başardığı ve başlattığı herşeyi öylesine bir gençliğe emanet etti.

Özgürlüğü önlemek için değil, bağnazlığı söndürüp özgürlüğün yolunu açabilmek için bir süre erteledi demokrasiye geçişi... Attığı her adım demokrasi yolundaki engelleri aşabilmek, düşünce düğümlerini çözüp gerçek özgürlüğe erişebilmek içindi.

ÖZGÜRLÜK SUÇLANAMAZ

Cumhuriyet Türkiye'sinde her kuşağın gençliği, kafasında ve yüreğinde Atatürk'ün kutsal emanetinin bilincini taşıyabilmelidir. Bu onur verici emanetin sorumluluğunu duyabilmelidir vicdanında... Ancak o bilincin ve emanetin gereğini yerine getirebilecek kadar kişilikli ve özgür genç kuşakların yetişmesine elveren bir eğitim, Atatürkçü eğitim sayılabilir.

Cumhuriyet de, ulusal bağımsızlık da, ve demokrasinin daha sağlam temeller üzerinde yeniden kurulup verimli biçimde ve barış içinde işletilebilmesi de, ancak öyle bir eğitimle ve öyle bir eğitimden geçen bir gençlikle güvence altına alınabilir.

Son yıllarda terörün sızıp girmediği kurum hemen hemen kalmamıştı ülkemizde... Fakat eğer o terör dönemindeki eğitim sistemimizin kimi gençleri ateşe sürüp biribirine kırdırmağa katkısı olan kurumsal kaynakları önyargısız araştırılırsa, bu kaynakların, duvarına "**en hakikî mürşit ilimdir**" yazılı özerk üniversitelerden katkat fazlasiyle, başka yerlerde bulunduğu görülür. Özerklikten yoksun bırakılmış kimi yüksek öğrenim kurumlarında görülür bunun asıl kaynakları; siyasal iktidarların kesin yönetimi ve denetimi altındaki birçok okullarda, o arada öğretmen okullarında, eğitim enstitülerinde, Devlet yurtlarında görülür.

Politikacılar suçlanabilir. Haklı-haksız belki tümü suçlanabilir. İktidarlar suçlanabilir. Haklı-haksız belki tümü suçlanabilir. Ama özgürlük suçlanamaz, özerklik suçlanamaz, demokrasi suçlanamaz.

EMANETİ SAHİPSİZ BIRAKMAK

Atatürk Devrimini yozlaştırmak isteyenler...

Cumhuriyeti ve Cumhuriyetin de Atatürk Devriminin de gereği olan demokrasiyi yıkmak isteyenler...

Ulusal bağımsızlığımızı yıpratmak ve, "bağımsızlık" kavramını gerçek özünden soyutlayıp, Türkiye'yi

bölme veya uydulaştırma amaçlarına örtü gibi kullanmak isteyenler...

Çağdışı ve sahte bir "milliyetçi"liği, Milletimizi paramparça edip bölecek bir kanlı bıçak gibi kullanmak ve toplumu bölerek sömürebilmenin aracı kılmak isteyenler...

Hepsi, yıllardır kendilerine gençliği hedef aldılar.

Çünkü gençliğin kafasından Atatürk emanetinin bilincini, gençliğin yüreğinden o emanetin sorumluluğunu silmedikçe, gençliği biribirine kırdırıp, halkın gözünden düşürüp etkisiz kılmadıkça, Atatürk engelini aşamıyacaklarını, amaçlarına ulaşamıyacaklarını biliyorlardı.

Yıllarca ulusal eğitimi Atatürkçü çağdaş ilkelerinden ve doğrultusundan adım adım saptırdılar.

Eğitimde birliği yıktılar.

Özgürleştirici eğitimin yerine, bağnazlaştırıcı koşullandırmayı getirmeğe çalıştılar.

Gençliği bölüp kendi içinde biribirine düşman etmek, biribirine kırdırmak için, karşılıklı, ellerinden geleni acımasızca yaptılar.

Öylece, Atatürk'ün kutsal emanetini büyük ölçüde sahipsiz ve boşlukta bırakmağa uğraştılar.

"MİLLİYETÇİLİK"LE "BAĞIMSIZLIK" AYRI OLUR MU?

Yıllarca "**milliyetçi Türkiye**" diye haykıran gençlerle, "**bağımsız Türkiye**" diye haykıran gençler vuruşturuldu biribirleriyle...

Oysa bir takım artniyetlilerin yozlaştırıp saptırdığı, özanlamından soyutladığı o sözde "milliyetçilik" veya "bağımsızlık" aldatmacaları bir yana bırakılırsa, Atatürkçü bir çağdaş milliyetçilik anlayışıyla, bütün Dünyada Atatürk'ün öncülüğünü yaptığı bağımsızlık anlayışı arasında bağdaşmazlık olabilir mi?

Bırakın bağdaşmazlığı, milliyetçilikle bağımsızlık biribirinden ayrı düşünülebilir mi?

Kimi ulusların özgürlük simgesi olarak elüstünde taşıdıkları aydınlatıcı meşale, Atatürk Türkiye'sinde özgürlükten ayrı düşünülmeyen eğitimin de simgesidir.

Türk toplum yapısında, Atatürk hareketinin ve devrimciliğinin de çağımız dünyasının da hız kattığı gelişmeler sonucu, büyük değişiklikler oldu. Çoğulcu bir toplum (yani değişik kesimlerin, kurumlaşmaların, çıkar saflaşmalarının ve düşünce veya eğilim ayrılıklarının bir araya gelmesinden oluşan karmaşık yapılı bir toplum) oluştu yurdumuzda... Bu çoğulcu toplumun yeni ve karmaşık sorunları da doğurgan çelişkileri de biribiri ardından ortaya çıkar oldu. Kuşkusuz, özgür bir toplumda özgür düşünceli insanlar veya çıkarları biribiriyle çelişen kesimler, bu sorunlar ve çelişkiler karşısında değişik çözümler arayacaklardır ve önereceklerdir.

Ama Atatürk emanetinin bilinci ve sorumluluğu, böylesi bir sürecin getirdiği düşünce ve arayış ayrılıkları içinde ve özgür tartışma ortamında bile bir ortak bağ oluşturacak, sağlıklı bir uzlaşma zemini sağlıyacak güçtedir. Atatürk emanetinin bilinci ve sorumluluğu, demokrasinin gereği olan çoksesli uyumu yaratacak niteliktedir.

Atatürk'ün, toplumda, siyasette ve düşüncede teksesliliği istediği ve Atatürkçülüğün tekseslilik hele sessizlik olduğu düşünülemez bile...

Ulusa ve gençliğe Atatürk'ün güvendiği kadar güvenenler, onun yolunu açtığı özgürlükçü demokrasiyi de, demokrasinin ve bilimde atılımlar yapabilmenin gereği olan demokratik eğitimi de söndürmeyi içlerine sindiremezler.

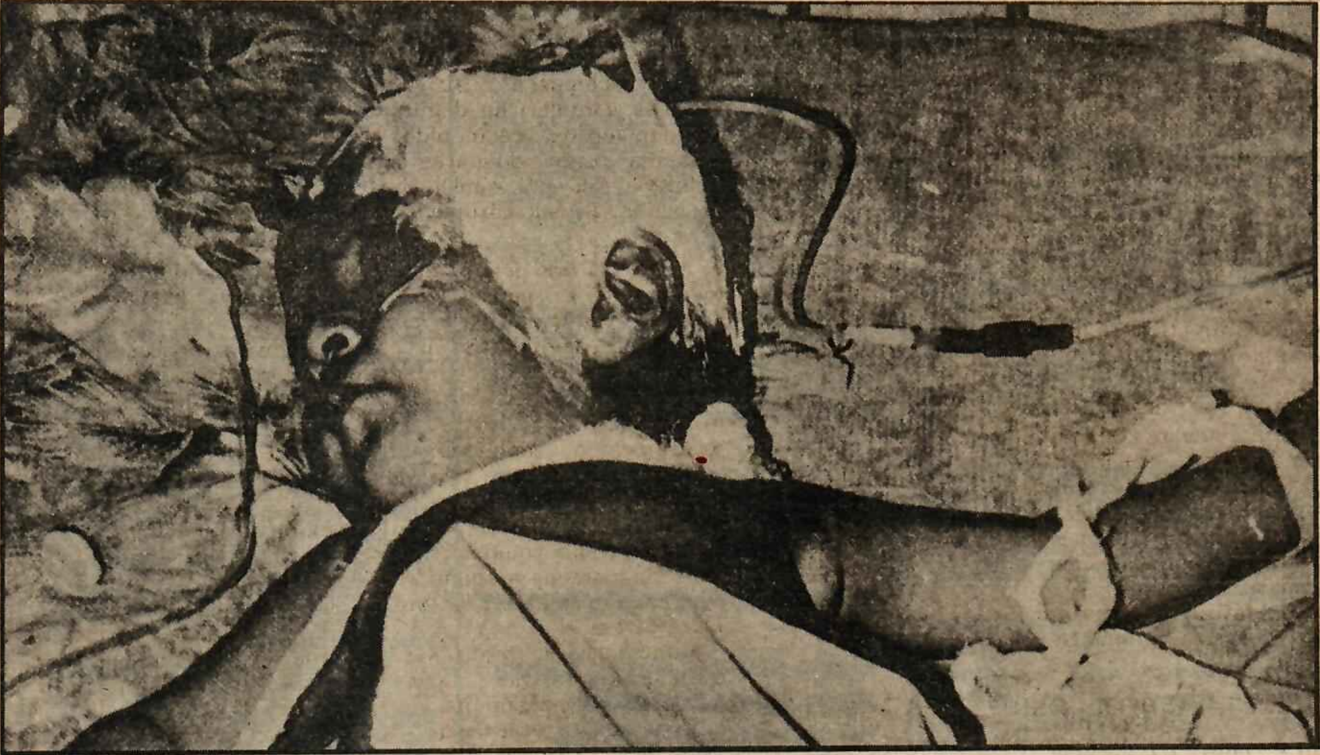
Kimi ulusların özgürlük simgesi olarak elüstünde taşıdıkları aydınlatıcı meşale, Atatürk Türkiyesinde özgürlükten ayrı düşünülmeyen eğitimin de simgesidir.

Bunca yılın saptırmasına, yozlaştırmasına yıkımına karşın, Türk gençliğinin büyük çoğunluğu hâlâ Atatürk emanetinin bilincindedir.

Yıllardır gençleri karşılıklı bağnazlaştırıp biribirlerine düşman edenlerin, kışkırtıp ateşe sürenlerin ortalıktan çekildikleri bir ortamdayız şimdi. Köyde kentte, okulda işde gençler, şimdi yeniden toparlanacaklardır. Çatışıp vuruşmadan, özgürce tartışıp uygarca uzlaşarak, emanetin gereğini yerine getirebilmenin yolunu yine kendileri bulacaklardır.

Bunu başardıkları oranda da eskisinden daha sağlıklı ve sürekli bir demokrasiye dönüşün yolu açılacaktır.

Bunu başardıkları oranda, Türkiye Cumhuriyeti de ulusal birliğimiz de güçlenecek ve Türk Ulusu, çoksesli uyum içinde, Atatürk'ün gösterdiği amaca, "**çağdaş uygarlık düzeyinin** *ÜSTÜNE*" doğru yükselecektir. ●

BUNALIMLAR...: Terör pek çok ülkede yaşamın bir parçası durumuna geldi. Ve Irak - İran savaşında 40-50 yoksul ülkenin birer yılını kurtaracak kadar servet yokoldu, yokoluyor..

DÜNYA BUNALIMI VE ARAYIŞ...

DURUM

1-

YALNIZ ülkemizde değil, Dünyanın pekçok yerinde, yeni yıla coşkudan çok hüzünle, umuttan çok kaygıyla girildi, ışığı kısılan, yeterince ısıtılmıyan evlerde girildi.

Çoğu ülkelerde üretim düşüyor, yatırımlar duralıyor, gelişme hızları geriliyor. En ileri sanayi ülkelerinde bile işsizlik ciddî sorun yaratacak ölçülere erişti.

Varlıklı toplumların "**orta hâlli**" aileleri bile mutfak giderlerini aydan aya kısmağa uğraşıyorlar.

Az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerden birçoğu, ancak gitgide ağırlaşan dış borç yükü altında ezilerek ekonomilerinin duralayan çarklarını kıpırdatmağa çabalıyorlar. Ama hem borçlanabilme olanağının, hem de borçlarını

Bir çağ değişimi bunalımdan geçiyor insanlık. Belli ki bir çağ kapanıyor ama yeni başlamakta olan çağın özellikleri, ana çizgileri, değerleri, yaşam biçimi henüz belirmiş değil. Dünya bir arayış döneminde.

ödeyebilme gücünün sınırına dayanmış durumdalar.

Afrika'da ve Asya'da, kuşakları kurutup söndürecek ölçülere varan açlık yaygınlaşıyor.

Türk ekonomisi ise, büyüme dönemini geride bırakıp küçülme dönemine girdi artık... Kimi köylülerimiz traktörlerini işletebilme, tarlalarına gübre verebilme gücünü yitiriyorlar. Emekliliği yaklaşan kamu görevlileri, ilk işe başladıkları yıllardan daha düşük bir yaşam düzeyindeler. Birçoğunun geliri ev kirasını zor karşılıyor.

Öte yandan petrol bunalımı tüm dünya ekonomilerini sarsarken, Ortadoğuda petrol tesisleri havaya uçuruluyor. 40-50 yoksul ülkenin birer yılını kurtaracak kadar servet, Irak-İran savaşının ilk dört ayında kuma gömüldü.

Yeryer uluslararası ilişkiler kopma noktasına kadar gerginleşiyor.

Bireysel terör, kitle terörü, devlet terörü birçok ülkede yaşamın parçası durumuna geldi.

Birçok ülkede birbiri ardından hükümetler düşüyor, rejimler sarsılıyor. Türkiye'de otuz yıllık demokrasi geçen yıl bir gece sessizce duruverdi.

Bütün dünya bunalım içinde.

Şu sırada geçerli tüm göstergelerse, 1980'li yıllarda bunalımın büsbütün yoğunlaşabileceğini gösteriyor.

Türkiye'nin sorunları ve Türkiye'deki bunalım da, ancak, Dünya bunalımı çerçevesinde, Dünya bunalımı ile içiçe çözümlenirse (tahlil edilirse) bu konuda gerçekçi gözlemlere, sağlıklı sonuçlara, geçerli çözümlere varma yoluna girilebilir.

Onun için, dergimiz, Türkiye'nin sorunlarına hakça ve demokratik çözümler ARAYIŞ'ın ilk adım-

larından biri olarak, bu yazıda, Dünya bunalımını belirgin yönleriyle incelemeğe çalışmaktadır.

BUNALIMIN NİTELİĞİ VE BOYUTLARI -2-

ÇAĞ DEĞİŞİMİ

Kolay gelip geçecek türden bir bunalıma benzemiyor bu... Temelden sarsılıyor Dünya... Yapısal bir bunalımdan, onun da ötesinde bir çağ değişimi bunalımından geçiyor insanlık.

Sorunlar giderek büyüyüp karmaşıklaşıyor, alışılmış çözümler geçersiz kalıyor. Henüz ne sorunlar yeni boyutlarıyla ve nitelikleriyle kavranıp tanımlanabilmekte, ne de bu sorunlara uygun yeni ve geçerli çözümler önerilebilmekte...

Belli ki bir çağ kapanıyor ama yeni başlamakta olan çağın özellikleri, ana çizgileri, değerleri, yaşam biçimi henüz belirmiş değil.

Kuşkusuz insanlık bu bunalımı da aşmanın yolunu bulacak. Belki de eskisinden daha sağlıklı ve mutlu yaşamanın yolunu yordamını öğrenecek.

Fakat bunu nasıl başaracağı daha belli değil.

Henüz bir ARAYIŞ döneminde insanlık...

Bu arayışa çıkarken, bunalımın neden ve nasıl oluştuğunu önyargısız kavramağa çalışmak; bunalımın nedenlerini, niteliğini, boyutlarını gerçekçi bir yaklaşımla, düşünce ve çıkar koşullanmalarından olabildiğince kurtularak, belirlemeğe özen göstermek gerekli.

Önce sorunlar anlaşılmalı ki geçerli çözümler aranıp bulunabilsin!

BUNALIMIN KARMAŞIKLIĞI

Dünyamızı saran ve sarsan bunalım, görünürde, petrolden ve enerji darboğazından kaynaklanan bir ekonomik bunalımdır. Ama ancak görünürde ve ancak bir ölçüde...

Fakat aslında Dünya bunalımı, yalnızca petrolle ve enerji darboğazıyla açıklanamıyacak, yalnızca "**ekonomik**" diye nitelendirilemiyecek kadar karmaşıktır.

Bunalımın, teknoloji devrimiyle, İkinci Dünya Savaşından bu yana yer alan siyasal, toplumsal, kültürel değişikliklerle veya uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan yeni gelişmelerle ilgili yönleri vardır. Bunlar, bunalımın ekonomik yönünden, petrol ve enerji bunalımıyla ilgili yönünden, daha az önemli değildir. Daha doğrusu hepsi içiçedir.

Bunalım, bunalımı oluşturan etkenler ve bunalımla ağırlaşan sorunlar böylesine içiçe ve karmaşık olunca, biribirinden kopuk tek boyutlu çözümler de geçersiz kalmaktadır.

Arayışın da, çözümlerin de ona göre, çok boyutlu ve biribiriyle tutarlı olması gereklidir.

Doğa dengesinden başka dünyanın ekonomik ve siyasal dengesi de hızla ve çok daha büyük ölçüde bozuluyordu. Hemen her alanda olumlu gelişmelerle olumsuzluklar içiçeydi.

Uzunca bir süredir hızlı ve köklü teknolojik atılımlar ve değişiklikler yer alıyor Dünyamızda... İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu değişiklikler, yeni bir hız ve yeni boyutlar kazandı.

İnsanlık bir yandan uzaya açılacak, bir yandan da okyanusların erişilmez sanılan derinliklerini deşecek güce kavuşuyordu.

Atomun çözülmeğe başlamasıyla birlikte, istenirse insanlığın büyük bölümünü bir anda yok edebilecek, istenirse ve uğraşılırsa yeni bir uygarlık yaratabilecek olanaklar geçiyordu insanlığın eline...

Fakat bu yeni olanakları ve gücü dengeli ve sağlıklı biçimde ve hakça değerlendirici siyasal, toplumsal ve ekonomik çerçeveler geliştirilememişti henüz.

Üstelik teknolojik atılımlar ve sınaileşme, doğayla uyum arayarak değil, doğayla çatışarak sürdürülüyordu. O yüzden doğadaki karmaşık ve duyarlı denge giderek bozuluyor; insanlık içine çektiği havayı, içtiği suyu, yaşadığı kentleri, kısacası kendi kendini zehirliyordu.

Bir yandan da doğal kaynakların tüketilişi tehlikeli ölçülere varıyordu. Yaşamsal önem taşıyan bazı tükenir doğal kaynaklar, daha yerlerini başka kaynaklar almadan, sorumsuzca hesapsızca harcanıyordu. Petrol bunalımı da zaten bunun bir sonucu veya tehlike çanı idi.

Öte yandan, insanlığın ortak kültür ve uygarlık mirası olan teknolojide tekelcilik yaygınlaşıp kökleştiği için, teknolojik atılımlar yeni sömürü olanakları sağlıyor; kimi gelişmiş ülkelerin başka ülkeleri bağımlılaştırmaları yolunda bir etkin araç olarak kullanılabiliyordu.

Teknolojik atılımlardan öncelikle ve büyük ölçüde gelişmiş ülkeler yararlanabiliyordu.

O yüzden, hemen her teknolojik atılımla birlikte, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerin gelişmiş ülkelerle aralarında zaten var olan uçurum büsbütün büyüyor, Dünyadaki çelişkiler ve tehlikeler büsbütün ürkütücü ve patlayıcı ölçülere ulaşıyordu.

Doğa dengesinden başka, Dünyanın, zaten bozuk olan ekonomik ve siyasal dengesi de hızla ve daha büyük ölçüde bozuluyordu.

ÇAĞ DEĞİŞİMİNE UYMAYAN DÜZEN

Hemen her alanda, olumlu gelişmelerle olumsuzluklar içiçeydi.

Teknoloji alanında, insanın atomu çözmeğe başlaması, uzaya açılması ne kadar olumlu gelişmelerse, uluslararası alanda da yeni ulusların doğuşu enaz o kadar olumlu bir gelişmeydi.

Ne var ki, nasıl teknoloji alanında yer alan olumlu gelişmeleri tüm insanlık yararına gereğince yönlendirip değerlendirici bir çerçeve ve düzen oluşturulamadıysa, yeni ulusların doğuş dönemi de gerek bu uluslara gerek Dünyaya esenlik ve mutluluk getirecek biçimde yönlendirilip değerlendirilemedi, bunun için gerekli uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkiler düzeni ve kurumlaşma gerçekleştirilemedi.

İkinci Dünya Savaşını izleyen dönemde pekçok ulus siyasal bağımsızlığına kavuştu. Daha doğrusu, sömürgecilikten kurtulan birçok ülkede uluslaşmağa, "**ulus**" olmanın bilincine varılmağa başladı.

1945'de ilk kurulduğunda Birleşmiş Milletlerin üye sayısı 50 idi; şimdi 35 yıl sonra ise bu sayı üç

katını aşıyor.

Yüzyıllar boyunca ezilen, sömürülen birçok ülke halkı büyük acılar karşılığında siyasal bağımsızlığa kavuştu. Bunlar, siyasal bağımsızlıklarını, az gelişmişlikten, yoksulluktan, birçok alanlarda geri kalmışlıktan kurtularak pekiştirebilmek, sağlam güvencelere kavuşturabilmek için çaba göstermeğe, yollar aramağa koyuldular.

Çağımız yaygın eğitim ve iletişim (haberleşme) çağı idi. En geri kalmış ülkenin en yoksul ve bilgisiz insanı bile, gelişmiş ülkelerde veya varlıklı çevrelerde başka bazı insanların nasıl yaşadıklarını izliyebiliyor, kendinde de, onlar kadar olmasa bile, sağlıklı yaşıyabilme, çocuklarını daha iyi yetiştirebilme hakkını görüyordu.

Fakat ulusların ve insanların çoğunluğu bu özlemleri gerçekleştiremiyecek durumdaydı ve birçoğunun da bu özlemleri gerçekleştirilebilmesi giderek zorlaşıyordu. Bunun sonucu olarak da düş kırıklıkları, tepkiler artıyordu.

Dünyanın değerlendirilmekte olan kaynakları, bu yaygınlaşıp kabaran istekleri karşılamağa yetmediği gibi, kaynakları daha verimli ve hakça kullanabilme yolundaki girişimler de genellikle engelleniyordu.

Dünya hızla değişiyor ama Dünyanın düzeni yeterince değiştirilemiyordu.

Dünyadaki yaralar da, kapanıp onulacak yerde, gitgide derinleşiyordu.

Bu gibi etkenler, Dünyamızda, "**Kuzey-Güney**" çelişkisini gitgide keskinleştirmeğe başladı. O çelişkiden doğan gerilimler, Dünyada oluşan bunalıma önemli bir boyut ekledi.

Refah düzeyleri yüksek gelişmiş ülkeler genellikle Kuzey yarımyuvarında, geri kalmış ve büyük çoğunluğuyla yoksul ülkeler de genellikle Güney yarımyuvarında toplandıkları için, bu ayrım, "**Kuzey-Güney**" diye tanımlanıyordu.

Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı sonrasının nükleer silâh dengesine, bir anlamda "**dehşet dengesi**"ne dayanan sözde "**barış**"ı, güven unsurundan yoksun, ateş üstünde bir "**barış**"tı. Nitekim bu denge, günümüze kadar, üçüncü bir dünya savaşını önliyebildi, ama dünyanın orasında burasında her an büyük yangınlara dönüşebilecek yerel veya bölgesel savaşların çıkmasını ve bu savaşlardan her birinin tüm dünyayı etkilemesini önleyemedi.

Kapitalist ekonomilerin ağırlık taşıdığı gelişmiş ülkelerden oluşan "**Batı**" ile, Marksist sosyalist ülkelerden oluşan "**Doğu**" arasındaki çelişki ve çekişme ise, Dünyayı iki karşıt kampa bölünmeğe zorluyordu.

Türkiye'nin sorunları ve Türkiye'deki bunalım da Dünya bunalımı ile içiçe...

Her iki kamp, bir yandan kendi nüfuz bölgelerini genişletip pekiştirmeğe uğraşırken, bir yandan da, bu kamplaşmanın dışında kalmak isteyenleri baskı altında tutabilmek, ekonomileri veya güvenlikleri bakımından kendilerine muhtaç ve bağımlı kılabilmek için her çabayı gösteriyor her olanağı değerlendiriyorlardı.

Savaş alanları sınırlı kalıyordu, ama kafalarda bir dünya savaşı veriliyordu adetâ... Kafalarda verilen bu ideolojik savaş, tüm ilişkileri ve toplumları değişik ölçülerde etkiliyor, sorunları büsbütün karmaşıklaştırıp çözümleri büsbütün güçleştiriyordu.

Gelişme sürecindeki ülkelerin karşı karşıya bulundukları ağır sorunlara, kendi özel koşullarının gerektirdiği gerçekçi çözümler uygulayabilmeleri de dünyayı karşılıklı kamplaşmaya iteleyen bu ideolojik savaş nedeniyle zorlaşıyordu.

Her iki kamp, aralarındaki yarışma ve karşılıklı güvensizlik yüzünden ve nüfuz bölgelerini sürekli geliştirip pekiştirebilmek uğrunda, silâhlanmayı karşılıklı hızlandırıyordu; insanlığın büyük bölümü açlık çekerken, dünyanın kıt kaynakları, giderek artan ölçüde, silâhlanmaya harcanıyor ve harcatılıyordu. En yoksul ülkeler bile silâhlanma yarışına katılmağa zorlanıyorlardı.

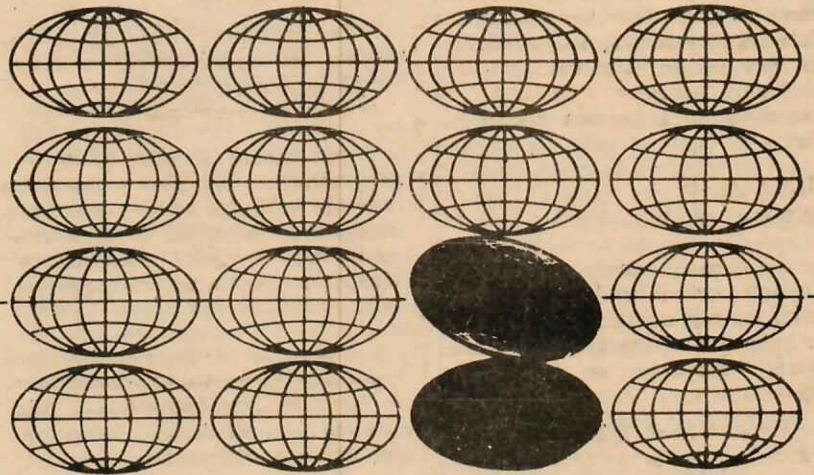
Petrolden kaynaklanan enerji darboğazı ve bu darboğaz karşısında tükenir kaynaklardan hakça yararlanmayı güvence altına alıcı bir uzlaşmaya yanaşılmaması, dünyadaki genel gerilimlere ve bunalıma, son yıllarda, çok ürkütücü bir yeni boyut daha eklemiş oldu. Şimdi özellikle bu yüzden uluslararası ilişkilerdeki yumuşama bozulmaktadır ve dünya hızla soğuk savaş ortamına, hatta belki de sıcak savaş tehlikesine doğru sürüklenmektedir.

Kısacası, "**Kuzey-Güney**" çelişkisi ve gerilimi Dünyayı dikey yönde sarsarken, "**Doğu-Batı**" çelişkisi ve gerilimi de dünyayı yatay yönde sarsıyordu.

Biribiriyle kesişen yatay ve dikey depremlerle sarsılıyordu dünya...

Tüm bu etkenler gözönünde tutulursa, 1970'li yıllarda su yüzüne çıkan, 1980'li yıllarda da büsbütün derinleşip yoğunlaşacağı belli olan Dünya bunalımının, yalnız petrol sorunundan ve enerji darboğazından kaynaklanmadığı, onları da doğuran ve onlardan da etkilenen çok boyutlu bir bunal· olduğu görülür.

Şimdiki yoğun ve e\

bunalım noktasına. Dünyamızın, son 35 yılda hangi aşamalardan geçerek ulaştığını gözden geçirmekte de yarar vardır.

BUNALIMIN AŞAMALARI

3-

1945 SONRASI VE 1950'Lİ YILLAR

İkinci Dünya Savaşını izleyen 1945 sonrası ve 1950'li yıllar, bağımsızlığına yeni kavuşan genç ulusların veya yeni uluslaşan toplumların Dünya Sahnesine çıkmağa başladığı dönemdi.

Birinci Bölümde de belirttiğimiz gibi, bu, çok olumlu ve umut verici bir gelişmeydi.

Ancak bu gelişme daha başlangıçta bir takım engellerle karşılaşıyordu.

Yeni ulusların doğuşuyla birlikte yeniden çizilmeğe başlıyan Dünya siyasal haritası, çoğu kez, ya geçmişte sömürgecilik amacına ve gereksinmelerine göre, "**böl ve yönet**" kuralına göre, sosyal veya tarihsel gerçeklere aykırı biçimde çizilmiş sınırları süreklileştirip keskinleştiriyordu; ya da, yeni sınırlar, yine çoğu kez, sömürünün yeni yöntemlerle sürdürülmesine ve gelişme sürecindeki toplumların biribirleriyle sürekli sürtüşme içinde kalmalarına neden olacak biçimde çiziliyordu.

Sömürgecilik dönemi kapatılır gibi görünürken, ince ve dolaylı yeni sömürü yolları ve mekanizmaları da oluşturuluyordu. 1950'lerde bunun ilk belirtileri ortaya çıkmağa başlamıştı.

Örneğin, birçoğu bağımsızlığına yeni kavuşan az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerin gelişmelerine katkı için yapılan "**yardım**"lar, genellikle, o ülkeleri giderek bağımlılaştıracak ve uluslararası gelişme yarışında büsbütün geri bırakacak yönde uygulanıyordu.

Dünyada etkinliği artarak süren başlıca uluslararası malî ve ekonomik kurumlar ve bunların işleyiş kuralları, İkinci Dünya Savaşının hemen ardından oluşturulmağa başlamıştı. Oysa o sırada, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerden bağımsızlığını kazanmış olanlar henüz pek azdı. Daha bu ülkelerin ağırlığı dünyada duyulmuyordu. Marksist sosyalist ülkeler de bu gibi kuruluşlara daha başlangıçta ilgisiz kalmışlardı. Onun için, bunlar, ister istemez, gelişmiş kapitalist ülkelerin çıkarlarını gözetir veya o ülkelerin savaş ertesi sorunlarına çözüm getirir biçimde kuruluyordu. İlerde "**Kuzey-Güney**" çelişkisini ve sürtüşmesini giderek keskinleştirici unsurları da, tarihsel nedenlerle, daha doğuştan, yapılarında ve işleyiş biçimlerinde taşıyorlardı.

Gerek bu gibi kurumlar, gerek İkinci Dünya Savaşı sonrasının önemli gelişmeleri arasında sayılabilecek "**çokuluslu**" şirketler, sömürgecilik çağı görünürde kapandıktan sonra yeni ve örtülü sömürü olanakları sağlıyorlardı; yeni sömürü ve bağımlılaştırma yöntemleri oluşmasına, o yönde kanallar açılmasına katkıda bulunuyorlardı.

Aslında hepsi, gerek o tür kurumlar gerek çokuluslu şirketler, çağın gerçeği ve gereği idiler. Ama çağın başka gerçekleri, 1950'lerden bugünlere doğru hızla ve köklü biçimde değişirken ve yepyeni gereksinmeler ortaya çıkarırken, bu kurum ve kuruluşlardan çoğu, başlangıçtaki yaklaşımlarını, yapılarını, işleyişlerini hâla sürdürüyorlardı.

Gerçi bunlardan Dünya Bankasının yaklaşımında ve işleyişinde son yıllarda olumlu gelişmeler görülmektedir. Fakat örneğin bir Uluslararası Para Fonunun (IMF) yapısında ve yaklaşımında da, işleyişinde de, özlenen değişiklikler, -son iki yıllık bazı arayışlara ve kıpırdanışlara karşın- hâla gerçekleşmiş sayılamaz. Gerçekleştiği kadarı da yeterli olmaktan çok uzaktır.

Oysa IMF, uluslararası yardım ve kredi düzeninin giderek kilit kuruluşu durumuna gelmiştir. Yardımlar ve krediler, çok büyük oranda, bu kuruluşun yeşil veya kırmızı ışığına göre harekete geçmekte veya kesilmektedir.

IMF kırmızı ışık yakarsa, herşey durmakta ve yardım ya da kredi bekleyen ülkeler çaresiz durumda kalmaktadır. IMF'nin yeşil ışık yakması ise, çoğu kez, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerde, patlamalara yol açıcı, hükümetler devirici, rejimler yıkıcı koşullara bağlanmaktadır. Bir başka deyişle, bu çok önemli uluslararası kuruluşun yeşil ışığı da, kırmızı ışığı da darda kalanlara yar olmamaktadır.

Gelişme sürecindeki veya az gelişmiş ülkelerin yoluna, daha 45'li 50'li yıllarda dikilmeğe başlıyan bu tür engeller, son yılların ekonomik bunalımından, o ülkelerin, çok olumsuz biçimde etkilenmelerinde ve bu etkilenişin Dünya bunalımını büsbütün ağırlaştırmasında ciddî bir etken olacaktı. Bu gibi ülkelerin bunalımdan çıkış yollarını büsbütün tıkayacaktı.

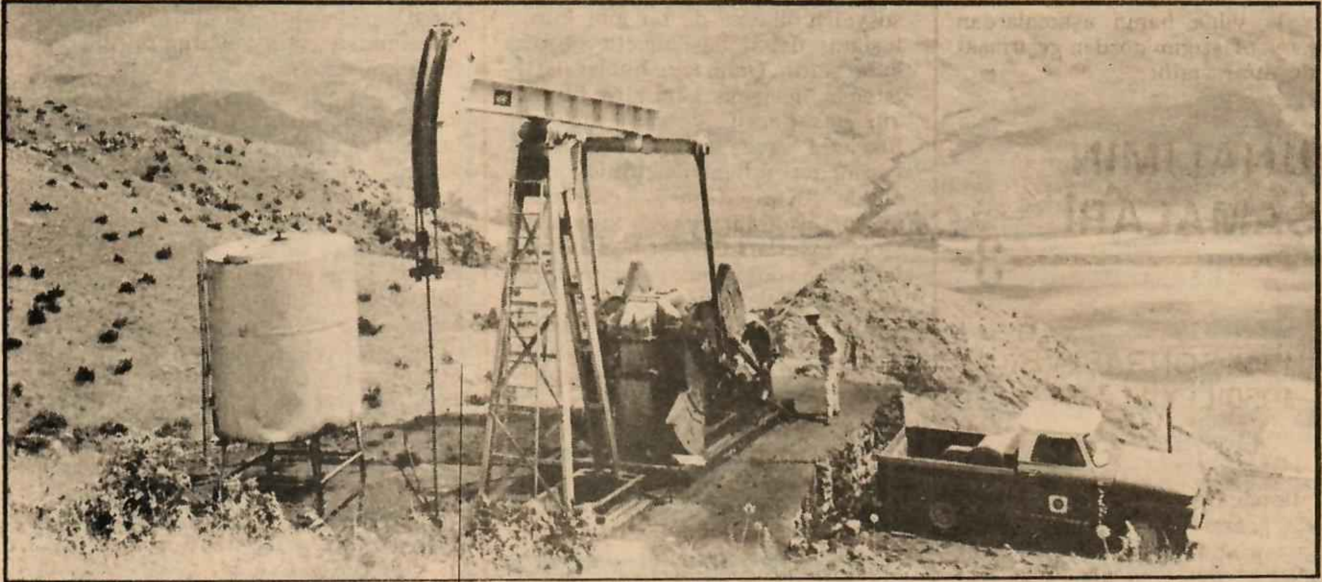
1945'li ve 50'li yılların, şimdi karşılaşılan büyük Dünya bunalımına zemin hazırlayıcı gelişmelerinden biri de, o dönemde, daha önce değindiğimiz kamplaşmanın ve ideolojik çatışmanın başlayıp hızlanmış ve soğuk savaş boyutlarına varmış olmasıdır. O kadar ki, 1950'lerde, soğuk savaş, Kore'de, coğrafî bakımdan yerel sayılabilecek ama gerçekte "**dünya savaşı**"da denebilecek bir sıcak savaşa bile yol açtı. O savaşın canlı anısı, hâla ikiye bölünmüş durumda kalan ve görünür gelecekte de öyle kalacağı anlaşılan Kore'dir. Canlı olmayan anıları arasında ise, Kore topraklarında yatan binlerce Türk şehidi vardır.

Üstelik bölünen Kore'nin bir yarısı komünist bir dikta rejimi, öbür yarısı da kapitalist bir dikta rejimi altında yaşayıp gitmeğe mahkûm olmuştur.

BÖLÜNEN KORE: Kore'nin bir yarısı komünist dikta rejimi, öbür yarısı da kapitalist bir dikta rejimi altında yaşıyor.

BUNALIMDA TIRMANIŞ: Dünya petrolden kaynaklanan ve hemen her ülkede yaşamı, değişik ölçülerde ve biçimlerde etkileyen bir enerji darboğazına ve ekonomik bunalıma sürüklendi.

1960'lı yıllar, dünyada belirmeğe başlayan yeni ilişkiler düzenindeki ve sağlıksız teknoloji kullanımındaki çarpıklıkların, doğayı sorumsuzca harcama ve doğa dengesini bozma eğilimlerindeki tehlikelerin, oldukça yaygın biçimde sezildiği, hiç değilse bazı kesimlerce bunun bilincine varıldığı bir dönem oluşturdu.

Kimi gerçekci kimi de romantik sayılan tepkilerle, arayışlarla ve atılımlarla geçti 1960'lı yıllar...

Doğayla daha uyumlu yaşam yolları aranmağa başladı bu dönemde...

Dünyanın ve ülkelerin hem doğal dengesini, hem de ekonomik ve siyasal dengesini zorlayıp bozucu aşırı tüketim eğilimlerine sınırlı tepkiler görüldü.

Gerek Dünyadaki, gerek gelişmiş kapitalist ülkelerdeki düzenin dengesiz, sağlıksız ve haksız yönlerine karşı çıkışlarsa, yeryer, geniş kitleleri ürkütücü verimsiz veya sorumsuz protesto eylemleriyle saptırılıp yozlaştırıldı. Yine 1960'lı yılların ikinci yarısında görülen gençlik hareketleri ise, kimi yerde, nedenlerine eğilme ve sağlıklı çözümler arama gereği bile duyulmaksızın bastırıldı, kimi yerde ise pek az şeyi değiştiren yüzeysel doyurumlarla (tatminlerle) söndürüldü.

Kısacası, bu dönemdeki tepkiler, karşı çıkışlar, protestolar, genellikle, sistematik ve gerçekçi çözüm arayışlarına dönüşemedi.

Ancak, gelecekte filiz verebilecek bazı sağlıklı düşüncelerin, eğilimlerin özlemlerin de tohumları ekilmiş oldu.

Bu dönemin en somut ve önemli gelişmelerinden biri, soğuk savaşın, uluslararası ilişkilerde yumuşamaya (détente) ve daha yoğun ekonomik ilişkilere dönüşebilmesi için uygun ortam hazırlanmış olmasıdır.

Bu dönemin bir başka önemli özelliği de, kapitalizmin ağırlık taşıdığı demokratik Batı ülkelerinde, kimi aydınların, gençlerin ve bir ölçüde de bazı halk kesimlerinin, kendi kendilerini ve içinde yetiştikleri düzeni sorgulamağa başlamış olmalarıydı. O düzenin koşullandırmasından kurtulmak için çaba gösteriyorlardı. Kendi alışkanlıkları ve değer ölçüleriyle yeni ulusların yoksunlukları ve özlemleri arasındaki çelişkilerden tedirgin oluyorlardı. Genellikle uluslararası düzendeki, o arada da kendi toplumlarındaki, haksızlıklardan vicdan azabı duyuyorlardı. Kısacası, o çevrelerde bir vicdan hesaplaşması dönemiydi bu dönem.

Bu vicdan hesaplaşmasının en belirgin örneklerinden birini, Amerikan toplumunun oldukça geniş bir kesimi, Vietnam Savaşı konusunda vermişti.

Daha çok "**Batı**"da yer alan bu tür gelişmelerin, "**Doğu**"da, Marksist sosyalist ülkeler topluluğunda da, ülkeden ülkeye değişen ölçülerde dolaylı etkileri, yansımaları oldu veya benzer gelişmeler, değişik çerçevelerde ve düzeylerde, "**Doğu**"da da kendini göstermeğe başladı.

Örneğin Sovyetler Birliğinde, rejimin katılığı ve kapalılığı yumuşama sürecine girdi. Öylelikle, uluslararası ilişkilerdeki yumuşamanın da yolu hem "**Batı**"dan hem "**Doğu**"dan açılmağa başlamış oldu. İki kamp arasında, yalnız siyasal ilişkiler bakımından değil, ekonomik ve kültürel ilişkiler bakımından da önemli gelişmeler yer alıyordu artık...

1960'lı yıllar, gerek "**Batı**"da gerek "**Doğu**"da **bir barış kültürü tohumlarının ekildiği dönem de sayılabilirdi.**

1970'Lİ YILLAR

1970'lerin bir özelliği ise, 1960'lı yıllardaki tepkilerin, direnişlerin, karşı çıkışların durulduğu ve bunlara karşı tutucu tepkilerin ve akımların ağırlık kazanmağa başladığı bir dönem olmasıdır.

1973'den başlıyarak, Dünya, petrolden kaynaklanan ve hemen her ülkede yaşamı değişik ölçülerde ve biçimlerde etkileyen bir enerji darboğazına ve ekonomik bunalıma sürüklendi.

1970'lerin sonlarına doğru da, ekonomik bunalımın tırmanışa geçmesiyle birlikte, gelişmiş ülkelerde, özellikle kapitalist ülkelerde, tutucu eğilimler hızlanıp yaygınlaşmağa başladı.

Ekonomik bunalım nedeniyle yaşam düzeylerinin zorlandığını gören toplumlarda veya ekonomik çıkarlarının tehdit edildiğini düşünen çevrelerde, içgüdüsel bir tutuculuk eğilimi ortaya çıkıyordu; sarsılan düzene sarılıp sığınma eğilimi ağır basıyordu. Geçersizliği anlaşılıncaya kadar, bu tür eğilimlerin belirginleşmesi, bir bakıma doğal sayılabilirdi.

Fakat bu toplumlardan bazıları ve bu çevreler, kendileri açısından belki doğal sayılabilecek olanın da ötesine geçtiler. Az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerde de, onların bunalımdan kurtuluş şanslarını büsbütün baltalayıcı sağ dikta rejimleri aramağa, bu ülkeleri o tür rejimlere doğru itelemeğe

koyuldular.

Öte yandan, Dünya ölçüsündeki petrol ve enerji bunalımına hakça bir çözüm aranmaması, uluslararası gerilimi de arttırdı. Uluslararası ilişkilerdeki yumuşama, özellikle 1970'li yılların sonlarına doğru, önemli ölçüde bozuldu. Soğuk savaş ortamına geri dönüş eğilimleri ağır basmağa başladı. Bu tür eğilimler, ufukta bir Dünya savaşı tehlikesini bile ortaya çıkaracak kadar yoğunlaştı.

Şimdilik bu olumsuz gelişmeyi frenleyen başlıca etkenler,

★ Bir nükleer Dünya savaşının kolay kolay göze alınamıyacak kadar korkutucu olmasıdır;

★ 1960'larda ekilmiş barış kültürü tohumlarıdır;

★ Ve yine 1960'larla 1970'li yılların ilk yarısında oluşan "**yumuşama**"nın (détente) kolay silinemiyecek bazı etkileridir.

Bu etkilerin başında, "**Doğu**" ile "**Batı**" arasında, özellikle Avrupa'da gelişen ve karşılıklı çıkar bağları oluşturan ekonomik ilişkiler gelir.

Fakat bu olumlu etkilerin ve gelişmelerin yeni soğuk savaş ortamını ne ölçüde dengeleyip frenliyebileceği şimdiden kestirilemez. Herhâlde, 1970'li yılların sonlarına doğru "**Doğu-Batı**" çelişkilerinin ve geriliminin yeniden belirginleşmeğe başladığı bir gerçektir.

1970'li yıllarda, Çin'le Sovyetler Birliğinin ilişkileri iyice koptu. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, "**Batı**", bundan, Sovyetler Birliğini kuşatıp sıkıştırmak için yararlanmağa girişti; o amaçla Çin'e yaklaştı. Bu girişimle, iki kamp arasındaki, "**Doğu**" ile "**Batı**" arasındaki gerilim arttığı gibi, ikili gerilime bir üçüncü boyut da, Çin boyutu da eklenmiş oldu.

"**Batı**", Sovyetler Birliğine karşı Çin etkeninden yararlanırken, Sovyetler Birliği de Asya'nın başka yörelerinde ve Ortadoğu çevresi ile Afrika'da, "**Batı**"yı kuşatma ve "**Batı**" çıkarlarını baskı altına alma eğilimlerine ağırlık vermeğe başladı.

Buna karşılık, 1970'li yıllar, özellikle bu dönemin ikinci yarısı, "**Kuzey-Güney**" çelişkisini ve gerilimini hafifletmeğe ve Dünyada hakça bir ekonomik düzen kurmağa yönelik arayışları hızlandırma bakımından umut verici girişimlere, çalışmalara sahne oldu.

Ama bu arayışlar ve girişimler, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki etkin güçlerin bazen örtülü bazen açık direnci ile büyük ölçüde engellenebildi.

Marksist sosyalist ülkelerin, "**Yeni Ekonomik Dünya Düzeni**" arayışlarına geniş ölçüde ilgisiz kalmaları da bu engellemeyi kolaylaştırıyordu. Marksist sosyalist ülkeler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan ekonomik ve malî kuruluşlardan uzak durdukları gibi, "**Yeni Ekonomik Dünya Düzeni**" arayışlarıyla da pek ilgilenmiyorlardı.

1960'larda yükselen, 1970'li yılların ilk yarısında da yükselmeyi sürdüren gelişme hızları, 1970'li yılların ikinci yarısında tırmanışa geçen Dünya Ekonomik bunalımı ile birlikte düşmeğe başladı. Enflasyon hızlandı, işsizlik arttı. Bunların sonucu olarak da, sosyal sorunlar yeryer patlama noktasına yöneldi; birbiri ardından hükümetleri devirecek hattâ rejimleri tehdit edecek düzeylere erişti.

İnsanlık da Türk Ulusu da, kuşkusuz bunalımdan çıkış yolunu arayacak ve bulacaktır. Düşüncedeki düğümler çözüldükçe, en çetin sorunlar bile kendiliğinden çözülmeye başlayacaktır...

1970'li yılların ikinci yarısında, alışılmış tüketim kalıpları ve yaşam biçimleri artık temelinden sarsılıyordu.

1960'larda bazı gençlik ve aydın kesimlerinin gereksiz veya aşırı romantik sayılan hatta "**zararlı**" sayılan önerileri vardı; alaya alınmak, hor görülmek pahasına, küçük topluluklar hâlinde, her türlü tüketim savurganlığını reddeden ve doğaya, doğallığa yönelik yaşam biçimleri deniyorlardı. 1970'lerin sonlarına doğru, Dünya ekonomik bunalımının zorlamasıyla, bu tür öneriler, daha geniş ve etkin çevrelerden gelmeğe başladı. Bu tür deneyler ve uygulamalar, artık, ister istemez, bütün Dünyada yaygınlaşıyor, hattâ yeryer devlet politikalarına dönüşüyordu. Doğayla uyum sağlama yolları aranıyordu. Amerika'da otomobilin yerini bisiklet, kaloriferin yerini odun sobası almağa başlıyordu. Bir Amerikan Devlet Başkanı, yakıt israfından kaçınma örneği vermek için, Mark Twain döneminden kalma hatıra gemileriyle nehir gezilerine çıkıyordu. Alman Cumhurbaşkanı ise ilden ile dağ-bayır yürüyerek "**tasarruflu ve sağlıklı tatil**" yapma örnekleri sergiliyordu.

En ciddî sıkıntıyı ise, bir yandan hızla yükselen petrol fiyatlarının öbür yandan hızla yükselen sanayi ürünleri fiyatlarının sürekli sıkışan kıskaçında ezilenler çekiyordu; yani petrol dışsatımcısı olmayan az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkeler çekiyordu.

Gelişmiş kapitalist ülkelerden bazıları ise, yükü onların zayıf omuzlarına aktararak -ve zamanında akıllıca tasarruflara önlemlere yönelerek- suyun üstünde kalmanın yolunu, hattâ yeryer bunalımdan kâr sağlama yolunu, hiç değilse bir süre için, buluyorlardı.

İşte, 1980'li yıllara böylesi karmaşık ve tırmanan bunalım koşullarıyla girildi.

Şimdilik, herşey, 1980'ler ilerledikçe, bu koşulların daha da ağırlaşacağını, özellikle az gelişmiş ve gelişme sürecindeki ülkeler üzerinde yükün gitgide artacağını gösteriyor.

Hangi ülkelerin, ekonomilerin veya rejimlerin bu bunalım ve gerilim tırmanışına ne kadar dayanabileceği belli değil.

O arada, İkinci Dünya Savaşından sonra, türlü güçlüklere karşın, demokrasisini 30 yıl yaşatabilmiş gelişme sürecindeki tek ülke olan Türkiye'mizde demokrasi çöktü. Bu çöküş, Dünya bunalımının 1980'li yıllar başındaki yoğunlaşma aşamasına rastlıyordu.

Yine 1980'lerin başında, bölgemizde, bütün Dünyayı etkileyen bir sıcak savaş çıktı. Hâlâ süren bu savaşın, Ortadoğuda ve çevresinde hızlanan korkunç silâhlanma yarışının ve yine bu bölgede hem dışardan hem içerden körüklenen sürtüşmelerin, önümüzdeki yıllarda çok daha ağır sorunlar ve tehlikeler doğurması beklenebilir.

Öte yandan, 1970'li yılların ikinci yarısında ağırlık kazanmağa başlıyan tutuculaşma eğilimi, 1980'lerde büsbütün yaygınlaşıp keskinleşeceğe benzemektedir. Kimi çevrelerin iyimser bir tanımlamayla "yeni sağ" diye adlandırmak istediği bu eğilim, bir tür "**yeni faşizm**"e dönüşme belirtileri de göstermektedir. Demokrasinin en köklü olduğu ülkelerde bile, "**yeni faşizm**"in tohumları -şimdilik ürkütücü boyutlarda ve yaygınlıkta olmasa bile- filiz vermeğe başlamıştır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, bu tür eğilimlerle birlikte, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkeleri baskı altına alma ve bu ülkelerin rejimlerini sağ diktacılığa

"DÜŞÜNCEDEKİ DÜĞÜMLERİ
ÇÖZMEK
SORUNLARI ÇÖZMEKTEN
DAHA ONEMLİDİR"

kaydırma eğilimi de artıyor.

Sıkıntıları, yıkıntıları ve bağımlılaşmayı büsbütün hızlandırıp derinleştirici ve sağ dikta rejimlerine yöneltici reçeteler, "**çözüm**"ler, "**model**"ler sunuluyor böyle ülkelere... "**Sunulma**"nın da ötesinde, o çözümleri zorla uygulatmak için çaba gösteriliyor, tertipler yapılıyor. Bu tür çabalara demokrasi dayandırmak gitgide zorlaşıyor.

Oysa bu gibi "**çözüm**"lerin, "**model**"lerin getirdiği sosyal yıkımlar, bunların insanda ve insan ilişkilerinde açtığı yaralar ve demokratik açıdan doğurduğu olumsuz siyasal sonuçlar tartışılamıyacak kadar belirgin ve kesin olduğu gibi, bu "**çözüm**" veya "**model**"lerin salt ekonomik açıdan hangi toplumda ne yarar sağladığı da şimdiye kadar anlaşılmış değil. Böyle "**çözüm**"lerin, "**model**"lerin uygulandığı ülkeler, sosyal açıdan ve rejim açısından olduğu gibi, eninde sonunda ekonomik açıdan da uçuruma sürükleniyorlar.

Ne var ki, Dünya bunalımıyla birlikte uluslararası ilişkilerdeki gerilim de arttıkça, bazı güçlü devletler ve bazı ekonomik-malî güçler, stratejik açıdan önem verdikleri ülkelerde ne pahasına olursa olsun "**istikrar**" sağlama ve onları hem ekonomik bakımdan hem de güvenlik bakımından sımsıkı bağlarla kendilerine bağımlı kılma isteğini duymaktadırlar.

Bu amaçla, ilerde nasıl sorunlara, patlamalara, tepkilere yol açabileceğini hesaplama gereği duymaksızın, o gibi ülkeleri, kendi iç çelişkilerinden, kendi iç bunalımlarının yarattığı tedirginlikten ve kendi içlerindeki bazı tutucu güçlerin eğilimlerinden de yararlanarak, demokrasiyle de, sağlıklı ekonomik ve toplumsal gelişmeyle de bağdaşmıyan bir takım "**model**"lerin cenderesi içine sokmağa çalışmaktadırlar.

Bu cenderenin verdiği hareketsizliği, durgunluğu ve geçici suskunluğu da "**istikrar**" diye yorumlayıp, kendi kendilerini ve o ülkeleri avutmağa uğraşmaktadırlar.

Gerçekte, gelişme sürecindeki birçok ülkenin sorunları, salt piyasa ekonomisi kurallarına dayandırılan ve para musluğuyla ayarlanan soyut ekonomik "**model**"lerle çözülemiyecek kadar karmaşıktır.

Dengesiz ve sakat bir yapının veya bir bedenin üstüne geçirilecek basma kalıp dar bir model, hiç bir dengesizliği, sakatlığı gidermez

Bu sorunlar, gelip geçici olayların ve yüzeysel gelişmelerin oluşturduğu (konjonktürel) sorunlar değil, kökleri derinlere inen yapısal sorunlardır. Hem her ülkenin kendi yapısındaki ve düzenindeki hem de Dünyanın bozuk düzenindeki sakatlıklardan, dengesizliklerden, yetersizliklerden kaynaklanan sorunlardır.

Dengesiz ve sakat bir yapının veya bedenin üstüne geçirilecek basma kalıp dar bir model, hiçbir dengesizliği, sakatlığı gidermez; tersine büsbütün belirginleştirir. Sorunlara, her toplumun kendine özgü koşullarını da insan unsurunu da göz önünde tutmayan bu tür salt ekonomik "**model**"lerle değil, çok boyutlu ve kendi içinde tutarlı yapısal değişikliklerle, iyileştirmelerle çözüm aramak gerekir: Hem ayrı ayrı her bunalımlı toplumda, hem de tümüyle Dünyada ve Dünya düzeninde...

Ama 1980'lerde böyle arayışlar gitgide zorlaştırılıp engellenebilir.

Zaten somut sonuçlar verme aşamasından bir haylı uzak bulunan "**Yeni Ekonomik Dünya Düzeni**" arayışları da, Dünya ekonomisindeki ağır bunalım karşısında büsbütün duralıyabilir. Eğer az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkeler kendi aralarındaki sürtüşme veya çelişkileri aşıp ciddî bir dayanışmaya yönelemezlerse, Dünya bunalımının gelişmiş kapitalist toplumlarda körüklediği aşırı tutucu eğilimler, bu arayışları da daha çok engelliyebilir.

Bu ulkeler arasında dayanışma ise sürekli güçleşiyor ve güçleştiriliyor. "**Güney**" ülkelerinin kendi aralarındaki sürtüşmeler gitgide sivrileşiyor. Bu tür sürtüşmelerin en acı ve anlamsız bir örneği, ikisi de zengin fakat gelişme sürecinde olan, ikisi de "**devrimci**"lik iddiasında bulunan ve ikisi de Müslüman Irak'la İran arasındaki savaşdır.

Güney ülkelerine yönelik, dış kaynaklı "**böl ve yönet**", "**böl ve sömür**" tertipleri, 1980'lerin buna-

GELİŞME DÜZEYLERİNE GÖRE ÜLKELERİN AYRIMI

"DÜNYA Bunalımı ve Arayış" başlıklı yazıda, Dünya'daki çeşitli ülkelerin gelişme düzeylerine göre bir ayırımını yapmak amacıyla, "**Gelişmiş Ülkeler**", "**Gelişme Sürecinde Ülkeler**" ve "**Az Gelişmiş Ülkeler**" terimleri kullanılmıştır. Bu terimler, ülkelerin yalnız "**Kişi başına gelir**" bakımından farklılıklarını değil, ayni zamanda, sanayilerinin yoğunluğu ve teknoloji kullanımlarının yaygınlığı gibi niteliklerini de tanımlama açısından anlam taşıdıkları için seçilmişlerdir. Örneğin, "kişi başına gelir"leri, gelişmiş sanayi ülkelerin pekçoğundan yüksek olan, "**Petrol Dışsatıcı Ülkeler**", ekonomik yapılarının özellikleri nedeniyle, "**Gelişmiş Ülkeler**" arasında sayılmamışlardır.

"**Gelişmiş Ülkeler**", Kuzey Amerika'yı Batı Avrupa'yı, Japonya'yı içeren ve gelir düzeyleri yüksek, sınaileşmenin en ileri aşamalarına ulaşmış ve yeni teknolojileri üreten ve kullanan ülkelerdir. Doğu Avrupa'nın birçok ülkesi de, bu bakımdan, ayni tanımlamanın içine girerler. Ancak, ekonomik sistemlerindeki farklılıkları belirtmek gereği duyulduğunda, bu ülkeler, '**kapitalist**' ve '**merkezden plânlanan**' ekonomiler olarak tanımlanan alt gruplara ayrılabilirler.

"**Gelişme Sürecinde Ülkeler**" Güney Amerika'da (Brezilya, Arjantin, Peru vb.), Akdenizde (Türkiye, Yunanistan, İspanya, Mısır, Tunus vb.) ve Güneydoğu Asya'da (Filipin, Tayland Singapur, Malezya vb.) kümelenmiş orta gelirli ve sınaileşme sürecine girmiş ülkeleri kapsamaktadır. Bu gruptaki ülkelerin sayısı 60 dolaylarındadır. Kişi başına ortalama gelirleri de yılda yaklaşık 1000 dolar kadardır. OPEC üyesi "**Petrol Dışsatıcı**" birçok ülke de, gelir düzeyleri daha yüksek olduğu halde, "**Gelişme Sürecinde Ülkeler**" olarak tanımlanırlar. Ancak, konuya, dünya sermaye hareketleri veya enerji sorunu açısından bakıldığında, OPEC ülkeleri ayrı bir grup olarak ele alınırlar.

"**Az Gelişmiş Ülkeler**", çoğunluğu Güney Asya'da (Bangladeş, Pakistan, Sri Lanka vb.), Afrikada (Etiyopya, Sudan, Somali, Senegal vb.) bulunan yoksul ülkelerdir. Petrol Dışsatıcı bir ülke olduğu halde, nüfusunun büyüklüğü nedeniyle, bu kaynaklarla, yoksulluk düzeyinin üstüne çıkmakta güçlük çeken, Endonezya, bir "Az Gelişmiş Ülke" sayılmaktadır. Az Gelişmiş Ülke sayısı 40 dolaylarındadır. Fakat, dünyanın en kalabalık ülkeleri bu grupta bulunduğundan, dünya nüfusunun çoğunluğu Az Gelişmiş Ülkelerde yaşamaktadır. Bunların kişi başına yıllık ortalama gelirleri 200 dolar kadardır. Bengladeş gibi yoksul ülkelerde ise kişi başına yıllık gelir düzeyi 90 dolara kadar inebilmektedir.

lım tırmanışı sürecinde, büsbütün hızlanmış ve hızlanacak gibi görünmektedir.

ARAYIŞ VE ÇÖZÜM

4-

Buraya kadar anlattıklarımız gösteriyor ki koşullar çok ağırdır ve giderek daha da ağırlaşabilir. Ama koşullar ne kadar ağır olursa olsun, Dünyadaki bunalımdan da Türkiye'deki bunalımdan da yılgınlığa ve umutsuzluğa kapılmamak gerekir.

Kaderci veya karamsar ya da aşırı iyimser bir bekleyişle eli-kolu bağlı da durmamak gerekir. İnsanlık da Türk Ulusu da, kuşkusuz, bunalımdan çıkış yolunu arayacak ve bulacaktır.

İnsana eşya ya da sayı gözüyle bakan, toplumu bir sayılar toplamı gibi gören, insan gerçeğinden de toplum gerçeğinden de soyutlanmış bir takım "**model**"lerle çözüm bulunamaz önümüzdeki sorunlara...

Başdöndürücü hızla değişen bir dünyada, çağ değiştiren, kafa değiştiren Dünyamızda, bu değişimi kavrayıp izleyemedikleri için tutuculuğa sarılanların kafasından çıkmış, ve her birinin değişik huyu, değişik koşulları, değişik sorunları bulunan ülkelere basmakalıp reçete gibi sunulmuş "**çözüm**" önerileriyle çözülemez sorunlar...

İnsana, insan kişiliğine ve emeğine, insanın, insanlığın ve toplumun özgürlüğüne ve mutluluğuna en yüce değeri veren, her toplumun kendi koşullarını ve olanaklarını Dünya ortamı içinde değerlendiren bir yaklaşım izlemesi gerekir, çağımızdaki çözüm arayışının... Sorunları tek boyutlu görmeyen, tüm boyutlarıyla ve karmaşıklığıyla kavrayabilen çözümlere yönelmek gerekir.

Atatürk'ün, insana ve ulusuna güveninden kaynaklanan ve olanakları da değişen koşulları da ülke ve dünya gerçeklerini de açık görüşle, önyargısız ve cesaretle değerlendiren dinamik yaklaşımında, kaderciliğe de güçlüklerden engellerden yılgınlığa da yer yoktur ve her türlü koşullanmayı aşabilen o yaklaşımda çözüm tükenmezdir.

Çağımızın büyük filozoflarından Ludwig Wittgenstein'in önerdiği gibi, işe, belki sorunlardan da önce, "**düşüncedeki düğümleri çözmeğe**" uğraşarak başlamak gerekir.

Atatürk de düşünce koşullanmalarının üstüne yürüyerek ve düşüncedeki düğümleri çözerek, sorunlarımızın çözüm yolunu, bağımsızlık yolunu, gelişme yolunu, özgürlük ve demokrasi yolunu açmadı mı yurdumuzda?..

Düşüncedeki düğümler çözüldükçe, en çetin sorunlar bile kendiliğinden çözülmeğe başlıyacaktır.

Düşüncedeki düğümleri çözmekten aldıkları güçle, insanlar ve toplumlar, en ağır bunalımları aşabilmişlerdir, yine aşacaklardır ●

KUZEY—GÜNEY

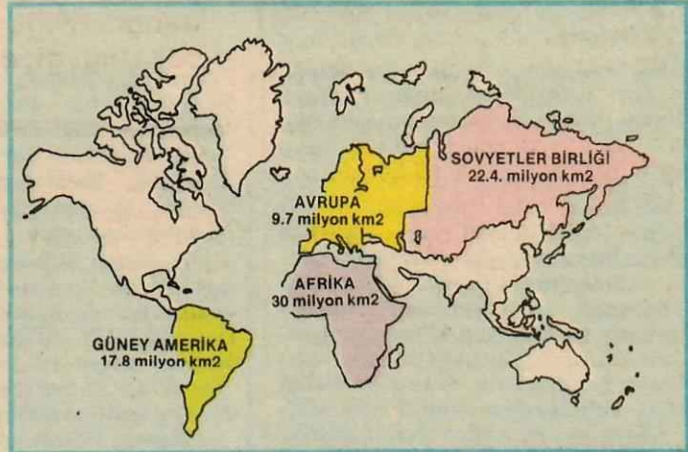
ESKİ VE YENİ DÜNYA HARİTALARI

DÜŞÜNCEDEKİ düğümler çözülüp de insanlar yüzyılların koşullandırmasından ve önyargılarından kurtulduğunda Dünyanın nasıl değişebileceğine somut bir örnek, bu sayfada (ve ARAYIŞ'ın kapağında) gördüğünüz yeni Dünya Haritasıdır.

PETERS İzdüşümü'ne göre yapılmış bir haritadır bu...

Çoğu atlaslarda ve coğrafya kitaplarında ise, hâlâ, MERCATOR izdüşümüne göre yapılmış eski Dünya haritaları yer alır. Bu haritalar, Avrupa'lının Avrupa'yı "**Dünyanın merkezi**" sayan bakış açısını yansıtmaktadır.

Sonsuza dek uzanan uzayda "**yukarısı-aşağısı**" diye bir ayrım bulunmamakla birlikte, Dünyanın Kuzey yarımyuvarına "**yukarısı**" gibi, Güney yarımyuvarına da "**aşağısı**" gibi bakıla gelmiştir. MERCATOR haritaları da, bu anlamda "**yukarıdan-aşağıya**" veya "**Kuzeyden-Güneye**" bakarak hazırlanmıştır.

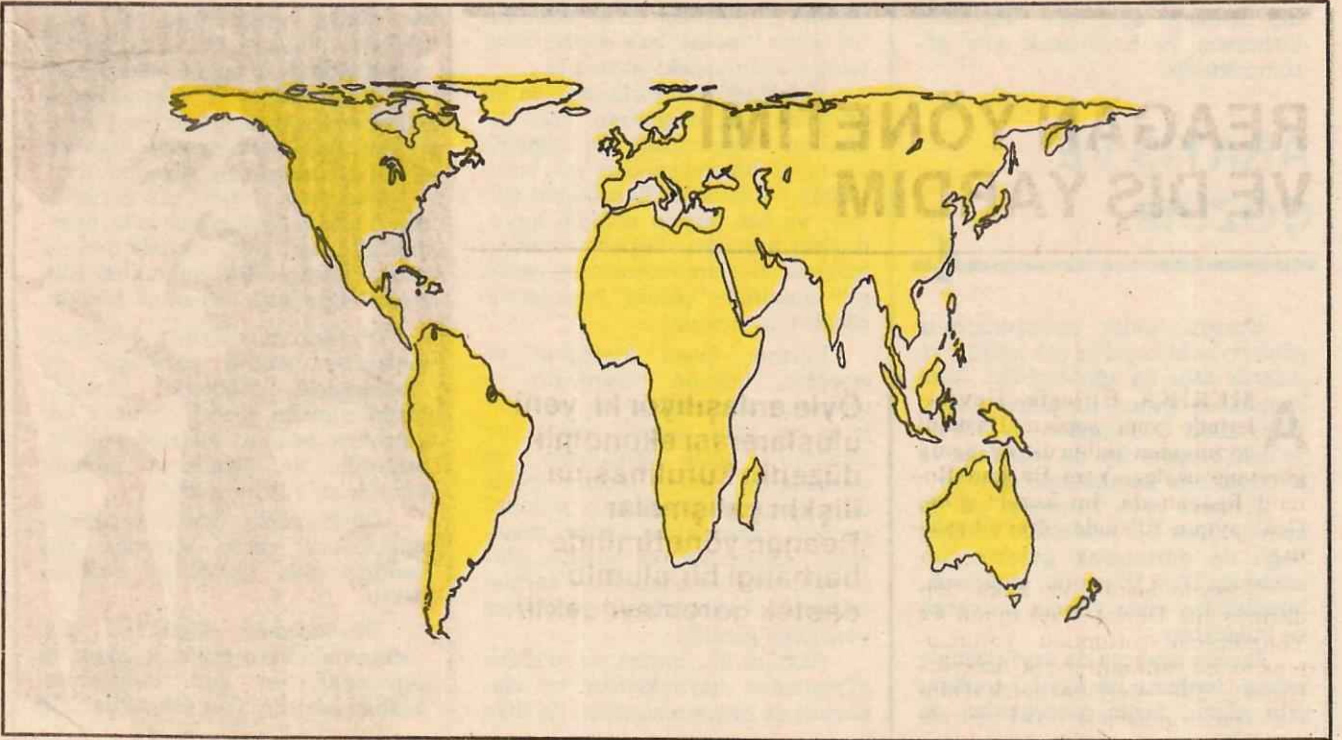
"YUKARIDAN - AŞAĞIYA" veya "KUZEYDEN - GÜNEYE" bakarak hazırlanmış Mercator tipi "eski" Dünya haritası.

Yüzyıllarca ezilen, sömürülen ulusların sesi çağımızda duyuldukça çok şey değişmeye başlıyor Dünyada... O arada, Dünyanın haritası bile değişiyor.

Bu bakış açısından, daha çok varlıklı gelişmiş ülkelerin toplandığı Kuzey yarımyuvarındaki toprak parçaları kocaman, daha çok yoksul veya az gelişmiş ve gelişme sürecindeki ülkelerin toplandığı Güney yarımyuvarındaki toprak parçaları ise ufacık görünmektedir.

Şöyle ki:

Avrupa'nın yüzeyi 9.7 milyon kilometre karedir; Afrika'nın yüzeyi ise, 30 milyon kilometre kare... Yani Afrika, Avrupa'nın üç katından büyüktür. Fakat Avrupa'yı Dünyanın merkezi gibi gören ve Dünyaya "**yukarıdan**" veya Kuzeyden bakan açıya göre hazırlanmış MERCATOR tipi Dünya haritasın-

PETERS İZDÜŞÜMÜ: Her kara parçasına ve Dünyanın Güneyi ile Kuzeyi'ne hakca yer veren Peters tipi dünya haritası.

da, Avrupa'nın üç katından büyük olan Afrika'ya, ancak Avrupa kadar yer ayrıldığını görüyorsunuz.

Güney Amerika 17.8 milyon kilometre karedir, yani Avrupa'nın iki katına yakın büyüklüktedir. O da, MERCATOR tipi haritada Avrupa'dan küçük görünmektedir.

Sovyetler Birliğinin iki kıtadaki (Avrupa ile Asya'daki) toplam yüzeyi 22.4 milyon kilometre karedir. Ama MERCATOR tipi haritaya bakıldığında, Sovyetler Birliği de, kendisinden daha büyük olan Afrika'nın üç katına yakın büyüklükte görünmektedir.

Son yıllarda yaygınlaşmağa başlayan düşünce ve vicdan sorgulaması aşamasında, bir Avrupa'lı bilgin, Alman harita uzmanı Dr. Arne Peters, düzeltmiş bu yanlışlığı... "PETERS izdüşümü" kavramına göre, yeni bir Dünya haritası çıkmış ortaya...

Bir yuvarın düz yüzeye aktarılmasında çözülmez sorunlar vardır. Ancak, Dr. Peters, Dünyanın yeni haritasını çizerken hakça bir kural uygulamış:

Her kıtanın veya kara parçasının gerçek büyüklüğünü haritaya yansıtmağa çalışmış.

Yıllarca bilmezlikten gelindi bu harita. Fakat sonunda, yine bir Avrupa'lı, Alman Sosyal Demokrat Lider Willy Brandt, bu yeni Dünya haritasına bir anlamda yasallık kazandırdı. 1977'de kurulan "**Uluslararası Gelişme Sorunlarıyla İlgili Bağımsız Komisyon**"un Başkanı olarak, bu haritayı tüm Dünya kamuoyuna sundu.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce de çalışmaları yakından izlenen bu uluslararası Komisyon'un "**KUZEY—GÜNEY**" başlıklı Raporu geçen yıl yayınlandığında Rapor'un kapağına PETERS'in Dünya haritası kondu.

Rapor, Dünya'nın "**Kuzey**"i ile "**Güney**"i arasındaki, yani gelişmiş ülkelerle az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkeleri arasındaki dengesizlikleri ve çelişkileri dürüstçe ortaya koyan ve hakça bir Dünya ekonomik düzeni için uzlaştırıcı yollar, çözümler öneren çok önemli bir belgedir. Şu Dünya bunalımı dönemine rastlamış olması, Rapor-un önemini daha çok arttırmaktadır.

Raporu hazırlayan Komisyonda, yalnız Sosyal Demokrat eğilimli veya yoksul ülkelerden, "**Güney** den gelen önderler ve uzmanlar değil, "**Kuzey**"li gelişmiş kapitalist ülkelerin, tutucu ama aydın ve açık düşünceli birçok tanınmış önderleri ve uzmanları da yer alıyordu.

Onun için kimse bu Rapor'un "**yanlı**" olduğunu söyleyemiyor. Ama Kuzey'in kimi güçlü çıkar çevreleriyle onların etkisinde kalan yorumcular, Rapor'un önerilerini "**hayalci**" gibi göstererek rafda kalmasını sağlamağa çalışıyorlar.

PETERS haritası da Dünyada hâlâ yeterince geçerlilik kazanamadı.

Rapor kapağındaki (ARAYIŞ'ın bu sayısının kapağındada yer alan) PETERS haritasında gördüğünüz kalın kara çizgi, gelişmişlik ölçütlerine göre "**Kuzey**"le, "**Güney**"i, yani gelişmiş varlıklı ülkeleri büyük ölçüde içeren bölgeyle, yoksulları veya geri kalmışları büyük ölçüde içeren bölgeyi ayıran bir sınırdır.

Türkiye, bu haritada, gerçeğe uygun olarak, "**Güney**"de kalan bir sınır ülkesi durumundadır.

Yüzyıllarca ezilen sömürülen ulusların sesi çağımızda duyuldukça çok şey değişmeğe başlıyor Dünyada... O arada, gördüğünüz gibi, Dünyanın haritası bile değişiyor.

O nedenle, bu ulusların sesini Dünyada ilk duyuran ve insanlığa yeni bir bakış açısı getiren büyük Önder Atatürk'ün şimdi kutlamakta olduğumuz yüzüncü doğum yıldönümü, Türk okullarında duvarlara artık bu yeni DÜNYA haritasının asılması için uygun bir vesile olsa gerektir. ●

REAGAN YÖNETİMİ VE DIŞ YARDIM

AMERİKA Birleşik Devletlerinde yeni seçilen Başkan, seçiminden ikibuçuk ay sonra görevine başlar. Yeni Başkan Ronald Reagan da, bu kurala göre, Ocak ayının 20'sinde göreve başladı.

Görevde henüz bir ayını doldurmuş bir Devlet Başkanının ve Yönetiminin tutumunu yorumlamak ve bu tutumun gerek Amerika Birleşik Devletlerinde gerek Dünyada nasıl gelişmelere yol açacağı üzerinde yargılar ileri sürmek bir ölçüde doğru olmayabilir ve ileri sürülecek bu tür yargıların erken olduğu söylenebilir.

Ancak, Reagan Yönetiminin Bütçe İşleri ile görevli yetkilisi David Stockman'ın "Dış Yardım Programı" ile ilgili olarak yapmış olduğu açıklamaların Dünya düzeyinde belirli kaygılara ve hatta tepkilere neden olduğu da bir gerçektir.

Stockman, askeri nitelikte olmayan her türlü Amerikan yardımından kesinti yapılmasını önermektedir. Böylelikle, 1982 mali yılı için 8 milyar Dolar olarak öngörülen Amerikan dış yardımından yüzde 32 oranında bir kesinti yapılmakta ve toplam dış yardım tutarı 5.47 milyar Dolara indirilmektedir.

ABD Kongresinin toplam dış yardım tutarını arttırması beklenmemeli.

Öte yandan, yeni dış yardım programında Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilen çokyanlı yardım programları yerine, Amerika Birleşik Devletlerinin ikili ilişkileri çerçevesinde ve Amerikan çıkarlarına göre gerçekleştirecek yardımlara öncelik verileceği öngörülmektedir. Ayrıca, ekonomik yardıma değil de askeri yardıma öncelik verileceği belirtilmektedir.

Öyle anlaşılıyor ki, yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulmasına ilişkin çalışmalar Reagan yönetiminde herhangi bir olumlu destek göremeyecektir.

Stockman tarafından önerilen bu programın özellikle uluslararası kuruluşlar aracılığıyla yardım alan yoksul ülkeleri olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Bu nedenle, Stockman'ın yaptığı açıklamalar üzerine, çeşitli ülkelerden kaygılar ve tepkiler Washington'a iletilmiş bulunmaktadır.

Stockman'ın açıkladığı "dış yardım programı" üzerinde Dışişleri Bakanı Haig'in tutumunun ne olacağı henüz belli değildir. Siyasal gözlemciler, programın en azından Stockman'ın önerdiği biçimde Yönetim'den geçmeyeceğini ve özellikle uluslararası kuruluşlar aracılığıyla yapılan yardımlar açısından bir uzlaşma formülünün bulunabileceğini belirtmektedirler. Bu arada, geçen yılların uygulamaları gözönünde bulundurularak, Kongre'nin toplam dış yardım tutarını arttırması da beklenmemektedir.

Oysa, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerin ekonomik darboğazdan kurtulabilmeleri için dış yardım zorunluluğu gitgide artmaktadır. Askeri yardımdan çok, ekonomik amaçlı yardıma öncelik verme eğilimi de gitgide belirginleşmektedir. Bu arada, dünya ekonomisindeki durgunluğun aşılması ve gelişmiş ülkelerle gelişme sürecindeki ülkeler arasındaki uçurumun kapatılabilmesi için yeni bir uluslararası ekonomik düzenin kurulmasını önerenler, özellikle, gelişme sürecindeki ülkelere büyük ölçüde kaynak transferi yapılması

YENİ BAŞKAN: Öyle anlaşılıyor ki, yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulmasına ilişkin çalışmalar Reagan Yönetiminden herhangi bir olumlu destek göremeyecektir.

gerektiği görüşündedirler.

1970'li yıllarda, Birleşmiş Milletler Örgütü'nce benimsenen "uluslararası Gelişme Stratejisi için İkinci Birleşmiş Milletler Onyılı" çerçevesinde kabul edilen hedefe göre, gelişmiş ülkelerin, gelişme sürecindeki ülkelere, gayrisafi milli hasılalarının (GNP) binde 7'si oranında gelişme yardımında bulunmaları öngörülmüştü. Norveç gibi bazı gelişmiş fakat küçük ülkelerin dış yardım programları ile bu oranı aştıkları görülmektedir. Buna karşılık, gelişmiş ülkelerin en varlıklısı olan ABD, Stockman'ın önerdiği kesintiden önce bile, dışyardım programı ile gayrisafi milli hasılasının ancak yaklaşık binde 3'ünü tutturabilmektedir. Stockman'ın önerdiği yüzde 32 kesinti ile bu oran daha da düşecek ve binde 2'ye inecektir.

Öyle anlaşılıyor ki, Reagan Yönetimince oluşturulan "dış yardım programı" amaç, kapsam ve nitelik bakımından öncekilere oranla oldukça değişik olacaktır. Yine, öyle anlaşılıyor ki, yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulmasına ilişkin çalışmalar Reagan Yönetiminden herhangi bir olumlu destek göremeyecektir. ●

YENİ ANAYASAL DÜZEN: Yeni anayasal düzenin hazırlanışında Kurucu Meclis'in biçimi ve yapısı kadar o'nun çalışmalarını sürdüreceği ortamın özellikleri de büyük önem taşır.

DEMOKRASİ

KURUCU MECLİS VE ÖTESİ

Prof. MÜNCİ KAPANİ

KURUCU Meclis'in yaklaşık toplanış tarihinin açıklanması, yurt içinde ve dışında önemli bir adım olarak karşılandı. Bir süredir zihinlerde yer tutan "ne zaman?" sorusu böylece cevaplandıktan sonra, önümüzdeki aşamada "nasıl?" sorusuna cevap aranacak ve Kurucu Meclis'in kuruluş biçimi, yapısı, yetkileri, çalışma yöntemleri ve görev süresi ile ilgili konular gündeme gelecektir. Sayın Devlet Başkanı, bu soruların karşılıklarının da "zamanı geldiğinde" açıklanacağını belirtmiş bulunuyor. Şimdi içine girdiğimiz bekleyiş döneminde, bu konularda boş tahminler ve kısır spekülâsyon yerine, yapıcı görüş ve düşüncelerin ortaya konmasında yarar vardır. Çıkış yollarının bulunuşunda, hazır ve kesin formüllerden çok, iyiniyetli arayışların yararlı olacağını söylemek herhalde yanlış sayılmaz.

HEDEFLER VE BEKLENTİLER

Herşeyden önce, ulaşılmak istenen ana hedefler konusunda toplumda bir görüş birliğinin varlığından söz edebiliriz. Amaçlanan temel ilkeler bellidir: Devlet düzeni, bundan önce olduğu gibi, insan haklarına dayanan demokratik, lâik, millî ve sosyal bir hukuk devleti niteliğini taşıyacaktır. Bu, Türkiye'nin, demokratik değerlere bağlı uygar ülkeler arasında lâyık olduğu saygın yeri almasının vazgeçilmez ön-şartıdır. Öte yandan, siyasal düşünce ve eğilimleri ne olursa olsun, sağduyu sahibi herkes kurulacak yeni anayasal düzenin ileride tartışmalara yol açmayacak, sosyal ve siyasal barış getirecek, kalıcı, istikrarlı bir düzen olmasından yanadır. Gene sağduyu sahibi herkes, Türk toplumunun bir süre sonra yeniden sançılı ve çalkantılı bir döneme girmesinin herhalde önlenmesi gerektiği inancındadır. Bu arada göz önünde tutulması gereken bir başka hedef te, Ordunun içinde bulunduğumuz geçiş döneminden yıpranmadan ve prestij kaybına uğramadan çıkmasının sağlanması ve ileride ortaya çıkabilecek sorunlardan sorumlu sayılmasının önlenmesidir.

Ordunun içinde bulunduğumuz geçiş döneminden yıpranmadan ve prestij kaybına uğramadan çıkması ve ilerde ortaya çıkabilecek sorunlardan sorumlu sayılmaması sağlanmalıdır.

KURUCU İKTİDARIN ÖZELLİĞİ

Anayasa hukuku ve siyaset bilimi kitaplarında, "kurucu iktidar" ve "kurulu iktidar" kavramları üzerinde durulur ve bu kavramların ayırdedici nitelikleri açıklanır. Demokratik hukuk devletinde "kurulu iktidar" yetkileri üstün hukuk kurallarıyla belirlenmiş ve sınırlanmış olan iktidardır. Bu iktidar, anayasada belirtilen sınırlarla bağlı olarak fonksiyonlarını yerine getirir. Kurucu iktidar ise, devletin temel hukuk düzenini (anayasa düzenini) yaratırken, yetkilerini ve iradesini sınırlayan üstün pozitif hukuk kurallarıyla bağlı değildir. Bu bakımdan, salt hukuk açısından belki tam anlamıyla bağımsız bir iradeye sahiptir. Ama bu demek değildir ki mutlak olarak her istediğini yapabilir, dilediği her kuralı hiçbir kayıt ve şartla bağlı olmaksızın dilediği gibi koyabilir. Bir defa, eğer gerçekten demokratik bir anayasanın hazırlanması söz konusu ise, herşeyden önce insan haklarının evrensel ilkelerine ve hukukun genel prensiplerine ister istemez bağlı kalacaktır. Öte yandan, kurucu iktidar, toplumda geçerli olan değer yargılarına, onun meşruluk anlayışına saygı göstermek, kamuoyunun eğilimlerini, isteklerini, bekleyişlerini dikkate almak zorundadır. Almazsa ne olur? Almazsa, ortaya koyacağı anayasanın toplum gerçeklerine ters düşmesi yüzünden pek uzun ömürlü olması beklenemez.

Önümüzdeki dönemde, henüz nasıl oluşacağını bilmediğimiz Kurucu Meclis —daha doğrusu onun

bir kanadı— ile diğer kanadı Millî Güvenlik Konseyi kurucu iktidar yetkilerini birlikte kullanacaklardır. Normal şartlar altında, demokratik bir anayasanın demokratik yol ve yöntemlerle hazırlanması gerekir. İdeal olarak, Kurucu Meclis halk tarafından seçilir. Ama, içinde bulunduğumuz durumda olduğu gibi, bu idealin gerçekleşmesinin her zaman mümkün olmadığını da biliyoruz. Nitekim 27 Mayıs'tan sonra da bu yapılamamıştı. Ancak, bu durumda yapılması gereken şey, kurucu iktidar yetkisini kullanacak olan mecliste, toplumun çeşitli kesimlerinin mümkün olan en geniş ölçüde temsil edilmelerini sağlamaktır. Sadece atama yoluyla belirlenecek ve hep aynı siyasal çizgide, aynı dünya görüşünü paylaşan —ya da dünya görüşü belirsiz— kişilerden oluşacak "tek sesli bir koro"nun kurulmasından herhalde kaçınılacağı inancındayız. Eğer getirilmesi düşünülen yeni demokrasi düzeninin gerçekten sağlam temeller üzerine oturması isteniyorsa —ki herhalde istenen budur— toplumda geniş kitleleri temsil eden kuruluşların ve sosyal grupların bu temelin harcına katkıda bulunabilmelerinin sağlanması zorunludur.

Kurucu Mecliste siyasal partilere yer verilmeyeceğinin açıklanması, yurt içinde ve dışındaki gözlemciler tarafından kısıtlayıcı bir tutum olarak değerlendirildi. Ancak bu nokta henüz aydınlığa kavuşmuş gibi görünmüyor. Sayıları milyonlara varan ve aralarında görüşlerinden yararlanabilecek seçkin kimseler bulunan vatandaşların tümüne, sırf "partili" oldukları için, Kurucu Meclis kapılarının kapatılması, insan haklarına aykırılık sorunu bir yana, bu meclisin temsil niteliğine de gölge düşüren bir unsur olacaktır.

KURUCU MECLİS'İN YETKİSİ

Üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken bir nokta da şudur: İki kuruldan oluşacak Kurucu Meclisin ikinci kanadının (Millî Güvenlik Konseyinin) bir "üst organ" olarak son sözü söyleme yetkisine sahip olacağı açıklanmış bulunuyor. Bu formülün iki önemli sakıncayı beraberinde getirmesinden endişe edilir. Birincisi, ileride demokratik düzene geçildikten sonra ortaya çıkabilecek pürüzler ve onların yol açabileceği tartışmalarda en büyük sorumluluk payının Orduya ait olması gibi hiç istenmeyen bir sonucun belirmesidir. İkincisi de, bu düzenlemenin demokratik ilkelerle bağdaşmayacak bir nitelik taşımakta oluşudur. (Nitekim bunun Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde de yadırgama ile karşılandığı anlaşılıyor). Bu sakıncaları önlemek bakımından, henüz kesinlik kazanmamış olan bu formülün düzeltilmesinde ve en azından 27 Mayıs döneminde olduğu gibi Kurucu Meclisin iki kanadı arasında görüş ayrılığının belirmesi halinde onu çözecek bir uzlaştırma mekanizmasının örgörülmesinde büyük yarar vardır.

ÖZGÜR TARTIŞMA ORTAMININ ÖNEMİ

Yeni anayasal düzenin hazırlanışında, Kurucu Meclisin kuruluş biçimi ve yapısı kadar, onun çalışmalarını sürdüreceği ortamın özelikleri de büyük önem taşır. Bu çalışmaların, en geniş bir hoşgörü ve hür tartışma ortamı içinde yapılması gerekir. Değişik görüş ve düşünceler serbestçe ortaya konabilmeli, değişik çözüm yolları ve değişik modeller üzerinde her türlü önyargıdan ve sınırlamadan uzak olarak tartışma açılabilmelidir. Savunulan farklı görüşlerde mutlaka artniyet aramak yerine, bunların da doğru ve isabetli yanları olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Yanılgılardan kurtulabilmek, ileride büyük sorunların ortaya çıkmasını önleyebilmek ancak böyle olgun ve sağlıklı bir ortamın yaratılmasıyla mümkün olabilir.

Burada değinilen noktalar, bir bakıma bilinen gerçeklerin tekrarından başka birşey sayılmaz. Ama bazen bilinen gerçeklerin bir daha tekrarında ve hatırlanmasında yarar vardır. Başta belirtilen ve üzerinde görüş birliği bulunan uzun vâdeli hedeflere ulaşabilmek için bu gerçekleri devamlı olarak göz önünde tutmak zorundayız. ●

ARAYIŞ için
Dünya basını ne dedi ?

The New York Times

THE WEEK IN REVIEW

"BÜTÜN DÜNYA GİBİ, TÜRKİYE DE BUNALIMDAN ÇIKIŞ YOLLARI ARIYOR"

BİRLEŞİK Amerika'nın büyük gazetelerinden New York Times'in 22 Ocak 1981 tarihli sayısında "**Türkiye'nin eski Başbakanı gazetecilik mesleğine dönüyor**" başlıklı bir yazı yayınlandı.

New York Times'ın yazısında özetle şöyle deniyor:

❛ Ülkede huzuru yeniden sağlamak ve aşırı solcularla aşırı sağcıların cinayetlerine son vermek amacıyla Eylül'de iktidarı ele geçiren askerî yönetim her türlü, siyasal faaliyeti yasakladı. O arada, 12 Eylül öncesinin son Başbakanı ve Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel de Muhalefet Lideri durumunda olan Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit de görevlerini yapamaz duruma geldiler.

Bunun üzerine, üç kez Başbakanlık yapmış olan 55 yaşındaki Bülent Ecevit, Partisinin Genel Başkanlığı'ndan ayrıldı. Ecevit, 1972'den beri bu görevde idi.

Ekim ayından beri Ecevit'in tek faaliyeti, dokunulmazlıkların kalkması üzerine, "Hükümetin manevî şahsiyetini tahkir" gibi davalar dolayısiyle mahkemelerde kendini savunmaktı. Şu ana kadar Ecevit hakkında on bir dava açılmıştır.

Bu arada CHP'nin tüm çalışmaları durdurulmuştur. Partinin zorunlu işleriyle kayyumlar ilgilenmektedir.

Birçok parti liderleri ve Parlamento üyeleri, profesörlük, doktorluk, avukatlık, gazetecilik, çiftçilik gibi eski mesleklerine geri dönüyorlar. Ecevit de bunu uygun karşılıyor. Topluma politikacı olarak katkıda bulunmıyacaklarsa başka alanlarda katkıda bulunmaları doğru olur, diye düşünüyor.

Ecevit'in yeni girişimi, "Arayış" adlı bir haftalık dergi olacak. Görünürde "Time" dergisine benziyecek olan bu derginin Şubatta çıkmağa başlaması öngörülüyor.

Ecevit, "bütün dünya gibi, Türkiye de, bugünkü bunalımdan çıkış yollarını aramaktadır. Biz de, dergide Türkiye'nin temel sorunlarını irdeleyip makûl çözümler sunmağa çalışacağız. Öncelik taşıyan amacımız da, ülkemizde sağlıklı bir demokrasi kurulmasına katkıda bulunmak olacaktır" diyor. ❜

YASALAR HIZLI MI, DOĞRU MU ÇIKMALI?

SON aylarda olağanüstü bir hızla biribiri ardından yeni yasalar çıkarılıyor, eski yasalar değiştiriliyor.

12 Eylül öncesi birkaç yılda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama çalışmaları, engellemeler nedeniyle, bir hayli aksamış olduğu için, şimdiki hız, ilkin kamuoyunca olumlu karşılandı. Ama çok geçmeden, yasama çalışmalarını böylesine hızlı yürütmenin belirgin sakıncaları da görülmeğe başladı; ve anlaşıldı ki, yasama çalışmalarının sırf engelleme yüzünden uzaması ne kadar zararlı ise, teknik hazırlıklara ve kamuoyu oluşturmağa gerekli özen gösterilmediği için çabuklaşması da o kadar zararlı olabilir.

Yasalar şimdiki hızla ve yöntemle çıkarılınca ne oluyor?.. Kamuoyu, yasaları, hazırlık aşamasındayken izleyip öğrenemediği için, bunlara katkısını zamanında yapamıyor; önerilerini uyarılarını, Yönetime, zamanında duyuramıyor. O yüzden de, Devlet Yönetimi, yeni yasalardaki yanlışlıkların, eksikliklerin veya çelişkilerin, ancak yasalar kesinleşip yürürlüğe girdikten sonra farkına varabiliyor.

Bu tür aceleye getirilmiş yasalarda, bazen hiç uygulanamayacak hükümler de yer alıyor. Uygulama güçlüğü veya olanaksızlığı yeni bir yasayla giderilinceye kadar, kamu yönetimi de, yurttaşlar da mahkemeler de ne yapacaklarını bilemiyorlar.

YÖNETİMİN İYİNİYETİ

Gerçi yönetim iyiniyetli davranıyor; "**yasa daha yeni çıktı, değiştiremeyiz**" demiyor. Çıkan yasalar, kamuoyundan, ilgili toplum kesimlerinden gelen eleştirilerin uyarıların ışığında hemen incelemeye alınıyor. Yeni çıkmış bir yasa, birkaç gün veya birkaç hafta sonra, bir daha değiştiriliyor.

Birkaç örnek vermek isteriz:

★ 488 sayılı "**Damga Vergisi Yasası**"nda, 21 Kasım 1980 günü yürürlüğe giren bir değişiklik, çeklerden de, binde 5 Damga vergisi alınmasını öngörüyordu. Bu, tabii, olacak şey değildi. Belli ki, yanlışlıkla yasaya girmişti. Yeni çıkan yasa birbuçuk ay sonra değiştirildi, çeklere bağışıklık tanındı.

Sorun, kamuoyunun görüşünü, yasa çıktıktan sonra değil de, yasa çıkmadan alma yoluna gitmekle çözülüverecek bir sorundur.

★ Ayni yasada, faturalar için, ve müstahsil makbuzu ile gider pusulalarının fatura yerine geçen nüshaları için, alt ve üst sınırlar belirlenmişti. Bunların gerçekçi olmadığı anlaşılınca, bir yasa daha çıkarılıp, alt ve üst sınırlar gerçek yaşama uyarlandı.

★ 492 sayılı "**Harçlar Yasasında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yasa**"da 21 Kasım 1980'de yürürlüğe girmişti. Bu yasada da bir buçuk ay sonra değişiklik yapılması zorunlu oldu.

★ 6132 Sayılı "**Ateşli Silâhlar ve Bıçaklarla Diğer Âletler Hakkındaki Yasa**" değiştirildi. Ama bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra farkedilen yanlışlıkları düzeltmek için, on beş gün sonra bir yasa daha çıkarılması gerekli oldu.

Bu gibi aceleye gelmiş yasalardaki bir takım yanlışlıkları veya kargaşalıkları gidermek amacıyla, bazen, yasa metinlerini zorlayıcı genelgeler çıkarma yoluna gitme eğilimi de görülüyor.

Oysa yasalar, kamuoyu önünde, kamuoyunun bilgisi içinde ve ilgili toplum kesimlerini temsil eden kuruluşların da görüşü alınarak hazırlansa, bu tür yanlışlıklara düşülmezdi; yeni çıkmış yasaları yeniden değiştirmek zorunda kalınmazdı.

Devlet, yasa yaparken, elbette kendini her görüşe uymakla, her eleştiriyi uyarıyı dikkate almakla yükümlü saymak durumunda değildir. Ama haklı bulabileceği görüşleri daha yasalar hazırlanırken öğrenip değerlendirebilmesinde büyük yarar vardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi açıkken, Hükümetçe hazırlanan tasarılar veya Parlamento üyelerince hazırlanan yasa önerileri, kamuoyu önünde, bunlar yürürlüğe girmeden önce tartışılıyordu. Fakat o dönemdeki tartışmalar bile, ilgili kamuoyu kesimlerinin, görüşlerini zamanında ve dengeli biçimde yansıtmalarına yetmiyordu.

Daha çok, komisyon çalışmaları veya genel kurul görüşmeleri sırasında varlıklarını seslerini duyurabilen "lobi"ler etkili oluyordu; "lobi" çalışmalarında geç veya yetersiz kalanların görüşleri yasama çalışmalarına gereğince yansımıyordu.

Ama, yetersiz de olsa, iyi-kötü bir kamuoyu katkısıydı bu...

BAŞKA BAZI DEMOKRATİK ÜLKELERDEKİ YÖNTEM

Birçok demokratik ülkelerde ise, o ölçüdeki ve biçimdeki katkı da yetersiz sayılır. Yasalar için, bunlar daha tasarı veya öneri durumuna gelmeden önce, kamuoyunun ve özellikle doğrudan ilgili toplum kesimlerinin görüşleri alınır. Zaman boşuna harcanmaz ama acele de edilmez. Bir tasarı veya öneri için, ilgili toplum kesimlerinin ve genel kamuoyunun görüşlerini sağlıklı ve dengeli biçimde alabilmek ve çıkarılması düşünülen yasaları önceden kamuoyuna benimsetebilmek uğrunda, aylarca çalışılır; bir yasa için bu tür çalışmalara bazen yıllar ayrıldığı bile olur.

Ama sonunda, bir daha değiştirilmesine uzun süre gerek duyulmayacak, belki de hiç gerek duyulmayacak sapasağlam yasalar çıkar ortaya... Halk daha içtenlikle benimser o yasaları ve daha yürekten uyar onlara... Uymayanları da, Devletten ve yargı organlarından önce, halk uyarır.

SORUN KOLAY ÇÖZÜLEBİLİR

Bir yasayı çıkardıktan sonra, kamuoyundan gelen en küçük bir eleştiriyi ve uyarıyı bile -haklı görüldüğü zaman- dikkate alacak kadar iyiniyetli davranan, yanlışlıkları düzeltmek için hemen yeni bir yasa değişikliği yapmaktan kaçınmıyacak kadar kamuoyuna saygılı davranan bir Yönetimin, yasama çalışmaları için daha geçerli ve sağlıklı yollar bulmakta zorluk çekmiyeceğine inanıyoruz.

Sorun, yasaların hızlı çıkmasından çok doğru çıkmasına önem vermekle ve, yasa çıktıktan sonra değil de çıkmadan önce kamuoyunun görüşünü almakla çözülüverecek kadar basit bir sorundur.

İvedi durumlarda bile, bu kurala uyma olanağı, istenirse bulunur●

GEÇİRİLEN DENEYLER: Geçirilen pek çok deneyden yararlanılarak hazırlanan "Yüksek Öğrenim Yasa" tasarısı öğretim kadrolarından çok ülkenin geleceğini teslim edeceğimiz gençleri de ilgilendiriyor.

ÜNİVERSİTE

DARÜLFÜNUN'DAN YÜKSEK OKULLARA

Üzerinde çalışılan 55 maddelik "Yüksek Öğretim Tasarısı", 12 Eylül'den sonra, Üniversiteler, Akademiler ve Harp Okulları'ndan gönderilen taslakların birleştirilmesi ile oluşturuldu.

GÜNÜMÜZ gerçekleri içinde duyulan ihtiyaca rağmen, devletin denetim ve gözetimini sağlayacak organlar işleyememiş, yüksek öğretim kurumları arasında denetim ve uyum sağlanamamış, gerek kendi aralarında, gerek devletin öteki organlarıyla sürdürülmesi gereken işbirliği gerçekleştirilememiştir. Bu durum yüksek öğretimde dağınık ve rastgele bir gelişmeye yolaçmıştır.

Anayasa'nın eğitimle ilgili hükümleri arasında, tümüyle üniversiteleri ilgilendiren 120. maddesinin de değişikliğe uğraması, üniversiteler kanununun yeniden hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.

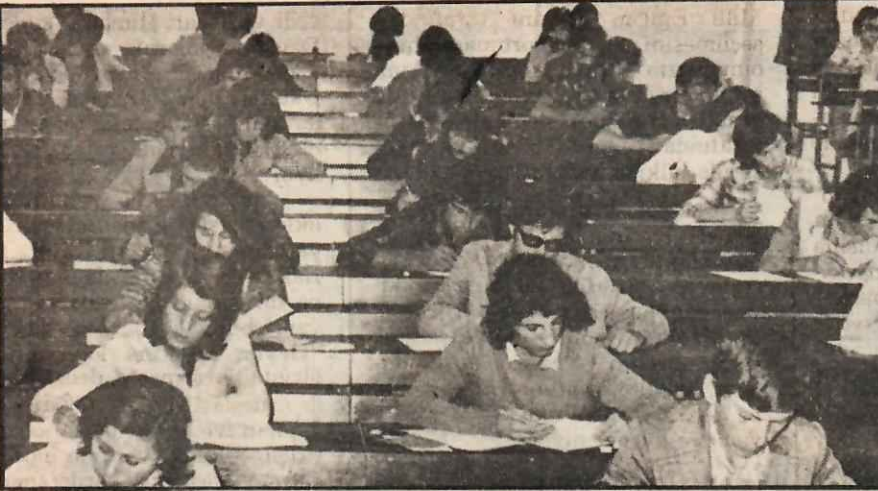
Her ne kadar, Milli Eğitim Bakanlığı bir açıklama ile, üniversitelerle ilgili kesin bir yasa tasarısı bulunmadığını açıklamışsa da, Üniversitelerarası Kurulda görüşülmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı'nca gönderilen tasarının gerekçesinde, yukarıdaki cümleler yeralıyordu.

Milli Eğitim Bakanlığı'nda, üzerinde hazırlıklar yapılan 55 maddelik **"Yüksek Öğretim Yasa Tasarısı"**, 12 Eylül'den bir süre sonra, Üniversiteler, Akademiler ve Harp Okulları'ndan gönderilen taslakların birleştirilmesi ile oluşturulmuştu.

Özelliklerinin gün ışığına çıkışı ilk kez Üniversitelerarası Kurul toplantısı ertesine rastlayan tasarı neler getiriyor, neler götürüyordu? Bu soruyu yanıtlamadan önce, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, Türk Yüksek Öğretimin geçirdiği evrelere gözatmakta yarar var..

Cumhuriyet'in ilanından sonra 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 Sayılı Yasa ile İstanbul Darülfünun'u ve ona bağlı bütün kuruluşlar kadro, kuruluş ve düzenlemeleri ile birlikte kaldırılarak İstanbul Üniversitesi'ne çevrilmişti. Daha sonra, Bayındırlık Bakanlığı'ndan Milli Eğitim Bakanlığına devredilen **"Mühendis Mektebi"** 10 Şubat 1944 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi adıyla **"Üniversiter Kuruluş"** haline getiriliyordu. 1946 yılında ise, çıkarılan bir yasa ile Ankara Üniversitesi de olmak üzere, üniversiteler yeni ve ileri bir yasaya kavuşturuluyordu.

Bu tarihten sonra geçen 14 yıl içinde, bir takım yeni değişiklikler kendini gösteriyor ve 27 Ekim 1960 tarihli ve 115 sayılı yasa ile, bilimsel ve idari özerkliğe, iç denetim sayesinde yeni bir anlam kazandırılıyordu. Ayrıca 1959 yılında çıkarılan bir yasa ile de, **"Yüksek İktisat ve Ticaret Okulları"** bilimsel özerkliği ve tüzel kişiliği olan **"İktisadi ve Ticari**

BÖLGESEL ÖZELLİKLER: Yasa tasarısında, Üniversitelerarası giriş sınavında öğrencilerin yetiştikleri bölgeler de gözönünde bulunduruluyor.

İlimler Akademileri" adıyla, Milli Eğitim hayatımıza katılıyorlardı.

Aynı yıllarda 1961 Anayasası kabul ediliyor ve planlı döneme geçiliyordu. Planlı dönem içinde, 30 Nisan 1969'de çıkarılan bir yasa ile önce yüksek okul statüsünde bulunan Güzel Sanatlar Okulu, "**Güzel Sanatlar Akademisi**" haline getiriliyor ve 3 Haziran 1969'da Devlet Mimarlık ve Mühendislik akademileri açılarak özerk yüksek öğretim kapasitelerinin artırılması yoluna gidiliyordu.

NÜFUS ARTIŞI VE YÖNLENDİRİLMEMİŞ OKULLAŞMA

Bu arada yıllar su gibi akıp giderken, nüfus artışı ve öğretim alt kademelerinde yönlendirilmemiş okullaşma oranının getirdiği oluş içinde yüksek öğretime hızlı bir eğilim görülüyor, "**Özel Öğretim Kurumları Yasası**"nın kabulü, planlı kurumlaşma ilkesine ters düşen yüksek öğretim kurumları oluşturuyordu. Ayrıca bazı bakanlıklar, kendi sahalarına giren meslek alanlarına yönelik insangücü gereksinimi için, değişik türde yüksek öğretim kurumları açıyorlardı.

1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun yürürlüğe girdiği 7 Temmuz 1973 tarihine kadar ise, çeşitli yasalarla Ege, Hacettepe, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversiteleri kurularak üniversite sayısı dokuza yükseliyordu.

Anayasa Mahkemesi 1971 yılında, "**İmkan ve Fırsat Eşitliğine ters düştüğü**" gerekçesi ile özel okullara ilişkin yasa hükmünü iptal edince, mevcut özel yüksek okullar, uğraş alanları dikkate alınmaksızın, diğer yüksek öğretim kurumlarına bağlanıyordu.

Anayasa Mahkemesi başvurular üzerine Üniversiteler Yasasının çeşitli maddelerini iptal ediyor ve bazı boşluklar meydana geliyordu.

Öte yandan, "**Bilimsel Özerklik**", "**Mali Özerklik**" ve "**Denetim**" konularında açılan tartışmalar sürüyor, 70'li yıllar boyunca iktidar ve muhalefet, sorunları kendi dünya görüşlerine göre "**Deşerken**" bir teklif ya da, tasarı ile fakülte açılması, üniversite kurulması eylemi sürüyordu.

TASARI, NELER GETİRİYOR, NELERİ GÖTÜRÜYOR...

Milli Eğitim Bakanlığı'nda mevcut tasarıya göre, 1750 Sayılı Üniversiteler Yasası'nda olmayan yenilikler şöyle özetlenebilir:

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yeralan ilkeler, tasarının "**Amaç ve ana ilkeleri**"ni oluşturuyor. Ana ilkelerin madde fıkralarında yeralan bir hükümle, "**öğrencilerin Yüksek Öğretim Kurulu'nca saptanacak esaslara göre kurumlarının giderlerine katılmaları**" sağlanıyor. Bu fıkra hükmünün, Yüksek Öğretimin paralı olacağı anlamına gelip, gelmediği anlaşılamıyor.

Tasarı'nın aynen kesinleşmesi halinde, yürürlükteki Üniversiteler Kanunu'nda yeralan ancak, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen, "**Yüksek Öğretim Kurulu**", "**Yüksek Öğretim Kurumları Üstü Organ**"ı olarak tekrar karşımıza çıkıyor. Düşünülebilecek her türlü yetki ile donatılan "**YÖK**" Milli Eğitim Bakanının Başkanlığı'nda 21 üyeden oluşuyor. Beş yıl süre ile görev yapacak üyelerin yedisini

YÜKSEK ÖĞRETİM

YÜKSEK öğretim kurumlarının, ele alınması gereken iki sorunu vardır. Bunlardan biri, yüksek öğretim kurumlarının bilimsel, yönetsel ve akçalı özerkliğini sağlama sorunudur. İkinci sorun ise, yüksek öğretimin ülke gereksinmelerine, ekonomik ve toplumsal gelişmesine uygun biçimde düzenlenmesidir. Bu sorunlardan birine çözüm getirilirken, ötekini çözümsüz bırakmak, ya da yetersiz çözümler getirmek Türkiye'nin çağdaş bilimsel gelişmelerin gerisinde kalmasına ve çağdaş toplumun bilimsel bulgulardan yeterince yararlanamamasına yol açar. Bu nedenlerden, her iki soruna çözümler getirilirken birinin ötekini yok etmemesi, anlamsız ve etkisiz duruma sokmaması, nazik dengenin kurulması gerekir.

Özerklik, bilimsel düşüncenin gereğidir. Özerklik, bazı çevrelerin ileri sürdüğü gibi "**bağımsızlık**" ya da "**sorumsuzluk**" demek hiç değildir. Geçmişteki sorunlara dayanarak, özerklik kurumunu eleştirerek, özerkliği sınırlandırmak hem yanlış olur, hem de bilimsel gelişmeyi önleyeceği için sakıncalıdır. "**O halde ne yapılmalıdır?**" sorusu cevaplandırılmak gerekir. Bu soru' un cevabı da şöyledir:

"**Yüksek öğretim kurumlarının denetiminde karşılaşılan sorunlar, bu kurumlar içinde giderek yaygınlaştırılacak demokratik bir özdenetim düzeninin kurulması ile çözümlenebilir.**"

Yüksek öğretimin bilimsel düzeyinin yükseltilmesi de, ilk (temel) öğretimde ve özellikle orta öğretimde yapılacak akılcı ve gerçekçi düzenlemelere bağlıdır...

Yüksek öğretim kurumlarının lisans ve lisansüstü öğretimi ve bilimsel araştırmaları yürütecek yeterli kadrolara gereksinimi vardır. Önce bu kadroların yetiştirilmesi, genç kuşakların büyük özveri isteyen bilimsel araştırmacılığa, öğretim üyeliği mesleğine özendirilmeleri gerekir. Bu da yeterli değildir, özendirme yanında yüksek öğretim kurumlarının bina, laboratuvar, araç-gereç, kitaplık bakımından da donatılmaları gerekir.

Bugüne değin sürdürülen uygulama bırakılmalı, pek çok ülkede olduğu gibi doktora yapmış asistanlardan da öğretim üyesi olarak yararlanma yoluna gidilmelidir.

Genç kuşakların kendilerine, ailelerine, toplumumuza ve insanlığa yararlı olabilmelerini sağlayacak biçimde yetiştirilmeleri, milli eğitimde ve özellikle yüksek öğretimde bilimsel doğrulara uygun ve gerçekçi düzenlemelerin getirilmesine bağlıdır.

Üniversitelerarası Kurul, üçünü Yüksekokullararası Kurul, Dokuzunu Milli Eğitim Bakanı saptıyor. Genel Sekreter de aynı şekilde Milli Eğitim Bakanı'nca üç aday arasından saptanıp, üçlü kararname ile atanıyor.

"YÖK"ü 26 başlık altında toplanan yetkilerle salt egemen kılan tasarıya göre kurul, yurt dışına doktora yapmaya gidecek öğrencileri planlayacak, okulların kapasitelerini belirleyecek, Yüksek Öğretim Kurumlarına giriş sınavlarını düzenleyecek, bölgesel farklılıkları gözönünde tutarak yeni bir sınav sistemi oluşturacak..

ÖĞRETİM ELEMANLARI

Tasarı öğretim elemanlarını, **"Öğretim Üyeleri"** ve **"Öğretim Yardımcıları"** olarak ikiye ayırıyor. Burada en önemli yenilik, profesörlüğe yükseltilecek doçentlere, iki yıl süre ile gelişmekte olan ya da yoksunluk bölgesinde bulunan ilgili ve ihtiyaç içinde bulunan yüksek öğretim kurumlarında görev yapma **"Rotasyon"** yükümlülüğünün getirilmesi olarak karşımıza çıkıyor.

Tasarıda **"Bilimsel Denetim"** başlığı adı altında toplanan bölümde, yürürlükteki yasada yeralan **"Enstitü ve Kürsü"ler "Bölüm"** olarak sınırlandırılıyor. Fakültelerin kendi yönetmeliklerini hazırlamaları usulü "YÖK"e devrediliyor.

Öğretim süresinde de, değişiklik öngören tasarı ile, yüksek öğretim kurumu'nun ilk sınıfını iki yıl içinde bitiremeyen öğrencinin kaydının silinmesi hükmü getiriliyor. Ne şekilde olacağı açıkca belirtilmiyor ama, **"Kayıt, yazılma, laboratuvar, tasdikname, sınav"** harçları alınması ayrıca kamu kuruluşları burslarının dağıtımının **"YÖK"** tarafından planlanması metinde maddeleştiriliyor.

Milli Eğitim Bakanlığı'nca olgunlaştırılmasına çalışılan tasarıda **"Güvenlik Önlemleri"** başlığı altında toplanan hükümlere göre, **"Vahim ve sürekli olaylar karşısında eğitim ve öğretimin tehlikeye düşmesi"** halinde Bakanlar Kurulunun iki ay süre ile idareye el koyabileceği, bu kararı hemen TBMM'ne intikal ettirmesi ve bu kararı her defasında iki ayı geçmemek üzere uzatabileceği açıkça belirtiliyor.

Ana çizgileriyle, **"İdari Özerklik"**'in tamamen kaldırılmasını amaçlayan tasarının, Üniversitelerarası Kurulca, eleştirilen önemli bir maddesini de rektör seçimi, oluşturuyor. Tasarı, rektör seçiminde, tüm öğretim üyelerinin oyları yerine, Senatonun üç adayı arasından **"YÖK"** tarafından, daha doğrusu Milli Eğitim Bakanı tarafından seçilmesini, hiç bir yoruma muhtaç olmaksızın ortaya koyuyor. Aynı şekilde rektör yardımcılarının da senato tarafından değil de, rektör tarafından doğrudan seçilmesi tasarıda hükme bağlanıyor.

Fakülte Kurulunu, **"Fakülte Genel Kurulu"** olarak yeniden düzenleyen tasarı ayrıca, dekan seçimini rektörün tercihine bırakıyor. Üniversite tanımı, **"Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip öğretim ve eğitim kurumları olup, fakülte, bölüm, yüksek okul ve enstitülerden oluşur"** şeklinde yeniden düzenleniyor.

YENİ ALTI ÜNİVERSİTE

Başta 1750 Sayılı Üniversiteler Yasası olmak üzere, 11 yasanın yürürlükten kaldırılması, 13 yasada da, bazı hükümlerin iptal edilmesini öngören tasarıda, mevcut 15 Üniversite sayısı Ankara'da kurulacak Gazi ve Cumhuriyet Üniversiteleri, İstanbul'da İnönü, Marmara-Yıldız Üniversiteleri ve Eskişehir'de kurulacak Anadolu Üniversitesi ile 21'e yükseltiliyor.

Bu düzenleme yapılırken İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri, Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademileri, Enstitü ve Yüksek Okullar, yeni kurulacak üniversiteler bünyesinde fakülte ve yüksek okul olarak yeniden teşkilatlandırılıyor.

Ana hatları ile yukarıdaki özellikleri taşıyan tasarıda değişiklik yapılır mı, yoksa Milli Eğitim Bakanlığı aynen Bakanlar Kurulu'na mı sunar? Şu anda bu soruya yanıt bulmak kolay değil. Ancak **"Devlet denetimi kavramının bir ölçüde yürütmenin denetim yetkisi ile özdeşleştirildiği"** tasarı üzerinde yapılan ve yapılmakta olan eleştirilere kulak verilmesinde yarar olacağı görüşüne katılmamak elde değil.

Bu tasarıda, **"her şey"** olan Yüksek Öğretim Kurulu'nun sağlayacağı yarar ve zararlar iyi dengelenmelidir. Yüksek Öğretim Kurulu'nun iktidarların emrinde bir kuruluş olmasını sağlayacak hükümlere yer verilmemelidir. Tasarının iyi yanları olduğu gibi, sakıncalı yanları da vardır. İyi ve yararlı olanların uygulanabilmesi için, tasarı üzerinde tartışma açılması mutlaka sağlanmalıdır. ●

Varna ile Samsun, Trabzon Limanları arasında 'TIR'lar 'RORO'lar ile taşınacak

Türkiye üzerinden yapılan "TIR" taşımacılığını geliştirmek amacıyla çalışmalar yapılıyor.

1979 yılında Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'ın Türkiye'yi ziyareti sırasında; Türkiye ile Bulgaristan arasında "TIR" taşımacılığı konusunda yapılacak işbirliğinin ana hatları belirlenmişti. Belirlenen koşullar arasında, Bulgaristan'ın Varna Limanından Türkiye'nin Samsun ve Trabzon limanlarına "TIR"ların "RORO" adı verilen deniz araçları ile taşınmaları da bulunuyordu. Projenin uygulamaya konulması için Trabzon ve Samsun limanlarının genişletilip modernleştirilmeleri gerekiyordu.

Avrupa ile Orta Doğu arasında TIR taşımacılığının gelişmesi karşısında Yunanistan konuya el atmış, Selanik'ten Suriye'nin Lazkiye Limanına "RORO" seferlerini başlatmıştı. Iran-Irak savaşı nedeni ile Selanik-Lazkiye arasındaki "TIR" taşımacılığı önemini yitirirken Türkiye, Italya ile Türkiye'nin Mersin Limanı arasında "RORO" seferlerini açmıştı.

Iran'daki "rehineler sorunu"nun çözülmesinden sonra Avrupa ülkelerinin Iran'a uyguladıkları ekonomik ambargonun kaldırılması, Türkiye üzerinden yapılan "TIR Taşımacılığı"nı yeniden gündeme getirdi. Yapılan araştırmalar Avrupa ülkelerinden Iran'a Türkiye üzerinden mal taşıyacak günlük TIR sayısının 1000-3000 arasında olacağını gösterdi.

Kara taşımacılığından gelir sağlamak için 15 bin TIR'a gerek var

Ülkemizin kara taşımacılığından gelir sağlayabilmesi için 15 bin adet TIR'a gerek olduğu belirlendi. Yetkililere göre, bugün Türkiye'de dört bin TIR var. Gelir sağlamak bir yana, navlun olarak önemli miktar para, her yıl yabancılara döviz olarak ödeniyor. Konuyla ilgili olarak, Ulaştırma, Maliye ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları uzmanları çalışmaları sürdürüyorlar.

TÜRKİYE'NİN TARIMSAL OLANAKLARI

YAKIN zamana kadar ülkemizde tarım küçümsenirdi. Sınaileşmeyle tarımsal gelişmeden birinin seçilmesi gerektiğini sananlarımız pek çoktu. Böyle bir seçme zorunluğu varsayılınca da, doğal olarak, tarım, sanayie oranla, ihmal edilirdi. Bu ihmal ise, ekonomimizin olduğu kadar köylümüzün de geri bırakılması sonucunu doğururdu.

Nitekim, böyle bir yanılgıya dayanılarak tarımın ihmal edilmesi yüzünden, yalnız ekonomik kalkınmamız çıkmaza saplanmakla kalmadı, sosyal sorunlarımız da ağırlaştı.

Kendi geçimlerini ve çocuklarının geleceğini toprağa bağlıyamayacaklarını düşünmeğe başlıyan köylülerimiz giderek artan bir hızla büyük kentlere -ayrıca yurt dışınaakın eder oldular. Kentlerdeki hızlı ve büyük yığılma, ve kentlere akın edenlere doyurucu iş, geçim ve yerleşme olanakları, kısacası sağlıklı bir yaşam kurma olanakları sağlanamamasıda, ülkemizde sosyal patlamalara yol açılmasında, hatta giderek demokratik rejimin çöküşüne kadar varan bunalımların ortaya çıkmasında küçümsenmiyecek bir etken oluşturdu.

Bu açıdan, son zamanlarda ülkemizdeki tarımsal olanakların üzerinde ağırlıklı olarak durulmağa, tarıma daha çok önem verme gereğinin duyulmağa başlaması, sağlıklı bir düşünce ve yaklaşım değişikliğini göstermektedir.

DEVLET BAŞKANININ KONUŞMALARI

O arada, özellikle Devlet Başkanı Sayın Kenan Evren'in tarımsal olanaklarımızı israrla vurgulaması çok sevindiricidir.

Sayın Devlet Başkanı, Eskişehir'den başlıyarak, birçok konuşmalarında, tarımın ve buğdayın Türkiye için önemine değinmiştir; özellikle buğday üretimine ve dışsatımına gereken önemi vermenin ekonomik bunalımdan çıkışımızı büyük ölçüde kolaylaştırabileceğini belirtmiştir.

Türkiye'nin altın veya petrol değerinde tarım ürünleri vardır. Buğday bunların başta gelenlerindendir. Tarım ürünleri dışsatımı ekonomik bunalımdan çıkışımızda önemli bir etken olabilir. Bunun için, Sayın Devlet Başkanının belirttiği gibi, çalışmak birinci etken olmakla birlikte, çalışmanın yanı sıra başka gereklere de uyulmalıdır.

15 Ocak 1981 günü Konya'da yaptığı konuşmada da Sayın Devlet Başkanı,

"**Türkiye buğday deposudur. Dünya nüfusu artıyor, üretim sahası artmıyor. Bir gün buğday petrolden çok önem kazanacaktır. İnsan petrolsüz olabilir, ama buğdaysız olamaz**" demiştir.

Sayın Devlet Başkanı'nın bu gözlemi bir gerçeği gözler önüne seriyor.

Çağımızda, petrol ve enerji gereksinmesini karşılamak giderek zorlaştığı gibi, gerçekten insanlığın besin gereksinmesini de karşılamak güçleşmektedir.

Onun için, çağımızda, Türkiye'nin tarımsal olanaklarının önemi gitgide artmaktadır.

Türkiye, kendi tarımıyla kendi kendini besliyebilen ülkelerin başta gelenlerinden biridir.

Bunun yanı sıra, Türkiye, dışsatımdan en büyük geliri, tarım ürünleriyle sağlıyabilmektedir.

Ayrıca, eğer Türkiye, tarım alanındaki olanaklarını gereğince değerlendirebilirse, çevresindeki birçok ülkenin besin gereksinmesini de büyük ölçüde karşılıyabilir.

Yalnız burada bir eksiğimizi görmek gerekir. Tanrının topraklarımıza bağışladığı büyük zenginliklere karşın, nüfusumuzun yarıdan çoğunun tarımla uğraşmasına ve köylümüzün çalışkanlığına karşın, Türkiye, tarımdan elde edebileceği ürünün ve döviz gelirinin çok azını sağlıyabilmektedir.

PETROL DEGERINDE URUNLER: Koyunu et olarak sattığımızda derisinden ve yününden de yararlanılıyor.

Bu konuda olanaklarımızı gereğince değerlendiremeyişimizin nedenlerini şöyle özetleyebiliriz:

Türkiyede,

— Toprak reformu yapılmamıştır;

— Nerelerde hangi ürünlere yönelmenin ekonomik açıdan en iyi sonuçları vereceğini belirleyici bir tarım üretim planlaması yapılmamıştır.

— Köylüler-çiftçiler güçlü kooperatiflerde örgütlenmemiştir;

— Topraktan gereğince yüksek verim elde edebilmek için zorunlu önlemler yeterince alınmamıştır; bu yönde köylümüze-çiftçimize yeterli devlet önderliği ve desteği sağlanmamıştır; üreticinin eğitimine gerekli önem verilmemiştir.

— Gerek tarımsal üretimi arttırmak gerek tarım ürünlerinin iç piyasaya sunumunu ve dışsatımını kolaylaştırıp canlandırmak için gerekli altyapılar çok yetersiz düzeyde kalmıştır;

— Çağdaş gereksinmelere uygun ve üreticinin emeğini hakça değerlendiren bir iç ve dış pazarlama düzeni kurulmamıştır;

— Tarım araçlarının, gereçlerinin ve girdilerinin kullanımında verimli ve akılcı düzenlemelere girişilmemiştir;

— Tarım ürünlerimizin tarımsal sanayide işlenerek dışa satılmasına, öylelikle bu ürünlerden

döviz gelirlerimizin arttırılmasına gereken özen gösterilmemiştir.

Bütün bu ve benzeri eksikliklerimize karşın, Türkiye'nin tarımsal olanaklarına giderek artan ölçüde önem verilmeye başlamış olması umut verici bir gelişmedir.

Ancak bu noktada bir yeni yanılgıdan kaçınmak gerekir.

Eskiden, sınaileşebilmek için tarımı bir ölçüde ihmal etmek gerektiği varsayılırdı; kimi tutucu çevreler kadar, kendini "**ilerici**" diye tanımlıyan kimi çevreler de bu yanılgıya düşerlerdi. Bu yaklaşım ne kadar yanlışsa, sınaileşmeyi ihmal ederek tarımımızı geliştirebileceğimizi sanmak da o kadar yanlış olur.

Çağımızda tarımla sanayi arasındaki bağlantı giderek belirginleşiyor. O kadar ki, verimli tarım işletmeciliğinde izlenen örgütlenme biçimleri gitgide sanayidekine benzer duruma geliyor. Nitekim dünyaya bakılırsa, sanayide ileri gitmiş ülkelerle tarımda ileri gitmiş ülkelerin genellikle aynı ülkeler olduğu görülür.

Asıl önemlisi de şu: Tarımda verimi arttırabilmek için, tarımsal girdileri üreten sanayileri geliştirmek; tarım ürünlerinden sağlanan döviz gelirini yükseltebilmek için de tarımsal ürünleri işleyen sanayileri yaygınlaştırmak gerekiyor.

Örneğin, tarımda verimi arttırabilmek için, en başta, gübre sanayiinin ve ilâç sanayiinin gelişmesi gereklidir.

Tarım ürünlerini sanayide işleyerek satmanın ne yararlar sağlıyabileceği ise şu örneklerle gösterilebilir:

— Buğdayı, buğday olarak dışarıya sattığımızda bugünkü dünya fiyatlarıyla 206-282 dolar/ton döviz elde ederken, makarnaya dönüştürerek sattığımızda 400-420 dolar ton, una dönüştürüp sattığımızda 331-390 dolar/ton döviz elde edebiliriz.

— Koyunu canlı olarak sattığımızda 2000-2350 dolar/ton, kesilmiş et olarak sattığımızda 3300-3500 dolar/ton döviz sağlayabiliriz. Koyunu et olarak sattığımızda ayrıca derisinden ve yapağısından da küçümsenemeyecek döviz elde edebiliriz.

Bu rakamlar da gösteriyor ki, tarım ürünlerinin işlenerek satılmasından hem döviz geliri, hem de iş alanı açma bakımından büyük yararlar sağlanabilir.

Öte yandan, Türkiye'de tarımın ihmali, sınaileşmemizi de yavaşlatmıştır. Çünkü tarımdan sanayie aktarılabilecek kaynak sınırlı kalmıştır; üstelik tarımdan elde edilen kaynaklar da, Türkiye'nin bozuk düzeninde, sanayi gibi üretken alanlardan daha çok, sanayi dışı spekülatif kazanç alanlarına yönelmiştir.

BUĞDAY VE PETROL: Ülkemiz gerçekten, tarım ürünleri açısından büyük olanaklara sahiptir. Bu olanaklar gerektiği biçimde değerlendirildiğinde Türkiye yaşadığı ekonomik bunalımdan kolaylıkla çıkabilir.

ÇALIŞMAK VE ÖTESİ

Özetliyecek olursak; Sayın Devlet Başkanının, tarım alanındaki, özellikle buğdaydaki olanaklarımızı vurgulaması çok yerindedir.

Gerçekten, Türkiye'nin altın değerinde veya petrol değerinde sayılabilecek tarım ürünleri vardır. Buğday da bunların başta gelenlerindendir. Tarım ürünleri dışsatımı ekonomik bunalımdan çıkışımızda, kuşkusuz tek etken değil, ama önemli bir etken olabilir.

Bunun için, Sayın Devlet Başkanı'nın belirttiği gibi, çalışmak, daha çok çalışmak, birinci etken olmakla birlikte çalışmanın yanı sıra başka gereklere de uyulmalıdır.

Nitekim, köylümüzün çalışmaktan kaçındığı, yorulduğu söylenemez. Tersine, kadınıyla erkeğiyle çocuğuyla, tüm gücünü toprağa verir köylümüz... Ancak düzenin, köylümüze, yeterince çalışma olanağı tanımadığı, örneğin boş geçen aylarını değerlendirme yollarını kapalı tuttuğu, ve bu düzende köylümüzün, emeğini en verimli biçimde değerlendiremez durumda bırakıldığı rahatlıkla söylenebilir.

Bunların da kusuru, elbette köylümüzde-çiftçimizde değildir.

Tarımsal olanaklarımızı gereğince değerlendirme konusunda karşı karşıya bulunduğumuz temel sorunlara değindikten sonra, ilerde, somut bir örnek olarak, Sayın Devlet Başkanı'nın israrla üzerinde durduğu buğday konusuna değineceğiz.

Ekonomik bunalımdan çıkabilme ve döviz darboğazından kurtulabilme yolunda, buğdaya güvenmenin ne ölçüde gerçekçi ne ölçüde hayalci olabileceği; gerçekçi olduğu oranda buğdaya bağlanan umutları doğrulayabilmek üzere nelerin yapılması ve nelerden kaçınılması gerektiği üzerinde duracağız.

Asıl önemlisi de, eğer belli siyasal yaklaşım değişiklikleri yapılmaz ve belli önlemler alınmazsa, özellikle buğdayda, üretim artışı yerine üretim gerilemesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğumuzu, verilere dayanarak, gözler önüne sermeğe çalışacağız.

HAYALLE GERÇEK

Hayalle gerçek genellikle içiçedir. Gerçeklere ve gerçekçi yaklaşımlara dayandığı ölçüde, olanaksız sanılan birçok hayallere erişilebilir.

Ama gerçeklere ve gerçekçi yaklaşımlara dayandırılmazsa, hayal, yalnızca bir özlem alarak kalır.

İçinde bulunduğumuz dönem, kimi bürokratların, teknokratların veya uzmanlık iddiasında bulunanların, gerçeklere dayanmayan bir hayalciliği körükleyici sihirli formüllerle ortaya çıkarak göze girme yarışına kalkışmaları bakımından özellikle elverişli bir dönemdir.

Yöneticilerin bu tür tuzaklardan sakınmaya gereken özeni göstereceklerini umuyoruz. ●

MALİYE

VERGİLER: ÇÖZDÜĞÜ VE GETİRDİĞİ SORUNLAR

MİLLİ Güvenlik Konseyi, ardı ardına yeni vergi yasalarını yürürlüğe koyuyor. Devlet Başkanı Sayın Kenan Evren'in Ocak ayındaki yurt gezilerinde uzun uzadıya bu yasaların gerekliliğine değindiği, yeni vergilere ya da vergi oranlarında veya yönteminde yapılan değişikliklere karşı toplumun bazı kesimlerinde duyulabilecek tepkileri yumuşatmaya çalıştığı görüldü.

Aslında vergiler sorunu uzun süredir devletin ve toplumun gündeminde çözülemeden durduğuna göre, bu konuda köklü değişiklikleri kamuoyunun ilke olarak yadırgadığı düşünülemez. Toplumun bazı kesimlerinin tedirginliği ise anlayışla karşılanıp değerlendirilmelidir. Bu tedirginliğin, özellikle içinde bulunduğumuz koşullar açısından haklı sayılabilecek nedenleri varsa, onları bir sosyal devletten beklenir politikalarla ve önlemlerle gidermeye veya dengelemeye çalışmak gerekir.

Buna özen gösterildiği oranda vergi düzenindeki değişikliğe kamuoyunun daha yaygın ve güçlü desteği sağlanabilir.

VERGİ DÜZENİNDE DEĞİŞİKLİĞİN GEREKLİLİĞİ

On yıldır Türkiye'de vergi düzeninde, vergi düzeninin ayrıntılarında, yönteminde, denetiminde, hiç bir değişiklik yapılamamıştır. Vergi oranları değişmiyor, yeni kaynaklar vergilendirilmiyordu.

Siyasal yaşamımızdaki uzlaşma yeteneksizliği bunu engelliyordu.

Oysa on yılı aşkın bir süredir dünyada ve Türkiye'de çok şey değişti. Enerji sorunu tüm ülkeleri etkiledi, üretim ve istihdam artışı yavaşladı, geriledi. Petrol tüketen ülkeler ulusal gelirlerinin önemli bir bölümünü petrol üreten ülkelere aktarır duruma düştüler. Dünya ticaretinde sanayi ürünlerinin fiyatları hızla artarken, tarımsal ürünlerde fiyat artışı bunun çok gerisinde kaldı. Dış ödemelerde önemli sorunlar ortaya çıktı, dış borçlar çığ gibi büyüdü.

Enflasyon, bütün dünyada yaygınlaşırken ülkemizde olağanüstü hız kazandı.

Sorunlar yalnızca mali önlemlerle, bugünkü ekonomik modelin öngördüğü parasal politikalarla çözülemeyecek kadar karmaşık ve büyük boyutludur.

Bütün bunlar ekonomik ve sosyal yaşamı önemli ölçüde etkileyen değişikliklerdi. Türkiye'deki vergi düzeni ise bu değişikliklerin gitgide daha çok gerisinde kalıyordu.

Değişik işlemleri kapsayan sabit vergiler tümüyle anlamsızlaşmıştı. Bazı vergiler artık, bunların tahsil giderlerini bile karşılamıyordu.

Veraset ve İntikal Vergisi gibi sosyal amaçlı bir vergi, yoksullarıda vergilendirir duruma girmişti.

Bir dönemde, lüks ve büyük konut yapımını önlemek, cezalandırmak için getirilen vergiler, konut fiyatlarındaki görülmemiş artışlar karşısında tüm etkisini yitirmişti.

Bazı vergileri ödemek için yükümlüler tarafından katlanılan zahmet, üstlenilen giderler, verginin aslını kat kat aşıyordu. Değeri bir milyon lirayı aşan bir taksi, bir traktör için her yıl ödenen 144 liralık vergi bu durumun çarpıcı bir örneğiydi. Bu yüzden yükümlülerin artan bir bölümü vergi ödememe yoluna gidiyordu.

Ekonomik güçlükler yasa dışı ekonomik ilişkileri, işlemleri artırıyordu. Karaborsa, vergi dışı kazanç, karapara önemli boyutlara ulaşmıştı. Bu gelişmeler karşısında vergi düzeninin eli kolu bağlanmıştı.

Bu arada girilen hızlı enflasyon sürecinde, vergi düzeninin yapısındaki bozukluklar, adaletsizlikler, dengesizlikler büsbütün ağırlaştı, belirginleşti.

Vergi yükü aşırı ölçüde ücretli kesim üzerinde kalıyordu. Gelir vergisinin yüzde 65'ini ücretliler ödüyordu. Ücretlilerin ödediği gelir vergisinin tüm vergiler içindeki payı, 1972'de 18.9'dan 1980'de yüzde 32.3'e çıkmıştı. Oysa kurumlaşmanın yaygınlaşmasına, kurum kazançlarının hızlı bir biçimde artmasına karşın, kurumlar vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı, aynı dönemde, yüzde 5.4'den yüzde 4.6'a düşüyordu.

Ücret artışının yüzde 60'ı, yüzde 65'i vergi olarak geri alınıyordu. Asgari ücretin gelir vergisi yüzde 30'a yaklaşıyordu. 1963'de ayda bin liralık net ücreti için yüzde 12.5 oranında gelir vergisi ödeyen bir işçi, bir memur, 1980'de bununla eş değerdeki gerçek net ücreti için yüzde 54 oranında gelir vergisi öder duruma gelmişti.

Gelir vergisi, artan oranlı bir vergi olma niteliğini tümüyle yitirmişti. Düşük gelirliler de, yüksek gelirliler de hemen hemen aynı oranlarda, yüzde 60'a varan oranlarda, vergilendiriliyordu.

Tüm bunların sonucu olarak gelir dağılımı adaletsizliği büsbütün arttı. Enflasyon hızının ücret artışlarını aştığını gören ücretli kesim, gerçek ücretlerindeki düşmeyi önlemek için uğraşını arttırmak zorunda kaldı. Toplu sözleşme düzenini zorlayarak vergi dışı ya da az vergi oranlı gelir artışı yollarını aradı. Fakat tüm uğraşlara karşın, gerçek ücretlerdeki artış gitgide duraladı, hattâ bazı kesimlerde

BİR DÖNEM: Yeni vergiler, esnafın müşterisinin büyük ölçüde yoksullaştığı bir döneme rastladı.

gerilemeye dönüştü.

Çağımızda devletten beklenen işlevler gitgide artıyor. Hızla çoğalan ve yer değiştiren nüfus, toplumsal gelişme, demokratikleşme, devletten beklenen kamu hizmetlerine, sosyal hizmetlere yeni boyutlar kazandırıyor.

Öte yandan, teknolojik gelişmeler ve uluslararası gerilim, savunma giderlerini yükseltiyor. Kârlılık açısından çekici olmayan ama gelişme açısından gerekli sanayilerin, ayrıca sınaileşme ve gelişme için zorunlu altyapıların devletçe yapılması zorunluluğu artıyor. Enerji sorununun büyük ölçüde ağırlaşması devletin yeni sorumluluklar ve görevler üstlenmesine yol açıyor.

Bütün bunlar kamu harcamalarının hızlı bir biçimde artmasına neden olurken, Türkiye'de ulusal gelirden devletin vergi olarak aldığı pay gitgide düşmeğe başladı. Daha önceleri bu pay 1962'den 1977'ye kadar az da olsa belirli bir artış içine girmişti. Yüzde 11.4'den yüzde 19.3'e çıkmıştı.

Aslında bu da yetersizdi. Çağdaş toplumlarda vergi gelirlerinin ulusal gelir içindeki payı yüzde 30'u aşıyordu. Norveç, İsveç, Danimarka, Hollanda gibi ülkelerde bu oran yüzde 40'ın üstüne çıkmıştı. Avusturya, Belçika, Almanya, Fransa gibi ülkelerde yüzde 35 ile yüzde 40 arasında değişiyordu.

Oysa, 1977'den sonra ülkemizde devletin ulusal gelirden aldığı makûl bir düzeye yükselecek yerde, dünyadaki eğilimlerin tersine bir gidişle, düşmeğe başladı. 1977'de yüzde 19.3'den 1980'de yüzde 18.2'ye geriledi.

Sonunda Devlet bazı temel görevlerini yapamaz, halkın beklentilerini karşılayamaz, sorumluluklarını yerine getiremez duruma düştü.

Satın alınan tarım ürünlerinin karşılığı uzun süre ödenemiyor, işçilerin kıdem tazminatı hakları geciktiriliyor, müteahhitlerin devletten alacakları gitgide artıyordu.

Hızlı kentleşme ve kentlere akım belediyelerin yükünü aşırı ölçüde arttırmıştı. Son yirmi yılda belediye sınırları içinde yaşayan nüfus oranı yüzde 30'dan yüzde 50'ye çıkmıştı. Oysa belediye gelirlerinin ulusal gelir içindeki payı artmıyor, yüzde 2'yi ancak buluyordu. Belediyeler çığ gibi artan borçlarına karşın halkın beklentilerini karşılıyabilmekten yoksundular. En temel hizmetler halka ulaştırılamıyordu.

Devletten ve belediyelerden beklenen görevlerin gitgide daha çok yaygınlaşıp artması, ama devletin de belediyelerin de bu beklentileri yerine getirebilme gücünün sürekli azalması sonucu, yönetimde kimler bulunursa bulunsun, halk, yönetimden hattâ belki bir ölçüde demokrasiden soğumağa başladı. Durum, yeryer devletle halkın yabancılaşmasına kadar yol açtı.

Devletin yapması gereken, ama geliri yetmez olduğu için yapamadığı bir takım hizmetleri yapmağa başkaları talip olmağa başladılar. Eğitimde, sağlıkta kâr amaçlı kuruluşlar çoğalmağa, yaygınlaşmağa başladı. Tekel'in üretemediği sigara açığını kaçakçılar karşılıyordu veya özel sektörün veya yabancı sermayenin karşılaması öneriliyordu. Yer yer de Devlete karşı çıkan bir takım militan güçler, Devletin vergi olarak alamadığını, zor kullanarak haraç gibi almağa ve düzensiz bir biçimde bir takım hizmetler getirmeğe yöneldiler. Tüm bunlar Devletin saygınlığını, devlet-halk dayanışmasını büsbütün sarsar oldu.

YENİ YÖNETİMİN VERGİLER KONUSUNDA KOLAYLIĞI

Tüm bu gelişmeler ve sorunlar, Türkiye'nin vergi düzeninde köklü değişiklikleri kaçınılmaz kılıyordu. Bugünkü Yönetimin de vergi yasaları çıkarabilme bakımından belli kolaylıkları vardı. Yönetim bu kolaylıkları değerlendirdi ve birbiri ardından vergi yasaları çıkarmağa başladı.

Ama bugünkü Yönetimin önünde bu bakımdan bazı tehlikelerle tuzaklar da var.

Toplum yaşamını her yönüyle ilgilendiren vergi yasalarının dar maliyecilik-vergicilik açısından hazırlanması; yürürlükteki ekonomik modelin de Yönetimi bu açıya bağlaması ve vergilerin doğuracağı bazı sosyal hattâ ekonomik sorunları gözden kaçırması gibi tehlikeler ve tuzaklardır bunlar...

Üstelik, şimdiye kadar çok geciktirilmiş olan vergi düzeni değişikliğinin bu kez de çok aceleye getirilmesi ve o yüzden bazı somut maddî yanlışlıklar yapılması gibi bir tehlike de söz konusudur. Nitekim öyle oldu ki, Yönetimde bunu farkedip, yeni çıkan vergi yasalarını bir daha gözden geçirmek üzere incelemeye almak zorunluluğunu duydu. Oysa bu inceleme, kamuoyu önünde önceden yapılabilirdi.

Bu gibi tuzaklar ve tehlikeler, içeriği bakımından veya bazı kesimlere getirdiği yükün ağırlığı bakımından haklı veya haksız tartışılsada, temelde gerekliliği herkesçe kabûl edilebilecek bazı vergi yasalarının bir ölçüde yadırganmasına neden olabilir; bazı sosyal önlemlerle, politikalarla dengelenemediği için, yeni vergi düzeninin toplum yapısında sağlıklı biçimde yerli yerine oturamaması ve o yüzden bazı huzursuzluklara, tepkilere yol acması gibi sonuçlar doğurabilir.

Henüz vergi yasalarının tümü çıkmadığı için, yeni oluşmakta olan vergi düzeninin yapısı, karakteri, iç dengesi konusunda kesin yargılara varılamaz... Ek sosyal önlemlerin

KAÇINILMAZDI: gelişmeler ve sorunlar Türkiye'nin vergi düzeninde köklü değişiklikleri kaçınılmaz kılmıştı.

de (eğer olacaksa) neler olacağı henüz bilinmiyor.

Şu ana kadar çıkan vergi yasalarına göre, oluşmakta olan yeni vergi düzeninin başlıca şu değişiklikleri getirdiği söylenebilir:

— Ücretlilerin vergi yükünü azaltıyor.

— Bazı alanlarda büyük değer kaybına uğramış vergileri, bağışıklıkları, cezaları eski gerçek değerlerine doğru yükseltiyor.

— Fiilen vergi ödemeyen veya ancak sembolik ölçüde vergi ödeyen kesimleri ve çok sayıda vergi yükümlüsünü daha yüksek düzeyde vergilendiriyor.

— Vergi yöntemlerini ve kamu denetimini bir ölçüde vergi kaybını azaltacak yönde etkinleştiriyor.

Bunlar, yapılan değişikliklerin ana çizgileriyle makûl sayılması gerektiğini göstermektedir.

YENİ VERGİLER VE ESNAF

Ancak doğal olarak bazı huzursuzlukları ve ciddi sorunları da beklemek ve bunlara karşı, yürürlükteki ekonomik modelin sosyal sorunlara duyarsız kalan dar çerçevesinden kurtularak, sosyal devlet anlayışı ile çözümler aramak gerekir.

Yoksa bir de bu yüzden devlet-yurttaş yabancılaşması artar ve toplumda yeni dalgalanmalar olur.

Vergi ödemeye hiç alışmamış geniş bir köylü-çiftçi kesimi, ilk kez hem de dişe dokunur ölçüde vergi ödeyecek. Oysa içinde bulunduğumuz dönemin bir özelliği var: Tarımda, gübre, mazot, ilaç gibi girdi fiyatlarının, dolayısıyla üretim maliyetlerinin aşırı ölçüde yükseldiği bir dönemde, tarım ilk kez etkin biçimde vergilendiriliyor. Bu gerçek karşısında geçerli önlemler aranıp bulunmazsa ve süratle uygulamaya konulmazsa, tarımsal üretim düşebilir. Bugünkü yönetim, Türkiye'nin ekonomik bunalımdan ve döviz darboğazından kurtuluşu için umudu büyük ölçüde tarım kesimine, tarımda üretim artışına bağlandığı halde, tarımsal üretim maliyetlerindeki büyük artışa, yeni vergi yükü de eklenince, beklenenin tam tersi bir durum ortaya çıkabilir.

Aynı durum küçük esnaf için de geçerli. Bu kesimin bugüne kadar genellikle az vergi ödediği, bundan böyle ödemek zorunda kalacağı vergilerin de ücretli kesime göre çok ağır sayılmayacağı ileri sürülebilir. Ne var ki, bu yeni vergiler veya vergi artışları esnafın müşterisinin büyük ölçüde yoksullaştığı, o yüzden esnafın satış ve kazancının

ÜRETİM GÜCÜ: Toprağını ekip süremez duruma gelebilecek köylüler için, onlara üretim gücü katacak önlemler alınabilir.

düştüğü, giderlerinin ise çok arttığı bir döneme rastladı. Bu yüzden bazı esnaf ve sanatkarlar işyerlerini kapatmak zorunluluğu bile duyabilirler.

Bazı meslek dallarında da aynı durum var... Nitekim birçok avukat meslekten ayrılıyor.

VERGİLERİN DOĞURDUĞU SORUNLARA ÇÖZÜMLER

Hızlı değişim sürecinde tüm bu gibi sorunlar bir ölçüde kaçınılmaz sayılabilir.

Hattâ bu tür sorunların ve sıkıntıların, belli toplum kesimlerini, yeni koşullar ve teknolojik gelişmeler bakımından daha verimli ve uygun yöntemlere veya mesleklere yönelteceği düşünülebilir.

Fakat bir sosyal devlete düşen görev, böyle aşamalarda, yurttaşların yeni mesleklere ve yöntemlere, yeni teknolojilere yönelmelerini kolaylaştırmaktır; yeni vergilerle gelen yüklerin onları ezmesine hele üreticilikten alıkoymasına karşı etkin önlemler getirmektir.

Böyle davranılmazsa ne olur?.. Birçok yurttaş, başka bir mesleğe geçme olanağını elde edemeden eski mesleğini bırakmak zorunda kalmış, ömür boyu eğitimle veya emekle edindiği "altın bilezik"den yoksun kalıp çaresiz duruma düşmüş olur. O arada üretimde sakıncalı aksamalar ortaya çıkabilir. Hepsinden önemlisi de, işsizlik, yoksulluk, dolayısıyle toplumsal huzursuzluk büsbütün artar.

Bu duruma sürüklenen yurttaşlar, bir süre için, varlarını yoklarını, o arada dükkânlarını, atölyelerini, topraklarını, traktörlerini, başka üretim araçlarını ve gereçlerini satıp yüksek faiz geliriyle geçinme yolunu arayabilirler. Fakat bu, kısa vadeli ve aldatıcı bir çözümdür. Enflasyon süreci, giderek, o faiz gelirlerini de anlamsızlaştırır ve yurttaş varını yoğunu elinden çıkardığı ile kalır.

Üstelik tüm gücümüzü üretime yöneltmemiz gereken bir dönemde, üretim dışı kalan, "rantiye" duruma gelen insan sayısı artarken, buna karşılık, enflasyondan ve yüksek faiz sisteminden yararlanan çok sınırlı bir kesim elinde aşırı sermaye birikimi yoğunlaşmış olur.

İşte tüm bu tür sorunlara ve sonuçlara karşı, zaman yitirmeksizin, onarıcı veya dengeleyici çözümler getirmek, vergi yasalarının çıkarılması kadar önemlidir.

O arada, örneğin, aşırı ölçüde yükselen üretim maliyetleri üstüne bir de vergi yükü gelince, toprağını ekip süremez duruma gelebilecek köylüler için, belki onlara üretim gücü katacak önlemler alınabilir. Örneğin bazı temel girdiler, hiç değilse bir geçiş dönemi için, Devletçe desteklenebilir; yine bu geçiş döneminde destekleme alımları köylü yararına daha çok etkinleştirilebilir; traktörlerin daha tasarruflu ve akılcı yöntemlerle kullanılabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılabilir; köylülerin ve kooperatiflerin modern tarım işletmeciliğine geçişi Devlet desteğiyle hızlandırılıp kolaylaştırılabilir.

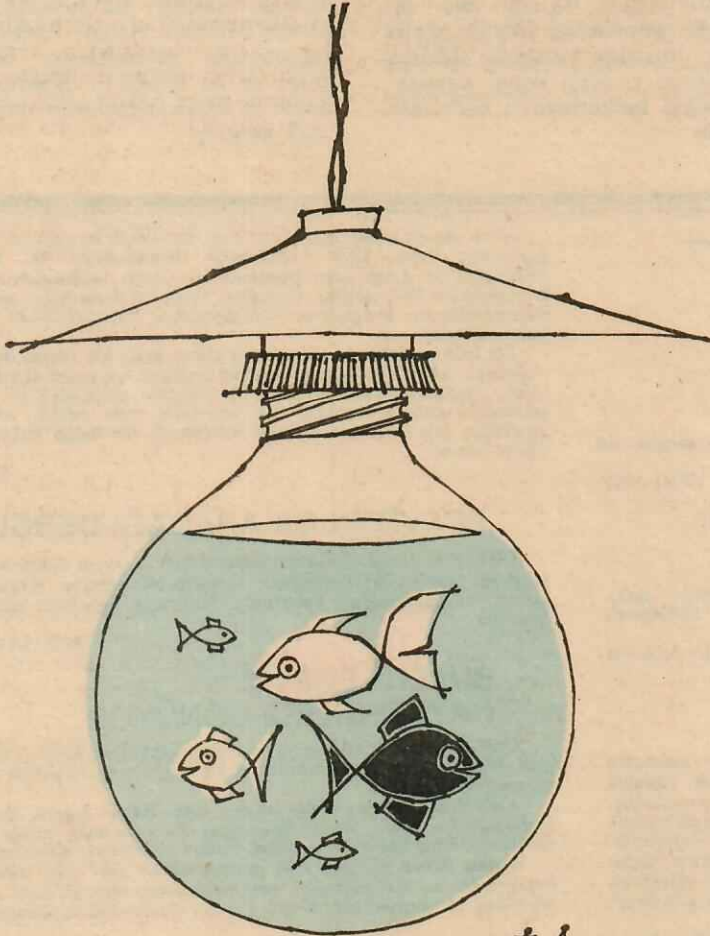
İşini bırakma durumunda kalabilecek kimi esnaf ve sanatkârların, ya kendi meslek alanlarında bir araya gelerek daha büyük ve verimli işletmeciliğe yönelmeleri veya başka mesleklere, sanatlara yönelebilmek için eğitilmeleri, yine Devletçe desteklenip kolaylaştırılabilir.

Sonuç olarak, değişen koşullara uygun yeni ve iyi bir vergi düzeni kurmak yetmez. Sorunlar yalnızca malî önlemlerle, yalnızca bugünkü ekonomik modelin öngördüğü parasal politikalarla çözülemeyecek kadar karmaşık ve büyük boyutludur. Onun için, vergi düzeninde yapılan değişiklikleri, arada zaman boşluğu bırakmaksızın, başka politikalar ve önlemlerle bütünleştirip dengelemek gerekir. ●

ELEKTRİK KISINTILARI 1990'A KADAR SÜRER Mİ?

TEK Planlamasına göre 1983 yılında dört milyar kilovat saatlik elektrik kesintisi yapılacak. Eldeki rakamlar, yapımı süren santrallardaki gecikmeler karşısında elektrik kesintilerinin 1990 yılına dek süreceğini gösteriyor.

KIŞ geldi, fakat iyi (!) geldi. Önce ülkemizin en büyük ve uluslararası karayolu, İstanbul-Ankara yolu kardan kapandı. Bütün yurt yağış alıyordu ve yetkililer kurumak üzere olan akarsuların barajlara taşıdığı bol su karşısında sevindiler. Sevinmekte haklıydılar, çünkü enerji darboğazı büyüyor, elektrik kısıntıları üç saate çıkarılıyordu. Fakat bu sevinç kısa sürdü. Çünkü, şiddetli yağış ve soğuk "Enerji Nakil Hatları"nda arızalara ve bazılarının yıkılmalarına neden oldu... Üç saatlik elektrik kısıntısı, 1,5 saat daha eklenerek 4,5 saate kadar çıkarıldı. İşin ilginç yanı, kısıntılardan etkilenen iller batıdaki büyük ve sınaileşme sürecinde bulunan illerdi.

Kamuoyu, enerji üretimindeki darboğazın, kış aylarında daha belirgin biçimde ortaya çıkan yüzünün getirdiği gerçeklerle başbaşa kalır ve Ulusal radyo, televizyon yayınlarında ciddi aksamalar olurken, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Serbülent Bingöl, hidro-elektrik ve termik enerji santrallarının devreye girmesi ile, 1983 yılında Türkiye'nin yeterli elektrik üretimini sağlayacağını ilân ediyordu.

Sayın Bakan, "**İkibin yılı içinde hedeflenen elektrik enerjisi üretimi 170 milyar kilovat saattir. Kömür madenleri ile dolu olan Türkiye'nin kömür üretimindeki artışının önümüzdeki beş yılda 4.5 katı artarak 60 milyon tona ulaşacağını, bir gerçek olarak kabul etmeliyiz**" diyordu.

Sayın Bakan böyle diyordu. Fakat devletin ilgili kuruluşların hazırladıkları rakamlar ve istatistikler ne gösteriyordu.

OLANAKLAR VE ÖTESİ

Bakan Bingöl'ün belirttiği gibi, acaba ülkemiz enerji üretimi bakımından 1983 yılında kendi kendine yeterli duruma gelebilir miydi?

Geçmişte enerji üretim ve tüketim dengesini, petrole dayalı enerji politikası ile sağlamak gerçekçi bir çözüm müydü? Dışalıma dayalı kaynaklar yerine, yerli kaynakların kullanılmasını düşünmek gerekmez miydi?

Burada, eldeki rakam ve istatistikleri gözler önüne sermek gerekirdi. Türkiye'de, 1980'de 23.3 milyar kilovat saatlik elektrik enerjisi üretimine, 1.4 milyar kilovat saatlik elektrik dışalımı ekleniyor, fakat gereksinim karşılanamıyordu. Bunun sonucu 1980'de, 1.3 milyar kilovat saatlik kesinti yapılırken uzmanlar şöyle diyordu:

"**1981'deki durum daha umutsuzdur. Çünkü, elektrik enerjisi yüzde 11'lik artışla 27.3 milyar kilovat saat olarak programlanmıştır. Fakat, gereksinim 29.2 milyar kilovat saattir. Demek ki, yıkılan enerji nakil hatları ve arızalar bir yana, 1981'deki ek gereksinim 1.9 milyar kilovat saattir. Bir başka deyişle 1981 yılındaki elektrik kesinti miktarı 1.9 milyar kilovat saat olacaktır.**

1981'de işletmeye girmesi gereken Soma-B Termik Santralına gerekli kömür bulunursa, Keban

Hidroelektrik santralı ek üniteleri 1981'in ikinci yarısında üretime girse bile, yukarıdaki kesinti korunacaktır. Eğer, bunlar programlanan zamanlarda üretime sokulamazsa 1981'deki 1.9 milyar kilovat saatlik kesinti büyüyecektir."

1982'de Muğla-Yatağan, Beypazarı-Çayırhan ve Afşin-Elbistan linyit termik santrallarının üretime geçecekleri kabul edilirse, 1982'deki kesinti miktarı 2.8 milyar kilovat saat olacaktır. Bu rakamlar Devletin eldeki resmî bilgi ve belgelerine dayanmaktadır. Şu biçimde düşünülebilir:

"Bu kadar kötümser olmaya gerek var mı?"

Bu soruya verilecek yanıt şu biçimde olabilir: Gerçekleri yansıtan rakamlar pembe olmayabilir, fakat bu rakamların pembe gösterilmeye çalışması gerçekleri değiştirmez. Türkiye Elektrik Kurumu'nun planlamasına göre, 1983 yılında dört milyar kilovat saatlik elektrik kesintisi yapılacaktır. 1984'e gelince, Oymapınar Hidroelektrik Santralı devreye sokulsa bile elektrik kesintileri 4.2 milyar kilovat saate çıkacaktır. 1985 için rakamlar biraz daha iyimserdir. Çünkü, bu yıl elektrik kesintileri 3.4 milyar kilovat saat düzeylerinde kalacaktır. Dilenmez, fakat uygulanan ekonomik politikanın yaratacağı durgunluk, elektrik enerjisi gereksinimini azaltırsa, yukarıda belirttiğimiz elektrik kesintisi ile ilgili rakamlarda düşmeler olabilir.

1981 ile 1985 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı'nın öngördüğü elektrik enerjisi gereksinimi her yıl için yüzde 11 artış göstermektedir. 1984 ile 1985 yılları arasında yüzde 11'lik istek artışı, 1986'da başabaş gelebilir. Tüm bunlar, plan ve programlara dayalı varsayımlardır ve bu hesapların içinde artacak petrol tüketiminin karşılanmamasından doğan elektrik enerjisi tüketimi artırmama olasılığı yoktur. O zaman, nasıl bugün fuel-oil ya da gazyağı bulamayan yurttaş elektrik enerjisi tüketiyorsa o zaman da, yurttaşlar mesken, işyeri ve sınai kuruluşlarda elektrik enerjisine yöneleceklerdir.

Eldeki rakamlar, yapımı süren santrallardaki gecikmeler karşısında elektrik kesintilerinin 1990 yılına dek süreceğini göstermektedir. Çünkü, ülkemizin 1990 yılında tüketeceği elektrik enerjisi 96.2 milyar kilovat saattir.

Halkımızın "**Uyuyan dev**" biçiminde tanımladığı büyük güçler vardır. Buradan hareketle ülkemizin sonsuz uyuyan doğal kaynaklara sahip bulunduğunu belirtmek gerekir.

Tüm olumsuzluklara karşın, Türkiye'nin genelde bir enerji darboğazını yaşamaması gerekir. Uyuyan doğal kaynakların başında el atılmamış linyit ve bitümlü şist yatakları gelmektedir. Bunların en başında da akarsu kaynakları vardır.

"**Bir kısır döngü**" içinde, eski deyişle "**fasit daire**" içinde, dünyanın enerji sorununu değerlendirmek gerekir. Petrol üreten ülkeler, ürettikleri petrole, bundan alabildiğince yararlanan gelişmiş ülkelerde ürettikleri sanayi mallarına zam yapmaktadırlar. Bu yarış, geri kalmış ve gelişme sürecindeki ülkeleri giderek çok daha gerilere itmektedir. İşin ilginç yanı, petrol üreten ülkeler ile gelişmiş ülkelerin kurdukları ortaklıkların, bu yarıştan en büyük ödülü almalarıdır. Bu çemberi kırmak kolay değildir. Fakat, olanaksız da değildir. **Türkiye gibi, uyuyan dev kaynaklara, büyük tarımsal güce sahip bir ülkenin, gerekeni yapıp, önce kendini ve kendisi ile beraber pek çok ülkeyi ekonomik bağımsızlığa ulaştırması olasıdır.** Bu konuda, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün bağımsızlık mücadelesini başlatması ve bu hareketi "**Mazlum ülkeler**"in örnek almalarını unutmamak gerekir. ●

BAŞBAKAN BÜLENT ULUSU: Ekonomik politikadaki yaklaşım değişikliğinin belirtilerini veren TV. konuşmasını yaparken.

EKONOMİ

1980'DE TÜRK EKONOMİSİ VE YENİ BELİRTİLER

ÜLKEMİZİN karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunlar, giderek ağırlaşıyor. Ekonomik büyüme durdu. Ulusal ekonomimiz küçülme sürecine girdi. Birey başına düşen gelir geriliyor. Hızlı enflasyon, geniş halk kitlelerinin satın alma güçlerini daha da düşürüyor.

Karşılaşılan bunalımın geçici olduğu da söylenemez. Bugünden yapılan tahminlere göre, petrol fiyatlarının varil başına 1985'de 50 dolar, 1990'da 78 dolar olması bekleniyor. Bu fiyatlar karşısında, petrol tüketimindeki artış en düşük boyutlarda tutabilse bile, 1990 yılı gibi kısa bir gelecekte, petrol faturamız on milyar doları aşacaktır.

Bu arada dış borçlarımızın anapara ve faiz yükü daha şimdiden işçi dövizleri gelirlerini aştı. Ayrıca dış borç yığılması da sürüyor.

Koşulların bu denli ağır olmasına karşın, ekonomik yaklaşımımıza günlük kaygıların egemen olduğu görülmektedir. Aylık enflasyon

"Başbakan başkanlığında bir yüksek ekonomik kurul oluşturma kararı, umarız ki, ulusal ekonomiyi ve ekonominin yönetimini (her anlamda) tekelci etkilerden kurtarmak üzere atılmış bir adım olsun!

oranlarına ya da dışsatım rakamlarına bakıp üzülüyoruz ya da seviniyoruz. Oysa sorunlar, uzun dönemli yaklaşımları köklü önlemleri ve cesur kararları gerektiriyor.

1980 yılına ilişkin gelişmelere böyle günlük yaklaşım ve değerlendirmeler içinde bakıldığı zaman bile, veriler pek sevindirici gözükmüyor.

GERİLEYEN GELİR, HIZLANAN ENFLASYON

Nitekim, Devlet Planlama Teşkilatının 1980 yılında binde sekiz arttığını ileri sürdüğü ulusal gelir, Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, yüzde 2,2 gerilemiş bulunuyor.

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmış bulunan, Yıllık Ekonomik Rapora göre, madencilik alanında üretim gerilemesi yüzde 35, sanayi alanında ise yüzde 10 dolayında.

Bununla birlikte, son zamanlarda bazı üretim dallarında umut verici gelişmeler de gözleniyor. Ne var ki, bu gelişmeler devir alınan ve uygulanmakta olan ekonomik politikanın sonucu değildir. Yeni Yönetimin o politikadan yapmağa başladığı bazı olumlu sapmaların sonucudur.

Ama istem öyle kısılmış, halkın satın alma gücü öylesine düşmüş ki, üretimde yer yer sağlanan artışlar da, pazara değil stoka gidiyor, ekonomiyi pek canlandırmaya yetmiyor.

Konut sektörü bu durumun en belirgin örneği. Konut fiyatları o denli yüksek ki, az sayıda üretilen konutlar bile satılamıyor. Ekonomiyi sürükleyici ve işsizliği azaltıcı nitelikte olan bu sektördeki durgunluk, kuşkusuz, 1981 yılında sınai üretimi ve istihdamı büyük ölçüde olumsuz etkileyecek.

Kişi başına ulusal gelir düşüyor. Yani halk yoksullaşıyor. Yüzde 2,5 oranına varan nüfus artışı da hesaba katılırsa ulusal gelirdeki gerilemenin yüzde 4,7 olduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor. Ancak asıl üzerinde durulması gereken nokta, bazı kesimlerdeki gelir gerilemelerinin bu oranın da üzerinde olmasıdır. Başta ücretliler, emekliler olmak üzere halkın büyük çoğunluğunun gerçek gelirleri böylesine düşerken, bazı kesimlerin gelirlerinin hızla arttığı da bir gerçek. Öylelikle esasen dengesiz olan gelir dağılımı dar ve değişmez gelirliler aleyhine daha da bozulmuş bulunuyor. Genellikle bu konular üzerinde durmaktan kaçınan İMF "Uluslararası Para Fonu" bile, ücretlilerin ve kısmen de köylülerin gerçek gelirlerinin 1980 yılında önemli ölçüde düştüğünü vurgulamak gereğini duyabiliyor.

Bu demektir ki, sosyal sorunlarla pek ilgilenmeyen İMF bile, Türkiye'deki ekonomik gidişin doğurduğu ve doğuracağı sosyal sorunlardan ürküyor.

Gelişme hızı konusunda olduğu gibi enflasyon hızı konusunda da rakam kargaşası sürmektedir. Bu konudaki çelişkili ve yanıltıcı açıklamalar bir yana bırakılarak resmi veriler esas alınırsa, 1979 yılında yüzde 63,9 olan enflasyon hızının 1980 yılında yüzde 107,2'ye yük-

seldiği bellidir. 24 Ocak kararlarının hazırlayıcıları önümüzdeki Nisan ayından sonra enflasyon hızının yüzde 40'a düşeceğini söylüyorlar. Bu tahminlerin doğru çıkması tüm toplumun dileği. Umarız ki gerçekleşir. Ancak, yine umarız ki 1980 yılında olduğu gibi bu sonuca, üretim ve yatırımları azaltma, büyük kesimlerin gerçek gelirlerini geriletme ve işsizliği artırma pahasına-şimdi olduğu gibi hesaplama teknikleri zorlama yoluyla- ulaşılmasın!

DIŞ ÖDEMELER SORUNU

Bunalımın temel nedenlerinden olan dış ödemeler alanındaki güçlükler ağırlaşarak sürüyor. Gerçekçi kur uygulaması adı altında ve bir daha uzunca süre devalüasyona gerek kalmayacağı iddiasıyla 1980 Ocağında gerekenin çok üstünde yapılan devalüasyona karşın paramız 1980 yılı içinde sürekli değer yitirdi. 1980 yılının başında 35 lirayla 47,5 lira arasında olan bir dolar, şimdi 100 lira dolayına yükseldi. Fakat dışsatımda gerçek bir sıçrama olmadı. Gerçi 1979 yılında 2 milyar 261 milyon dolar olan dışsatım gelirimiz 1980 yılında yüzde 28,7 oranında bir artışla 2 milyar 910 milyon dolara yükseldi. Ancak, miktar olarak bakıldığında, 1980 yılında dışsatımın, 1979'a göre artmadığı, gerilediği, hem de yüzde 5,5 oranında gerilediği görülür. Dışsatım gelirimizdeki olumlu gelişme, dışarıya satabildiğimiz malların miktarındaki artıştan değil dünya fiyatlarındaki genel yükselişten kaynaklanmaktadır.

Gelirdeki artış da, büyük ölçüde, yeni Yönetimin Eylül'den sonra yaptığı bazı müdahalelerle ve İran-Irak savaşının etkisi ile sağlandı.

Onun için, dışsatımımızda değer olarak sağlanan gelişmelere bakıp, aşırı iyimser sonuçlara varmamak gerek. Bu alanda önemli olan dışsatımımızın dışalımımızı ve o arada özellikle petrol faturamızı ne ölçüde karşıladığıdır. 1978 yılında dışsatım gelirlerimizin yüzde 62,9'u petrol faturamızı karşılıyordu. 1979 yılında bu alandaki kötüleşme sürdü ve ülkemiz dışsatım gelirlerinin yüzde 85'ini petrol dışalımına ayırmak zorunda kaldı. 1980 yılında ise bu alandaki kötüleşmenin daha da ileri boyutlara ulaşarak petrol faturasının tüm dışsatım gelirlerimizi aşması beklenmektedir. Üstelik ülkemizde üretimin ve talebin düşmesi nedeniyle dıştan aldığımız petrolün miktarında azalmakta... Dünyada bu alanda bizden daha kötü durumda olan bir ülke yok.

Dünya Bankasının 1980 yılı raporuna göre dünyada bizim durumumuzda olan orta gelir düzeyindeki 52 ülkenin dışsatımlarından petrole ayırdıkları payın ortalaması yüzde 20... Sınaileşmiş ülkeler ise dışsatımlarının ortalama yüzde 23'ü ile petrol faturalarını karşılayabiliyorlar. Bu rakamların geçerli olduğu 1977 yılında ise Türkiye'nin dışsatımından petrole ayırdığı pay yüzde 85 idi. Bu süreç içinde 1981'de durumun daha da kötüleşeceği anlaşılmaktadır. 1981 yılı için bir yandan petrol faturasının 4 milyar doları aşacağından söz eden ilgililer, bir yandan da 3,5 milyar dolarlık bir dışsatımın planlandığını açıklamış bulunuyorlar. Böylelikle, 1981'de toplam dışsatımımız yalnızca petrol faturasını dahi karşılayamayacaktır.

Girişim özgürlüğünde en ileri gitmiş ülkelerin bile yönetimleri, toplumu, kontrolsuz bir piyasa ekonomisinin veya tekelcilik eğilimlerinin insafsızlığına terketmezler."

Dışalım konusunda da anlamlı bir gelişme sağlandığı söylenemez. Eldeki, Kasım ayı verilerine göre 5,5 milyar dolar düzeyinde olduğu anlaşılan dışalımımız içinde petrol dışında kalan dışalım 3 milyar dolardan 3,4 milyar dolara yükselmiş bulunuyor. Böylece Dünya fiyatlarındaki artış göz önüne alındığı takdirde dışalımımızda da belirgin bir artış olmadığı ortaya çıkıyor.

Petrol dışında kalan dışalımın gerçek miktar olarak geçen yılki düzeyinde kalmış olması, ülkede mal darlıklarının giderildiği ve dışalım malları bolluğu yaratıldığı yolundaki savları da çürütüyor. Aslında mal bolluğundan değil, talep yokluğundan yani halkın satın alma gücünün düşüşünden söz etmek gerekir.

İŞÇİ DÖVİZLERİ VE DIŞ BORÇ FAİZLERİ

Bu alanda en olumlu gelişme, kuşkusuz, 1979 yılında işçi dövizleri gelirinde başlayan artma sürecinin 1980 yılında da sürmüş olmasıdır. 1979 yılında 700 milyon dolar artış gösteren işçi dövizleri 1980 yılında da 400 milyon dolayında artmış bulunmaktadır. Ancak, işgücü kabul eden bazı sınaileşmiş ülkelerin dış ödeme güçlükleri ve vize konusunda getirdikleri sınırlamalar, bu alanda da gelecek için fazla iyimser bekleyişler içinde olunmaması gerektiğini düşündürüyor. Öte yandan, dışsatım gelirlerimizin büyüyen bir bölümü petrol faturasına gittiği gibi, işçi dövizi gelirlerimizin de giderek artan bölümü dış borçlarımızın faiz ödemeleri için ayrılmaktadır. 1979 yılında işçi dövizi gelirlerinin yüzde 65'i dış borç faizlerini karşılarken, 1980 yılında bu oran yüzde 70'e yükselmiş bulunmaktadır.

1980 yılının ekonomik alandaki en önemli olaylarından biri de faizlerin serbest bırakılmış olmasıdır. Bu durum bankacılık sistemini ve sermaye piyasasını kıran kırana bir rekabet ve tam bir kargaşa içine sürüklerken, halkımızı da şaşkına çevirmiştir. Mevduat faizlerinin yapay çekiciliği karşısında halkımız kendi için başlıca sosyal güvenceyi oluşturan malını-mülkünü satarak parasını bankalara ve bankerlere yatırmaktadır. Öylelikle ülkemizde servetin hızla el değiştirmesi, yani daha büyük bir hızla belli ellerde toplanması olayı başlamış bulunmaktadır. Bu, bir bakıma, Sayın Maliye Bakanının da ifade ettiği "orta sınıfın yok olması" olayını en belirgin bir biçimde etkileyecektir.

BANKAC'LIKTA KARGAŞA

Mevduat faizleri yanında artan kredi faizleri de küçük ve orta işletmeleri hâttâ büyücek sayılabilecek fakat bankalarla özel ilişkiler içinde olmayan işletmeleri, büyük güçlüklerle karşı karşıya getirmiş bulunmaktadır.

Bütün bu sakıncalarına karşılık serbest faiz politikası tasarruflarda da geçmiş yılların üzerinde anlamlı, gerçek bir artış sağlanamamıştır.

Başka ülkelerdeki acı sonuçları hâlâ anılarda olan bu uygulamanın Türkiye'deki olumsuz etkilerini önlemek amacıyla, bugünkü Yönetimin faiz ve kredi politikalarını yeni bir anlayış içinde gözden geçirmek eğiliminde olduğu izlenimi son günlerde uyanmaktadır.

Sayın Başbakanın 10 şubat 1981 günü yaptığı Radyo-TV konuşmasında "Tasarruflarınızı memleket ekonomisine ve kalkınmasına yarar getirmeyen kaynaklar yerine, ulusal üretim ve yatırımlarımıza kaynak oluşturan alanlara yatırmalısınız" yolundaki açıklaması bu eğilimin göstergelerinden biridir. Öylelikle ekonomik politikada "Serbest piyasa" kuralları ve "kâr güdüsü" karşısına "Ulusal yarar" kavramı gibi sağlıklı bir görüş yetkili bir ağızdan gündeme getirilmiş bulunmaktadır.

Ekonomik politikaların doğur-

duğu sosyal sorunlara bugünkü yönetimin daha duyarlı olduğu da Sayın Başbakanın 10 Şubat konuşmasından anlaşılmıştır. Nitekim Sayın Başbakan konuşmasının büyük bir bölümünü çalışanların sorunlarına ayırmış ve toplumun bu kesiminin gelir azalışının giderilmesi konusunda elden gelen çabayı göstereceklerini vurgulamıştır. Sayın Başbakan, ayrıca, alınan son kararlarla bu kesime sağlanan olanakların yeterli olmadığını büyük bir açıksözlülükle söylemiş ve en kısa zamanda yeni olanakların sağlanmasına çaba gösterileceğini vaadetmiştir.

Modelden sapma pahasına fiyatları denetim altına alma KİT fiyatlarını dizginleme eğilimleri artmakta

Ekonomik kararların sosyal alanda yaratacağı sorunları da gözönünde bulundurmak kaygısı Hükümetin buğday ve un dışsatımının yalnız devlet tarafından yapılması kararında en belirgin bir biçimde görülmektedir. Böylelikle yeni Yönetim bir yandan ekmek fiyatlarında aşırı artışı önlemek, bir yandan da dünya buğday fiyatlarının artmasından doğacak ek gelirin kamu elinde oluşmasını sağlamak istemektedir.

Devralınan ekonomik modelden sapma pahasına, gerek piyasadaki fiyatları denetim altına alma gerek kamu iktisadi kuruluşları fiyatlarını dizginleme eğilimleri de giderek artmaktadır.

24 Ocak kararları çerçevesinde uygulanmakta olan serbest piyasa ekonomisi, bireylerin kâr güdüsünü ülke çıkarlarından üstün tutan bir politikaya dayanır. Böyle bir politikanın ve anlayışın olumsuz sonuçları ortaya çıktıkça Devletin ekonomik yaşama müdahale eğilimi içine girdiğini gösteren örnekler bu saydıklarımızdan ibaret değildir. Sayın Devlet Başkanının Adana'daki konuşmasında bazı tekelci gruplara yönelttiği sert eleştiri de buna bir canlı örnek sayılır.

Bazı ayrıcalıklı çevrelerin kazancını arttırmaktan önce ülke yararını gözetme anlayışı içinde yetişen askerler, belli ki, yönetime ilk geldiklerinde devraldıkları ekonomik "model"den -bireyin çıkarını ülke yararına üstün tutan bir ekonomi anlayışından- gitgide tedirgin olmağa başlamışlardır.

Bir yandan Ulusumuzu bir "iktisadî kurtuluş savaşı"na yöneltmeğe çalışırken, çağımızın çok gerisinde kalmış "bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler" felsefesini, "kazanan kazansın, ezilen ezilsin" anlayışını içlerine sindiremedikleri belli olmaktadır. Nasıl cephedeki erin ekmeğini düşünmezlik edemezlerse, halkın da ekmeksiz veya barınaksız kalmasına, aç ve açıkta kalmasına göz yumma niyetinde olmadıkları anlaşılmaktadır.

Onun için, ekonomiye, ülke yararını öncelikle gözeten bazı müdahalelerde bulunmaktadırlar.

Ancak gönül ister ki, bir yılda tüm sakıncaları ortaya çıkmış bir "model"i esas yapısıyla sürdürüp, bu "model"in sonu gelmez zararlarını böyle parça parça müdahalelerle hafifletmeğe çalışacak yerde, daha köklü bir yaklaşım benimsensin: Ekonomik politika bütünüyle gözden geçirilerek, yeni bir yaklaşım içinde, sorunlara daha geniş kapsamlı ve tutarlı çözümler arama yoluna bir an önce gidilsin!..

Başbakan başkanlığında bir yüksek ekonomik kurul oluşturma kararı, umarız ki, ulusal ekonomiyi ve ekonominin yönetimini (her anlamda) tekelci etkilerden kurtarmak üzere atılmış bir adım olsun!

Girişim özgürlüğünde en ileri gitmiş ülkelerin bile yönetimleri, toplumu, kontrolsuz bir piyasa ekonomisinin veya tekelcilik eğilimlerinin insafsızlığına terketmezler●

1983'te enerji tüketiminin yüzde 19'u odun ile tezekten karşılanacak

Türkiye'nin 1983'deki enerji tüketiminin yüzde 19'unun odun ve tezekten karşılanacağı hesaplandı. Verilen bilgiye göre, 1983'deki enerji tüketimi 47.3 milyon ton petrol eşdeğerinde olacak ve bunun yüzde 49'u petrol, yüzde 27'si kömür, yüzde 8'i barajlar yüzde 19'u odun ve tezek yoluyla karşılanacak.

DIŞ TİCARET REJİMİMİZDE SERBESTLEŞME ÖZENTİSİ

GEÇTİĞİMİZ ay açıklanan yeni dış ticaret rejimi, serbestleşme yolunda biçimsel yönden önemli bir değişiklik getirmektedir. Söz konusu değişiklik, "tahsisli mallar listesi" ya da "kota" olarak bilinen ve dışalıma miktar yönünden sınırlama getiren uygulamaların kaldırılması ile ilgilidir. Yeni rejime göre dışalım, I ve II sayılı liberasyon listeleri ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tanınan konsolide liberasyon listesinden serbest olarak yapılacaktır.

Böylece dışalıma miktar yönünden sınırlama getiren uygulamaların kaldırılmış olması, aslında 24 Ocak 1980 kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçiş yolunda atılan adımların bir devamı niteliğindedir. Çünkü serbest piyasa mekanizmasının temel koşulu, her alanda tam bir serbestliktir.

Ancak burada hemen anımsatmak gerekir ki, yeni dış ticaret rejimi ile getirilmiş bulunan bu dışalım serbestliği yalnızca sözlük anlamı ile bir değer taşımaktadır. Çünkü uygulamada bu tür dışalımın önünde iki önemli engel varlığını sürdürmektedir. Bu engellerden biri, liberasyon listelerinden yapılacak dışalım için Ticaret Bakanlığı'nın ya da öteki ilgili bakanlıkların izininin önkoşul olarak aranması ile ilgilidir. İkinci ve daha önemli engel ya da sınırlama ise, ülkemizin döviz kaynaklarının yetersizliğidir. Sınırlı döviz gelirleri nedeniyle herkesin istediği maldan istediği kadar dıştan alması olanağının bulunmadığı bilinen bir gerçektir.

Bu gerçek karşısında, yeni dış ticaret rejimi ile dışalıma getirilen serbestliğin, serbest piyasa ekonomisi görüntüsünü güçlendirmeğe yönelik bir zorlamadan, bir özentiden ibaret olduğu söylenebilir.

Aslında söz konusu serbestliğe gerek de yoktur. Dövizin böylesine kıt olduğu dönemlerde, sınırlı döviz olanaklarının çeşitli dışalım istemleri arasında en etkin dağılımı ve kullanımı sağlamak bakımından devletin müdahalesi her zamankinden daha zorunludur. Ülkede üretilen veya üretilebilecek malların dışalımını yasaklayan akılcı bir devlet müdahalesi yalnız sınırlı döviz kaynaklarının etkin kullanımını sağlamakla kalmayacak, yurt kaynaklarına ve olanaklarına dayalı ulusal sanayiin gelişmesine de önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

Nitekim, 1950'li yılların ikinci yarısında yaşanan benzer bunalımın, birçok alanda yeni sınai tesisler kurulmasına ve yerli sanayiin gelişmesine, o arada atölyelerde çalışan sanatkarların küçümsenemiyecek atılımlar yapmasına bir ölçüde katkıda bulunduğu akıldan çıkarılmamalıdır.

ÇALIŞMA DÜZENİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Doç. ALPASLAN IŞIKLI

GEÇTİĞİMİZ aylar, işçileri doğrudan doğruya ilgilendiren çeşitli yasaların birbirini izlediği bir dönem oluşturdu. Bu yolda sağlanan değişiklikler, genel olarak izlenen ekonomik, sosyal politikanın doğal ve kaçınılmaz uzantılarıdır. Bu politika emek dışı gelirler açısından en geniş anlamda bir "liberalizm"i esas almaktadır. Örneğin, faiz gelirlerindeki vahşi rekabet ülkemizde daha önce görülmemiş ölçekte bir tırmanış biçiminde kendisini ortaya koyabilmektedir. Buna karşılık, emek gelirlerinde, özellikle sendikalı işçilerin gelirlerinde merkezi güdümü ve etkin denetlemeleri içeren uygulamalar, aynı politikanın bir başka yüzü olarak belirginleşmektedir.

İşçi gelirleriyle ilgili ilk değişiklik, kıdem tazminatlarına tavan konulması yolundaki uygulama oldu. Ülkemizde kıdem tazminatlarının nicel olarak kazandığı boyutun, başka ülkelerdeki durumla karşılaştırıldığında ve pek çok küçük ve orta ölçekli işletmenin ödeme gücü

Çalışma yaşamı ile ilgili değişiklikler 1961 Anayasasıyla ve 1963 yasal düzenlemeleriyle başlayan dönemin gerilerde kaldığını gösteriyor. Ancak, geçmişin serbest pazarlık ilkesi üzerine kurulu uygulamalar yerine nasıl bir alternatifin getirileceği de henüz belli değil.

ile bağlantılı olarak düşünüldüğünde, kimsenin yadsınamıyacağı bir boyut kazandığı düşünülebilir. Ancak, kıdem tazminatları ile ilgili bu durum değerlendirilirken bu durumu çerçeveleyen bazı somut unsurları da gözardı etmemek gerekir.

KIDEM TAZMİNATININ ÜLKEMİZDEKİ İŞLEVLERİ

Bilindiği gibi, kıdem tazminatı yasal bir kurum olarak yalnızca işçinin kıdemini ödüllendiren ücret dışı ek bir gelir unsuru niteliğiyle işlev görmemiştir.

Kıdem tazminatı, aynı zamanda, yaygın ve derin bir işsizliğin tehdidi altında işsizlik sigortası güvencesinden yoksun olarak yaşayan işçilerin sığınabileceği başlıca yasal kurum olma niteliğini kazanmıştır. Ayrıca, kıdem tazminatı, İş Yasasında yeralan işten çıkarmayla ilgili hükümlerin keyfiliğe olanak tanıyan boşluklarını doldurmak yönünden işlev görmüştür.

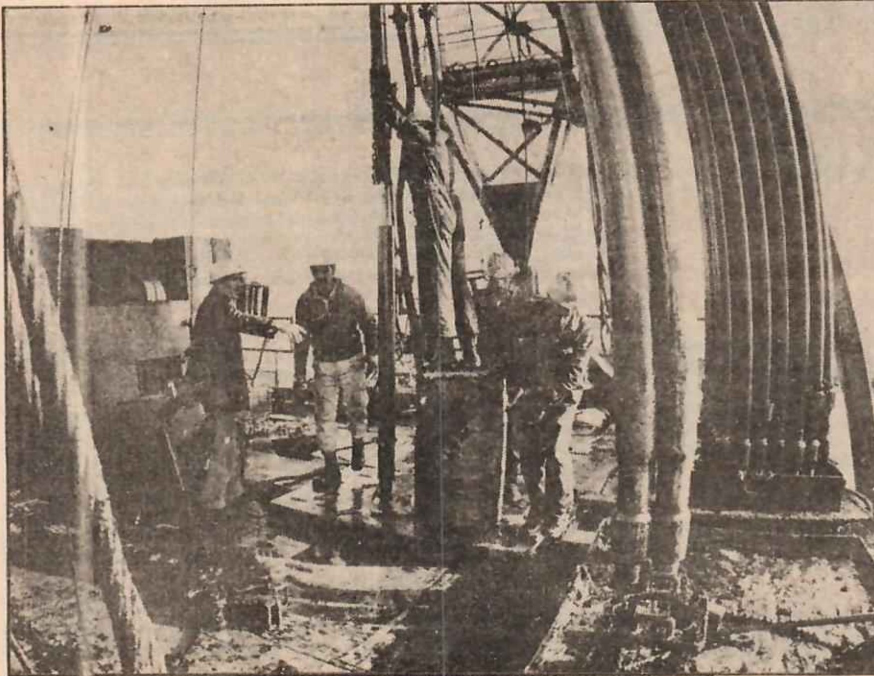
Öte yandan, işçilerin emekli aylıkları oldukça düşüktür. Yüksek düzeyde ücret alan bir kısım işçilerin, emekliye ayrıldıktan sonra çok düşük bir yaşam düzeyine inmeleri de, son yıllarda bir ölçüde kıdem tazminatıyla dengelenebilmiştir.

Dolayısiyle, kıdem tazminatının nicel büyüklüğünü (mikdar olarak göze büyük görünmesini), somut uygulamalar içinde kazandığı bu gibi niteliklerinden ve işlevlerinden ayrı düşünmek olası değildir.

Bu nedenledir ki kıdem tazminatlarının nicel büyüklüğü açıklanırken, mideden yoksun bir bedende oniki parmak bağırsağının genişleyerek mide işlevlerini de üstlenmesi olgusuyla benzerlikler kurulmuştur. Şimdi de kıdem tazminatlarına konulmuş olan tavan, oniki parmak barsağının genişlemesini sınırlama yönündeki bir operasyona benzetilebilir.

TOPLU SÖZLEŞME UYGULAMALARININ ASKIYA ALINIŞI

Çalışma yaşamını ilgilendiren çok daha köklü ve önemli değişiklik 2364 Sayılı yasa ile getirilmiştir. Sözkonusu yasa, yeniden oluşturduğu Yüksek Hakem Kurulunu mecburi merkezi tahkim görevi ile yükümlü kılmış ve toplu sözleşme uygulamalarını tümüyle askıya almıştır. Yüksek Hakem Kurulu'nun yeni bileşiminde Danıştay temsilcisine ve üniversitelerden seçimle gelen temsilciye yer verilmemiştir. Yasanın "geçici" olduğunun belirlenmesi, önemli bir yanını oluşturmaktadır. Nitekim şimdiki Çalışma Bakanı Prof. Dr. Turhan Esener'in kitabında da "güdümlü ekonomi sistemlerinde" savunulduğu belirtilen mecburi tahkim sisteminin, ne görünümde olursa olsun, ülkemizin somut tarihsel özellikleri ve yürürlükteki toplumsal sistemin özellikleri dolayısıyla sürekli bir uygulama alanı kazanacağını ummak gerçekçi bir tutum olarak görünmemektedir. Sözkonusu edilen veya akla gelebilecek diğer gelişmelerin hiçbiri

GÖZARDI ETMEMEK: Kıdem tazminatı ile ilgili durum değerlendirilirken bu durumu çevreleyen bazı somut unsurları gözardı etmemek gerekir.

gerçekleşmese bile, uygulamada bir süre sonra 1960 öncesinde olduğu gibi, tahkim yolunun fiilen kullanılmaz hale gelmesi ve işçiler açısından en azından aynı hakları daha kestirme ve daha zahmetsiz yoldan sağlamaya olanak veren iş akitleriyle yetinmenin başlıca çıkar yol sayılmaya başlaması beklenebilir.

Ancak, 2364 sayılı yasanın "geçici" olduğu açıklanan niteliğine karşın, gerek 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'nda gerek Ceza Yasası'nda yapılan değişikliklerin çalışma yaşamında "kalıcı" olması öngürülen düzenlemeler getirdiği bilinmektedir.

1402 Sayılı yasada yapılan değişiklikle kamu kesiminde iş akitlerinin feshi konusunda Sıkıyönetim Komutanlıklarına geniş yetkiler tanımıştır. Ceza Yasası'nda yapılan 10 Ocak 1981 tarihli değişiklik ise kamu kesiminde "memurların" ve "işçi niteliği taşımayanların" grev tanımıyla çakışan bazı eylemlerine uygulanan cezalar belirginleştirilmiş ve ağırlaştırılmıştır. İşçi-memur ayırımı sorununa yasal olarak veya fiilen getirilecek çözümlere paralel olarak bu değişikliğin grev hakkını yakından ilgilendiren sonuçlar doğuracağı açıktır.

KAPANAN BİR DÖNEM

Çalışma yaşamı ile ilgili değişiklikler ister geçici ister kalıcı nitelikte olsun, uluslararası ölçekli ekonomik sosyal sorunların toplumumuzdaki yansımalarının doğurduğu mevcut koşullar dolayısıyla, artık, 1961 Anayasasıyla ve 1963 yasal düzenlemeleriyle başlayan dönemin gerilerde kaldığını kabul etmek zorunlu görünmektedir. Ancak, geçmişin serbest pazarlık ilkesi üzerine kurulu uygulamaları yerine nasıl bir alternatifin getirileceği sorusu da henüz yanıtlanmış sayılamaz.

Karşıt çıkarların varlığını doğal sayan ve bu çıkarlar arasında çatışma özgürlüğüne en geniş anlamda yer veren bir düzen anlayışının temellerinden bazı şeylerin eksildiği açıkça görülmektedir. Bunun yerine belli çıkarlara öncelik tanıyan seçeneklerin zorunlu kıldığı kararları, merkezî yolla egemen kılmak ve bu arada çalışma yaşamına düzen getirmek olanağı var mıdır? Unutmamak gerekir ki güçlü ve düzenli sendikalar, işverenler açısından da bir güven ve istikrar unsuru oluşturmaktaydı. Toplumumuzun yaşadığı deneyler sonucu bugün ulaştığı gelişme aşamasında, işçilerin sorunlarını, işçilerin özgür ve demokratik temsiline olanak tanımayan yollarla düzenlemeye çalışmak, nereye varacağı şimdiden bilinemeyecek bir yol olarak görünmektedir.

GÜVEN VE İSTİKRAR: Güçlü ve düzenli sendikalar, hem işçiler hem de işverenler açısından güven ve istikrar unsurudur.

Yaşadığımız olağanüstü dönemin koşulları, Dünyanın ve ülkemizin toplumsal gelişim tarihinden doğan bazı dersleri elbette ki unutturmayacaktır. Çalışan insanların birer üretim unsuru olmadıkları, kendi çalışma koşulları üzerinde söz sahibi olma hakkı taşıyan bireyler oldukları gerçeği, üyesi olduğumuz uluslararası çeşitli kuruluşların ve taraf olduğumuz antlaşmaların temelini oluşturmaktadır.

Gerçekte, yaşanılan deneyler, karşılaşılan sorunlar bazı çözümleri geçersizleştirmekle kalmamaktadır. Başka bazı çözümleri de gündeme getirmekte, geçerliliğini belirginleştirmektedir. Günümüzde pek çok demokratik toplumda demokrasiyi yaygınlaştırmak ve çalışanlara çalışma koşullarıyla ilgili sorunların çözümünde en geniş katılım olanaklarını sağlamak yolunda belirginleşen eğilimlerin ve dönüşümlerin de bu çerçeve içinde değerlendirilmesi gerekli görünmektedir.

Ülkemizde şimdi varolan koşulların da, çalışma yaşamının düzenlenmesi açısından anlamlı bir katılma sürecinin başlamasını olumlu bir alternatif olarak gündeme getirmesi beklenebilir.
Herhâlde, sınaileşen bir toplumda, çalışma ilişkileri, demokrasi ilkelerine ve kurallarına uygun biçimde düzenlenmedikçe, siyasal anlamda demokrasinin de varlığından söz edilemeyeceği kabûl edilmelidir. ●

POSTAYLA GELEN PULSUZ DİLEKÇELER İÇİN ZABIT TUTULACAK

● 5 Liralık pul yapıştırılmamış dilekçeler postayla gelince yapılan işlemler devlete 50 liraya maloluyor.

DAMGA Vergisi yasasında yapılan değişiklikle başlatılan, dilekçelere 5 liralık pul yapıştırılması uygulamasında yeni sorunlar çıktı. Kuruluşlar, elden verilen pulsuz dilekçeleri kabul etmezken, postayla gönderilen pulsuz dilekçelere ne uygulama yapılacağını Maliye Bakanlığı'ndan sordular.

Öğrenildiğine göre, Maliye Bakanlığı bu konuda yayınladığı bir genelge ile posta yoluyla gelen pulsuz dilekçelerin üç nüsha zabıt tutularak işleme konmasını istedi. Tutulan zaptın bir nüshası vergi dairesine ihbar olarak yollanacak, bir nüshası dilekçe ile birlikte işleme konulacak, üçüncü nüsha ise dilekçenin gönderildiği kuruluşta kalacak.

Yapılan hesaplamalara göre, 5 liralık pul yapıştırılmamış bir dilekçe için devletin yapacağı harcama 50 lirayı geçecek. Yetkililer, bu uygulama ile devletin zarara uğratılacağını, getirilen uygulamanın düzeltilmesi gerektiğini savunuyorlar. ●

YURTDIŞINDAKİ YURTTAŞLAR

AVRUPA PARLAMENTOSU VE YABANCI İŞÇİLER

AVRUPA Parlamentosu'nun 5 Eylül 1980 tarihli toplantısında, Avrupa'da çalışan yabancı işçilerin durumu görüşüldü. Richard Müller'in raportörlüğünde hazırlanan ve yabancı işçi çalıştıran ülkelerdeki çalışma koşullarını gözden geçiren raporda, Avrupa ülkeleri tek tek ele alınarak yabancı işçilere sağladıkları koşullar açısından gözden geçirilmektedir.

Raporun sonucunda yabancı işçilerin genellikle kabul edilemez yaşam koşulları içinde oldukları, yerli işçilerle aralarında ayrılıklar bulunduğu, yapmış oldukları hizmetin karşılığını çok kere almadıkları bir çoğunun ailelerinden ayrı düştükleri vurgulanmaktadır ve üye ülkelerin bu alanda gerekli önlemi almaları istenmektedir.

Avrupa Parlamentosunun bu rapora dayanarak benimsediği taslak karar altı maddeden oluşuyor.

Bu maddeler şöyledir:

a) Üye ülkelerin her birinde çalışan yabancı işçilerin ancak belirli bir süre kalmalarına izin veren yasalar değiştirilmeli; böylece yabancı işçiler bir yandan kendi kültür değerlerini korurken öte yandan çalıştıkları toplumla daha rahat bir bütünleşmeyi sağlayabilmelidir.

b) Yabancı işçilere karşı uygulanan ayırıma olanak veren bütün yasalar değiştirilmelidi .

c) İşçilerin çalıştıkları ülkenin vatandaşlığını kolayca kazanabilmeleri için bekleme süresi kısaltılmalı ve formaliteler kolaylaştırılmalıdır.

d) Yabancı işçi, herhangi bir sınırlama ile karşılaşmaksızın, ailesini çalıştığı ülkeye getirebilmelidir.

e) Yabancı işçinin ikinci kuşak çocuklarına çalıştığı ülkede oturma ve çalışma hakkı tanınmalıdır.

f) Kültürler arası ilişkiler desteklenmeli, yabancı işçilerin karşılaştıkları sorunlar ayrıntılı olarak gündeme getirilerek topluma aydınlatıcı bilgi verilmelidir. ●

Yıllardır Almanya'da bulunan ama yüreği Türkiye'de çarpan işçilerimizin birinden, Freising'deki Ali Akpınar'dan, bir şiir aldık. İki yıl gece vardiyasında bir makinanın başında çalışmış Ali Akpınar. Yalnız yurt dışındaki bir işçiden geldiği için değil, sanat değerinin de üstünlüğünden ötürü yayınlıyoruz bu şiiri...

GECE İŞÇİSİ

Renk renk teller geçer önümden,
Yorgan iğnesi büyüklüğünde.
Bir gecede bin değil, yüz bin tane.
Tellerde dost geçer, düşman geçer.
Gözlerimde maviler, yeşiller,
kırmızılar.
Bir yerde kucaklaşır el sandığımız
sular.
Makine çalışır habire, tıkır da tıkır,
tıkır da tıkır.
Tellerde umut geçer, ömür geçer.
Üstümden yıldızlar geçer, ay geçer,
Alman yapısı yıldızlar.
Bir yerde kucaklaşır el sandığımız
sular.
Boşalır gökyüzü bir an,
Bir başka gökyüzü gelir yerine.
Makine çalışır habire, tıkır da tıkır,
tıkır da tıkır.
Değişmeli gökyüzü, değişmeli ay ve
yıldızlar.
Bir kızıllık çöker sabahlara.
Gök sancı çeker, doğurur gibi.
Kuşlar geçer üstümden, çığlık, çığlık,
Doğudan batıya.
Aldatır Almanya'nın geçici sıcakları.
Çizgi olur, nokta olur,
Ve kuşlar uzaklarda kaybolur.
Makine çalışır habire, tıkır da tıkır,
tıkır da tıkır.
Yurdum geçer tellerde.
Taşına, toprağına, ekmeğine, suyuna
Kurban olduğum yurdum,
Şimdi ne hallerde?
Değişmeli gökyüzüdeğişmeli yıldızlar.
Bir yerde birleşiyor el sandığımız
sular.
Ali AKPINAR

Libya, Türk işçisi istiyor

Ankara'daki, "Libya Halk Kongresi Komitesi" Başkanlığı'nca yapılan açıklamada, gerek Türk, gerek öteki girişimcilerin Libya'da yapacakları işlerde, Türk işçilerini tercihli olarak çalıştırabilecekleri bildirildi. Açıklamada, Türkiye'den her ay 3-5 bin işçi talep edilebileceği de kaydedildi. Libya Halk Kongresi'nin geçen ay yaptığı kongrede, Türkiye, Suriye'den sonra "ikinci tercihli ülke" kabul edilmişti.

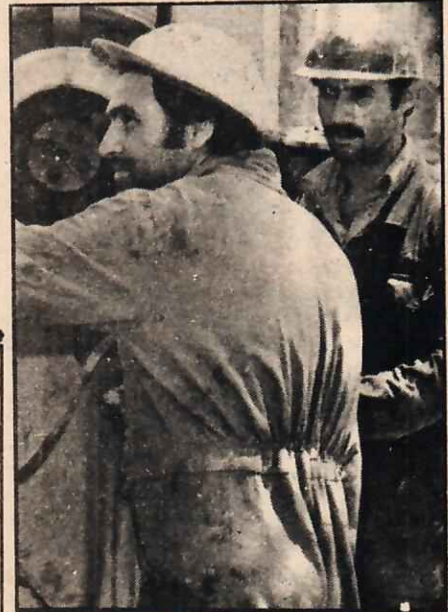
İki milyona yakın yurttaş

YURT dışında iki milyona yakın yurttaşımız var. Kimi Batı Avrupa Ülkelerinde, kimi Afrika'da, kimi Ortadoğuda...
Kiminin aileleri yanlarında kimi ailelerinden ayrı...

Yurdumuzdan uzakta yüzbinlerce Türk çocuğu doğuyor, büyüyor, yetişiyor... Yurtdışında yetişen bu ikinci-üçüncü kuşak Türklerin durumu, şimdi Türk işçileri çalıştıran birçok ülkelerin siyaset adamlarını, toplumbilimcilerini, eğitimcilerini ilgilendiren başlıca konulardan biri oldu.
Hepsinin sorunları, yalnız kendilerinin veya bulundukları ülkelerin değil, bizim de sorunlarımız.

Türkiye'nin çözülememiş sorunları, yüzbinlerce yurttaşımızın başka ülkelerde çalışmasına ve yerleşmesine neden oldu. Fakat bu durum şimdi Türkiye'nin sorunlarına da yeni boyutlar ekliyor. Onların sorunlarına sağlıklı çözümler bulunabilirse, Türkiye'nin sorunlarına da yeni çözüm yolları açılabilir; bulunamazsa, Türkiye'nin sorunları da büsbütün ağırlaşabilir.

Herhâlde şu bir gerçek ki, anayurduyla bağını, ilişkisini hiçbir zaman koparmayan, Türkiye'yi ve Türkiye'de bıraktıklarını aklından da gönlünden de çıkarmayan yurtdışındaki işçilerimiz, Türkiye'nin sorunlarını Dünya sorunlarıyla içiçe kılan önemli bir etken oluşturuyor şimdi.
Kimi Avrupa ülkelerinde, yerel seçimlere katılmağa başladı işçilerimiz. Yerel yönetimlere seçiliyorlar; işyerlerinde işçi temsilciliklerine, özgür sendikalarda yöneticiliğe seçiliyorlar.
Türkiye'de yeni bir rejim yapısı oluşturulurken, Avrupa'nın dost ve müttefik ülkelerindeki işçilerimizin alıştıkları ve içinde etkin yer aldıkları demokrasiden ülkemizin soyutlanması düşünülemez artık.
Onun için, dergimiz, yurtdışındaki yurtaşlarımızın, işçilerimizin sorunlarına ve bu sorunların Türkiye açısından doğurduğu yeni sorunlara da sürekli çözüm ARAYIŞ'ı içinde olacak.

YABANCI İŞÇİLER: Avrupa'da çalışan yabancı işçiler yalnız Avrupa ülkelerinin değil işçilerin geldikleri ülkelerin de sorunu.

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

GAZETELERDE dergilerde genellikle ünlü kişilerle veya bir olay yüzünden ilgi çekici duruma geliveren kişilerle görüşmeler röportajlar yapılır. Gerektikçe biz de yapacağız bunu...

Fakat, halkın dertlerine çözüm ararken, ARAYIŞ dergisi, daha çok, "İÇİMİZDEN BİRİLERİ" ile görüşecek.

Çünkü onlar, tek tek ünlü veya etkin olmayabilirler, ama bir araya geldiklerinde HALK'dırlar. Halkın dertlerini sorunlarını da en iyi halk bilir, en iyi halk dile getirir, sorunların çözümlerine en gerçekçi çözümleri, deneyimleriyle sezgileriyle, yine halk düşünüp gösterebilir.

Oysa, bir anlamda halkın kendi kendini yönetimi demek olan demokrasi tam işlerken bile, halkın sesi pek duyulmaz, görüşleri kolay kolay veya doğrudan öğrenilmez.

Siyasal toplantılarda genellikle halkın temsilcisi durumundaki politikacılar konuşur, halk dinler.

Halkın veya değişik toplum kesimlerinin dertlerini, sorunlarını, çözüm önerilerini, politikacılara, yöneticilere, hükümetlere, daha çok, değişik toplum kesimlerinin, değişik meslek dallarının temsilcileri yansıtırlar; ama onlar da ikinci üçüncü ağızdan yansıtmış olurlar.

Halk bir türlü doğrudan doğruya ulaştıramaz sesini, yöneticilere...

Seçimlerde bile, oy puslalarının dili yok ki, seçimden seçime her konuda halkın ne düşündüğü, hangi partiye niçin oy verdiği ayrıntılarıyla anlatılıp anlaşılabilsin!

İşte ARAYIŞ Dergisi, bu eksikliği gidermeğe, halka bu olanağı sağlamağa çalışacak.

SORUNLARI İNCELEMEK

Bu da yetmez aslında... Halkın derdini, sorununu bilmesi, o sorunlara çözümler düşünmesi ve o çözüm önerilerini dile getirebilmesi de yetmez.

Öte yanda, bir de, o sorunları bilim açısından incelemekle, çözümlemekle (tahlil etmekle) ve o sorunlara, çağın bilimsel gerçekleriyle tutarlı çözümler aramakla veya önerilen çözümlerin geçerliliğini tartıp tartışmakla yükümlü uzmanlar, bilim adamları vardır.

Onlar da "İÇİMİZDEN BİRİLERİ"dir... Onlar da halkın bir başka kesimidir. Ama dertlerini sorunlarını bilmeleri gereken toplum kesimleriyle aralarında yeterince ilişki kurulamamıştır. Ya anket sorularının mekanikleşmiş araçlarını kullanarak, ya da kitaplardan okuyarak veya rastlantı sonucu görüşmelerden esinlenerek, toplum sorunlarını öğrenmeğe, kavramağa, çözümlemeğe çalışırlar.

Oysa, değişik halk kesimlerinden, meslek gruplarından BİRİLERİ ile zaman zaman bir sohbet ortamı içinde bir araya gelip, sorunları birlikte derinliğine deşme olanağını bulsalar, hem bu uzmanlar daha çok şey öğrenirler hem de değişik halk kesimleri, kendi dertlerinin sorunlarının daha çok bilincine varırlar; deneyimleriyle kafalarında beliren çözümlerin, bilim açısından ne kadar geçerli olduğunu ya da uygulamaya nasıl aktarılabileceğini daha iyi değerlendirme olanağını bulurlar.

ARAYIŞ dergisi, işte, bu gereksinmeyi de karşılamağa çalışacak.

Halkın yaşayıp yaparak öğrendiğiyle, uzmanın, profesörün, doçentin, asistanın okuyarak öğrendikleri ve düşündükleri, gazeteci aracılığıyla bir araya getirilip çakışınca, belki de bazı saklı gerçeklerin, gizli çözümlerin kıvılcımları, ışığı çıkıverecektir ortaya... Toplum, ortaklaşa ve verimli bir ARAYIŞ'a girmiş olacak.

İLK DENEY

Bu işlevin ilk deneyini esnaf ve sanatkârlarla yapıyoruz.

Çünkü esnaf ve sanatkâr, hem sayıca hem de toplumdaki etkinliği bakımından çok önemli bir halk kesimi... Başka halk kesimleriyle her gün sıkı ilişki içinde... Kendi derdini olduğu kadar, başka halk kesimlerinin de birçok dertlerini, birçok konulardaki düşüncelerini, eğilimlerini, tepkilerini günü gününe yoklıyabilecek durumda...

Hiç bir uzmanın, hiçbir gazetecinin, hiçbir politikacının yapamıyacağı kadar sürekli kamuoyu yoklaması yapabilen, işi gereği bunu yapmakta olan bir toplum kesimini oluşturur esnaf ve sanatkâr...

Üstelik son günlerde, sayın Maliye Bakanının;

"— Enflasyon nedeniyle kaybolan orta sınıfı tekrar yaratmak 1981 yılının bütçe politikasının temel amacını oluşturmaktadır." sözü de, esnaf ve sanatkârın önemine büsbütün güncellik kazandırdı. Çünkü "Orta Sınıf" denince, her ülkede, en başta esnafla sanatkâr akla gelir.

İşte bu düşüncelerle, esnaf ve sanatkârdan başlıyoruz, "İÇİMİZDEN BİRİLERİ"ni konuşturmağa...

Değişik iş kollarından bazı esnaf ve sanatkâr temsilcilerini, fiilen atölyede çalışan, dükkânda çalışan bazı küçük esnaf ve sanatkârları, ARAYIŞ Bürosunda, yüksek öğrenim kurumlarından iki işletme ekonomisti bir sosyal bilimci ile biraraya getirdik. Gazeteciler olarak biz de oturduk masanın başına, teypi kurduk ve konuşmağa, konuşturmağa başladık.

İşte bu görüşmenin ilk bölümü...

ESNAF VE SANATKARLA GÖRÜŞME

SORU: **Sayın Maliye Bakanı, bütçeyi sunuş konuşmasında, "enflasyon nedeniyle kaybolan orta sınıfı tekrar yaratmak"-tan söz etti. Türkiye'de bazı çevreler, "sınıf" sözcüğünden pek hoşlanmazlar ve Türkiye'de, "Sınıf ayrılığı" olmadığını öne sürerler ama, aynı çevreler genellikle, "Orta sınıf" diye bir istisna yapıp, toplumun belli bir kesimi için bu deyimi kullanırlar. Sizce, sayın Bakanın, "Orta sınıf" dediği kesime, esnaf ve sanatkarlar da girer mi?**

YANIT: Eğer Türkiye'de, "orta sınıf" diye bir sınıfın varlığından sözedilirse kuşkusuz, bundan en başta esnaf ve sanatkarların kastediliyor olması gerekir. Çünkü bildiğimiz kadar, bir çok ülkede, "Orta sınıf" deyimi özellikle ve öncelikle esnaf ve sanatkarlar için kullanılır.

SORU: **"Orta sınıf" kapsamına başka hangi toplum kesimleri girer sizce?**

YANIT: Bu sorunuza kesin veya bilimsel bir yanıt vermemiz çok zor. Bunu bilim adamları yapmalı. Ama sanırız, işçi veya köylü olsun, memur olsun, meslek adamı olsun emeği ile geçinenlerden orta halli sayılanlar, yani emek karşılığı kazançları ile pek fazla sıkıntı çekmeden yaşayabilenler, o arada emekliler, "Orta sınıf" kapsamında düşünülebilir.

Bir başka deyişle, esnaf ve sanatkar, "orta sınıf"ın belkemiği sayılabileceği gibi, esnaf ve sanatkarların, özellikle küçük esnafın müşterilerinden büyük bölümü de, "orta sınıf"tan sayılır, yani bizlerin "Sınıfdaş"ımız sayılır.

SORU: **"Orta sınıf"ın hangi toplum kesimlerini kapsadığı hakkında çok az bir fikir edindiğimize göre, şimdi sizlere, esnaf ve sanatkar temsilcileri olarak şunu sormak isteriz:**

Sayın Maliye Bakanı, "Enflasyon nedeniyle kaybolan orta sınıfın tekrar yaratılacağını" söylerken acaba ne demek istemiş olabilir?

YANIT: Sayın Bakanın bu gerçekçi sözüne göre, toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan bir kesim, çöküntü içinde demektir, gitgide yoksullaşıyor demektir. Hatta Sayın Bakan'ın daha ileri giden deyimiyle "kaybolmaktadır". Toplumun "Büyük çoğunluğu" diyoruz, çünkü ülkemizde yalnız esnaf ve sanatkar sayısı yaklaşık 4 milyonu bulur. Eşleri ve çocukları ile birlikte, yaklaşık 15- 16 milyonu bulur. Buna, "Orta sınıf"dan sayılabilecek başka kesimleri de eklersek, sayın Bakanın büyük çoğunluk için böyle bir acı teşhise vardığını kabul etmek gerekir.

SORU: **Pekiyi, Bakanın bu teşhisi sizce doğru mudur?**

YANIT: Büyük ölçüde doğrudur. Çünkü biz esnaf ve sanatkarlar geçim durumları bakımından hem tüm yurttaşlarımızın nabzını hergün elimizde tutarız. "Orta sınıf"dan sayılabilecek orta hallilerin esnaftan alabildikleri günlük ihtiyaçları-

nın miktarı gitgide azalıyor, bunu görüyoruz.

Bakkal arkadaşlarımızla, kasap arkadaşlarımızla konuşuyoruz. Eskiden her gelişinde bir kilo et alan bir müşteri, şimdi hem daha seyrek geliyor kasaba, hem de meselâ bir kilo değilde, yarım kilo alıyor.

Şekeri daha az alıyor. Yağı daha az alıyor, pirinci daha az alıyor.

Her iş kolundan, her maldan bunun örneklerini verebiliriz. Hele çoluk, çocuğun beslenmesi için pek zorunlu olmayan ama eskiden ağız tadı için alınan yiyecek maddelerini alanlar artık büsbütün azaldı.

Değişmeyen veya çok az artan gelirleriyle halk, durmadan ve hızla yükselen fiyatların sürekli gerisine düşüyor.

SORU: **Demek ki, yurttaşların çoğunluğu eskisi kadar iyi beslenemez durumda. Doğal gereksinimlerinden bile bir çoğunu kısmak zorunda... "Kaybolan orta sınıf"ın esnaf açısından bir görüntüsü bu... Pekiyi, müşterisi daha seyrek geldiği ve daha az şey aldığına göre, esnafın da, kazancı veya geçim düzeyi düşüyor mu?**

YANIT: Buna genel bir yanıt vermek mümkün değil. Kiminin düşüyor. Kiminin de henüz düşmüyor.

SORU: **Nasıl oluyor bu?**

YANIT: Esnafın satışı çok azaldı ama, sattığı malların fiyatı çok yükseldi. Bir malın satış fiyatı yükselince, tabii ondan esnafa düşen kâr payı da yükseliyor. Böylece, bir kısım esnaf, sürümden yitirdiğini fiyattan kazanıp, gelirini dengeleyebiliyor. Ama, fiyatlar tırmandıkça, bu dengeyi tutturmakta gitgide zorlaşıyor. Kaldı ki, pek çok esnaf için böyle bir denge söz konusu değil. Pek çoğunun geçim düzeyi, müşterisinin ki ile birlikte düşüyor.

SORU: **Hangilerinin, neden düşüyor?**

YANIT: Özellikle daha yoksulca mahallelerdeki küçük esnaf, artık, toptancıdan mal alabilmek için gereken parayı biraraya getiremiyor. O yüzden, şimdi bir çok küçük esnafın raflarındaki mal türleri azalıyor. Bunun sonucu olarak da, kendi mahallesinin küçük esnafında aradığını bulamayanlar, daha büyük esnafa, süpermarketlere gidiyorlar... Bir kere gitmeye başlayınca da, ayakları oraya alışıyor ve pek çok küçük esnaf müşterisini yitiriyor. Şimdi bir çoğunun durumu böyle.

Diyelim ki, bir küçük esnaf 1 milyon liralık işletme sermayesi ile çalışıyor. Bu bir milyon lirayı, bir yılda mesela beş kere devretmeli ki, para kazanabilsin. Bir milyon liralık malı, bir kez alıp devredemediğine göre, o esnafın kazancı ne olur?

Toptancıdaki malların fiyatları yükseldikçe de, her seferinde, toptancıdan alabildiği malı biraz daha azaltmak zorunda kalıyor.

SORU: **Yani iş hacmi küçülüyor ve giderek fakirleşiyor. Öyle mi?**

YANIT: Evet.

SORU: **Mazot ve benzin fiyatlarıyla, araç ve yedek parça fiyatlarıyla birlikte tarıma ve yolculuk ücretleri de bir hayli yükseldi. Taşımacılar bundan nasıl etkileniyor?**

YANIT: Geçen gün, Ankara-Bursa arası sefer yapan bir şoför arkadaşımız anlatıyordu. Onun söylediğini aktaralım size. Diyor ki, "**daha yakın zamana kadar, Ankara'dan Bursa'ya otobüsde bir yolcuyu 30 liraya taşırdım. Şimdi 400 liraya taşımak zorundayım. Ama, bir yolcuyu 30 liraya taşırken, bir seferde kazandığım parayla otobüsüme dört lastik alabilirdim. Şimdi 400 liraya taşıyorum bir yolcuyu, fakat aynı lastiği alabilmem için dört sefer yapmam gerekiyor.**"

SORU: **Kaldı ki, bilet ücretleri bu kadar artınca yolcu sayısıda azalmış olsa gerek.**

YANIT: Tabii azaldı. Geçen gün şehirlerarası karayolunda, benzin istasyonu sahibi arkadaşımız şöyle diyordu: "**Bundan iki yıl önce bana haftada litresi 9 liradan 120 ton mazot gelirdi, yetmezdi. (kuyrukta bekliyoruz) diye şikayet ederdi vatandaş. Şimdi, onun yarısı kadar, 60 ton mazot geliyor, fakat litresi 35 liradan... Eskisinin yarısı kadar mazotu aynı sürede zor satıyorum artık, bir kısmı elimde kalıyor.**"

SORU: **Yani, "yoklar kalmadı, kuyruklar kalktı" denirken, madalyonun öbür yüzü de bu...**

YANIT: Tabii, vatandaşın alım gücü kalmayınca herşey "var" oluyor. Bir başka deyişle, mal var da, alan yok, daha doğrusu alan olmayınca mal bollaşmış gibi görünüyor.

SORU: **Şimdi ortada çözülmesi gereken bir sorun var: Maliye Bakanının dediği gibi, "Orta sınıf kaybolmuş".. Yani yoksullaşıyor. "Orta sınıf" dışında "sınıf" deyimini kullanmak belki biraz, "Sakıncalı" olacak ama, "Alt sınıf" denebilecek yoksullar da, tabii büsbütün yoksullaşıyor. Oysa para da bollaşıyor... Peki o para kimlere gidiyor?**

YANIT: "Üst sınıf" demek caizse eğer, oraya gidiyor elbette. Yoksul daha yoksullaşıyor, "Orta sınıf" çöküyor... Onların cebinden, mutfağından eksilense, zaten varlıklı olanların varlığına ekleniyor. Yani, "Köşeyi dönmüş" olanların yolu açık, onlar tam hız gidiyorlar, ama, köşeyi dönemeyenler yaya kalıyorlar.

SORU: **Devlete de gidiyor, denemez mi, bu "Orta" ve "Alt" sınıfların cebinden, mutfağından eksilenler?**

YANIT: Orasını bilemeyiz ama, yatırımlar büyük ölçüde durduğuna, "Devletin parası yok" gerekçesiyle işçi memur alımı durdurulduğuna, bazılarına da yol görüneceği açıklandığına göre, devlete de, pek gitmiyor, demektir. Bu paralar kısacası, halkın cebindeki, şimdi eskisinden daha büyük bir hızla, daha bol bol en varlıklı zümreye gidiyor. Orta halli yoksullaşıyor, yoksul, daha yoksullaşıyor, varlıklılarsa daha bir varlıklı oluyorlar.

SORU: **Yani 24 Ocak modeli denen model, "Kimsenin işine yaramıyor" denemez.**

YANIT: Doğrudur, yarayana yarıyor, ama halk açıkta kalıyor. Biz, Maliye Bakanı'ndan daha iyi bilecek değiliz ya, bir anlamda, "Halk" demek olan orta sınıf da çöküyor o arada...

SORU: **Ama, "Enflasyon nedeniyle kaybolan orta sınıfı tekrar yaratmak"tan söz ediyor Sayın Bakan.**

YANIT: Demesine diyor, iyi hoş da, bu "Model"in uygulanmasına devam edileceği de söyleniyor. "Orta sınıf"ı çökertip yoksullaştırdığı kabul edilen bir "Model" sürdürülerek, "kaybolan orta sınıf" nasıl yeniden yaratılacak veya canlandırılacak, orasına bizim aklımız ermiyor.

ARAYIŞ: **Esnaf ve sanatkar arkadaşlarımıza da, bilim adamı uzman arkadaşlarımıza da çok teşekkür ederiz. Ama, esnaf ve sanatkar açısından konuşmamız gereken daha çok şey var. Örneğin yeni vergiler konusu var, krediler konusu, kooperatifler konusu, örgütlenme konusu var, üretim konusu, sanayi çarşıları konusu var... O arada bir de, esnaf ve sanatkarın toplumdaki yeri ve dünya görüşü konusu var.**

İzin verirseniz, gelecek sayımız için sohbetimizi o konularda sürdürelim.

YANIT: Çok iyi olur. ●

DIŞ İLİŞKİLER

AVRUPA KONSEYİ VE TÜRKİYE

DÜNYA kamuoyuna karşı, Türk toplumunun kimi kesimlerinde çağımız gerçeklerine pek uymayan bir duyarlılık var. Yalnız çağımız gerçeklerine değil, bazı uluslararası ilişkilerimizin ve bağlantılarımızın niteliğine ve gereklerine de uymayan bir duyarlılık...

Bunun son örneği, Ocak ayında Avrupa Konseyi toplantısında Türkiye ile ilgili olarak yapılan konuşmalara ve alınan karara karşı bazı çevrelerden gelen tepkide görüldü.

Bu karar ve bu konuşmalar karşısında, Türkiye'de kimi çevreler, kırk yıllık dostlarımızı birden bire "Türk düşmanı" gibi görmeğe başladılar. O arada, Batı yanlılığını Batıya uyduluk ölçüsüne vardırma eğilimindeki bazı kişiler neredeyse Batıya düşman kesildiler.

AVRUPA KONSEYİNİN KURALLARI

Oysa, üyesi bulunduğumuz Avrupa Konseyinin, tüm üyeleri bağlıyan bir takım ilkeleri, kuralları vardır. Bunlar arasında, Batılı anlamıyla "**demokrasi**"nin tüm gereklerine uyma yükümlülüğü yer alır; "**kişi özgürlüğü, siyasal özgürlük ve hukukun üstünlüğü**" ilkeleri yer alır. Yine bunlar arasında, her üye Devletin, "**yasama organı seçimi konusunda, halkın kanaatini serbestçe belirtmesini sağlıyan koşullarla, uygun sürelerde gizli oyla serbest seçimler yapması**" kuralı yer alır.

Bu gibi ilkelere, kurallara, yükümlülüklere uymayan üye Devletlerin Konseyde temsil hakkından yoksun bırakılması, hattâ üyelikten kesin çıkarılması da, yine Avrupa Konseyinin Statüsünde yer alır.

ANLAYIŞ VE TEPKİ

Avrupa Konseyi, 12 Eylül 1980'den bu yana, Türkiye'ye karşı bu tür yaptırımlar (müeyyideler) uygulamamağa özen gösterdi. Yeni rejime, olağanın da üstünde anlayış göstererek, süre tanıdı. Bu anlayışlılığına gerekçe olarak da, askerî yönetimin, kısa sürede demokrasiye dönüleceği yolundaki sözlerine güvenini belirtti.

Batıyla aramızdaki gerçek bağ demokrasidir. Demokrasiden uzaklaştığımız oranda, ister istemez Batı bizden uzaklaşır, biz de Batıdan uzaklaşırız. Yine müttefik kalabiliriz ama, dostluğa ve ortak inançlara değil, Dünyadaki dalgalanmalara bağlı ve sırf çıkara dayalı soğuk bir ittifak ilişkisi olur öylesi.

Fakat bu arada, gerek Türkiye'de yapılan bazı yasa değişiklikleri ve uygulamalar gerek öngörülen "Kurucu Meclis"in daha çok bir danışma kurulu niteliğinde olacağını gösteren resmî açıklamalar, üyesi bulunduğumuz demokratik ülkeler topluluğunda, o arada Avrupa Konseyi'nde, kuşkular ve tepkiler uyandırmağa başladı. Konseyin son toplantısında bu kuşkular ve tepkiler epeyi açık bir biçimde dile getirildi.

İsteyen, bu kuşkuları tepkileri umursamıyabilir. İsteyen, "Avrupa Konseyi bizi üyelikten çıkarırsa çıkarsın" diyebilir. Ama, "tepki göstermeğe, eleştirmeğe hakkı yoktur" denemez. Çünkü bu hak tüm üyelere tanınmıştır. Kimi yerinde kullanır bu hakkı, kimi yersiz veya ölçüsüz kullanır, ama kullanır.

GERÇEK DOSTLARIMIZ KİM?

Bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz nokta şu:

Bazı "dost" ve müttefikler, Türkiye'de nasıl bir rejim bulunduğunu umursamıyabilirler. "Türkiye'de gerçek anlamıyla demokrasi ister olsun ister olmasın, Türkiye bizim çıkarlarımıza uygun davrandığı, NATO'ya sınır bekçiliği yaptığı sürece aldırış etmeyiz, göz yumarız" diye düşünebilirler. Hattâ Türk toplumunu, diniyle, diliyle, soyuyla veya gelişmişlik düzeyinin farklılığı ile kendilerinden ayrı saydıkları için, demokrasiye pek lâyık da bulmayabilirler.

Acaba bizim gerçek dostlarımız öyleleri midir, yoksa, kendi ülkelerinde demokrasiye gösterdikleri özeni Türkiye için de gösterenler midir, yani Türk toplumunu da kendileri kadar demokrasiye lâyık

Orta Doğu ile Avrupa arasındaki haberleşmeyi Türkiye üstleniyor

■ *Adana ile Diyarbakır arasında yapımı sürdürülen radyolink hattının Ağustos ayında tamamlanması ile Avrupa ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki transit haberleşme Türkiye üzerinden yapılacak*

Avrupa ülkeleri ile Orta Doğu arasındaki haberleşmeyi sağlamak amacıyla Yunanistan'ın Selanik ile Suriye arasındaki denizaltı kablosu döşemeye başlamasından sonra, Türkiye, Adana ile Diyarbakır arasındaki "Radyolink Hattı" projesini uygulamaya koydu. Ağustos ayında çalışmaya başlayacak Adana - Diyarbakır radyolink hattı, Avrupa ile Orta Doğu arasındaki transit haberleşmenin Türkiye üzerinden yapılmasını sağlayacak.

Konuyla ilgili olarak bilgisine başvurulan yetkililer şu bilgiyi verdiler:

"**Avrupa ülkeleri ile Orta Doğu arasındaki haberleşmenin Türkiye üzerinden yapılmasını sağlamak yeni bir döviz kaynağı olacaktır. Çünkü, Uluslararası haberleşme sistemine göre haberleşmede kullanılan hattın uzunluğu ile kullanma süresine göre "ITU" tarifesi işler ve üzerinden haberleşme yapılan ülkeye borçlanılır. Her yıl Cenevre'de düzenlenen bir toplantıda haberleşmelerin karşılaştırmaları yapılacak ülkelerin borç ve alacakları belirlenir.**"

görenler midir bizim gerçek dostlarımız?

Federal Almanya, iki yıl üstüste Türkiye'ye dış yardımların eşgüdümünü üstlenirken dostumuzdu da, şimdi "insan hakları" açısından kaygılarını belirtip, bu eşgüdüm görevini sürdürmekte isteksiz davranıyor diye, birden bire "düşman"ımız mı oldu?

Kuşkusuz, son eleştirilerde tepkilerde, Avrupa Konseyi kulislerini işgal eden ve aslında birçoğu demokrasinin "d"sine inanmıyan, hattâ Avrupa Konseyi'nde üyeliğimizi içlerine sindiremiyen bazı grupların kışkırtmaları da bir ölçüde etkin olmuş olabilir.

Yine kuşkusuz, bu tepkilerden bir bölümü de, Türkiye'yi kötülemek ve Avrupa'dan dışlamak için fırsat kollayanlardan gelmiş olabilir.

Fakat özde, tepkilerin eleştirilerin büyük bölümü, Türk Ulusunu kendi uluslarıyla eşdeğerde tutan, kendi toplumlarını olduğu kadar Türk toplumunu da demokrasiye ve demokrasinin gerektirdiği haklara özgürlüklere lâyık gören kimselerden gelmiş olsa gerektir.

Türkiye'nin kritik bir bölgede "sadık bir NATO müttefiki" olmasını yeterli saymayıp, onu ayni zamanda, rejimlerin en insancası olan demokrasinin özgürlükleri ve hakları içinde yaşar görmek isteyenleri, bu özlemi belirtenleri, kendimize "düşman" saymamız, yalnız onlara haksızlık olmakla kalmaz, kendi kendimize de saygısızlık olur.

"- Anlayışsız davranıyorsunuz, Türkiye'nin ne sıkıntılar sorunlar içinde bulunduğunu görmüyorsunuz" denebilir belki öylelerine... Ama, kasıtları apaçık belli olanlar dışındakilere, gerçek dostlarımıza, sırf Türk demokrasisi üzerine gösterdikleri duyarlılıktan ve bize kendileriyle eşit ölçütler uyguladıklarından ötürü "düşman" gözüyle bakmak, çok yanlış olur ve bizi Dünyada çok yalnızlaştırır.

ASIL ÖNEMLİSİ BİZİM NE İSTEDİĞİMİZ

Kaldı ki asıl önemli olan, dost ya da düşman başkalarının bizi nasıl gördükleri değil, bizim kendimizi nasıl gördüğümüzdür. Biz kendimizi demokrasiye lâyık görüyor muyuz, asıl önemli olan odur.

Eğer biz de, yurdumuzda demokratik haklar özgürlükler içinde yaşansın istiyorsak, bizim için ayni dilekte bulunanlara kızmak yerine, ülkemizde demokrasiyi, gerçek demokrasiyi, sağlıklı temeller üzerinde yeniden kurabilmenin ve -kurmak da yetmiyor- yaşatabilmenin, -hattâ yaşatmak da yetmiyor- demokrasiyle yaşıyabilmenin, sorunlarımızı demokrasi içinde çözebilmenin yollarını arayıp bulmağa bakmalıyız.

Arayışdan arayışa fark olabilir ama, bugünkü yöneticiler de zaten ayni arayışın içinde olduklarını söylüyorlar.

DÜNYADAKİ YERİMİZ

Bir başka önemli nokta da, Dünyadaki yerimizin ne olmasını istediğimizdir. Eğer Dünyadaki yerimizde, Batıyla ilişkilerimiz geleneksel yakınlığını sürdürsün istiyorsak, bunun gereklerinin başında demokratik bir ülke olmak geldiğini bilmeliyiz.

Yoksa, jeo-politik durumumuzun Batı çıkarları açısından taşıdığı önem nedeniyle belki ilişkilerimiz bir ölçüde ve biçimde yine sürer ama bizim için pek onurlu bir ilişki biçimi olmaz bu...

Batıyla aramızdaki gerçek bağ demokrasidir. Demokrasiden uzaklaştığımız oranda, ister istemez, Batı bizden uzaklaşır, biz de Batıdan uzaklaşırız. Yine müttefik kalabiliriz ama, dostluğa veya ortak inançlara değil, Dünyadaki dalgalanmalara bağlı ve sırf çıkara dayalı soğuk bir ittifak ilişkisi olur öylesi...

Bu tür ilişki ise bir ulusa ne onur verir ne de güven... ●

KIBRIS

RUMLAR NİYETLERİNİ AÇIĞA VURDULAR

KIBRIS'da son günlerde yer alan bir olay Rumların bir süredir saklamağa çalıştıkları gerçek niyetlerini açığa vurdu. Bu niyetleri değişmedikçe, toplumlararası görüşmelerden olumlu sonuç beklemek aşırı iyimserlik olur.

Oysa bir süredir, bütün Dünya, toplumlararası görüşmelerdeki gelişme belirtilerine umut bağlamıştı.

Bunda, Türk tarafının iyiniyetli ve yapıcı yaklaşımı kadar, Rum tarafının, **iki bölgeli-iki toplumlu federal devlet** çözümünü içlerine sindirdikleri gibi bir görüntü vermeleri de etken oluyordu.

Ancak Rum tarafındaki bu görüntünün ne kadar gerçek ve içtenlikli olduğunu kestirebilmek zordu. Özellikle, Maraş konusunu "paket"ten ayırıp öncelikle çözmedeki ısrarlı tutumları, ve Maraş'da bir an önce fiilî Rum egemenliği kurma telâşları, kuşku uyandırıcıydı. Maraş'ı "kapıp kaçtıktan" sonra, iki bölgeli-iki toplumlu federal devlet konusundaki uzlaşmacı görüntüyü bırakıp, görüşmeleri çıkmaza sürükleyebileceklerini akla getiriyordu.

Nitekim son olay, Rumların, Kıbrıs'ı yeniden tümüyle Rum yönetimi altına sokma niyetlerinde hiçbir değişiklik olmadığını açığa vurdu.

Olay şu:

İki Amerikan görevlisi, bir

"İki bölgeli, iki toplumlu bağımsız ve bağlantısız bir Federal Kıbrıs Devleti" kesin güvence altına alınmadıkça, herhangi bir ödün vermenin sakıncası, son Rum tepkisiyle, belirgin biçimde görülmüş olmalıdır. Onun için bu konuda Türklerin gösterdiği duyarlılık çok yerindedir.

vesileyle, Türk bölgesine gidince, Rumlar kıyameti kopardılar.

Rum Yönetiminin Dışişleri Bakanı, hemen Lefkoşe'deki Amerikan Büyükelçisini çağırıp,

— Nasıl olur da resmî görevlileriniz "**işgal altındaki bölge**"ye giderler?, diye dikkatini çekti.

Bunun, Kuzey Kıbrıs'da bir Türk Yönetimi bulunduğunun Amerikalılarca kabülü anlamına geldiğini, "**Kıbrıs Cumhuriyetinin egemenlik haklarının böylesine fütursuzca ihlâli**"ne göz yumulmayacağı, Amerika Birleşik Devletlerine sert bir dille bildirildi.

Kıbrıs Rum basını da ateş püskürен bir kampanya açtı; iki Amerikalı görevlinin Türk bölgesine gitmelerinin, Kıbrıs'da bir Türk

bölgesi varlığını kabûl etmek olduğunu yazdı, bunun bir "**skandal**" olduğunu öne sürdü. Bunun "**Kıbrıs Devletine karşı düşmanca bir davranış**" olduğu belirtildi.

Oysa, yıllardan beri Kıbrıs'da, iki ayrı ulusal toplum bulunduğu, her iki toplumun kendi bölgelerinde yasama, yargı ve yürütme erklerini ayrı ayrı ve özerk olarak kullandığı, dünyaca bilinen bir gerçekti.

Bu gerçek, daha 1974 yazında, Birinci Cenevre Konferansında belgelendiği gibi Birleşmiş Milletlerce de benimsenmişti.

Dahası, 12 Şubat 1977'de varılan Denktaş-Makarios İlke Anlaşmasında da (bu Anlaşmanın hem metninde hem tutanağında) Kıbrıs'da kurulacak yeni devlet biçiminin, "**iki bölgeli, iki toplumlu**, bağımsız ve bağlantısız bir federal devlet" olacağı kabûl edilmişti.

O kadarla da kalınmamış, iki toplum arasında bundan yıllar önce varılan bir anlaşmayla, Türk ve Rum nüfusların kendi yönetim bölgelerine karşılıklı göç etmeleri sağlanmıştı. İki ayrı ulusal toplumun, iki ayrı bölgenin ve iki ayrı Yönetimin varlığı, o nüfus değişimiyle, bir kez daha tescil edilmenin de ötesinde, büsbütün pekiştirilmişti.

Fakat, iki Amerika'lının Türk bölgesine gitmesi üzerine son günlerde koparılan gürültü, Rum tarafının, tüm bu olan bitenleri, bu gerçeği, hasır altı edip unutturmak ve yok sayıp saydırmak niyetinde olduğunu açığa vurdu.

Belli ki yüreklerde yatan özlem, Maraş'ı ele geçirdikten sonra, Türkler üzerinde bir yandan ekonomik bir yandan uluslararası baskıyı artırarak -güçleri yeterse- Türk toplumunu ve Yönetimini zayıflatıp çökertmek ve, 20 Temmuz 1974 öncesinde olduğu gibi, tüm Adada "üniter" (birlikçi, yani federal olmayan) bir Rum Devletini yeniden kurmaktır.

Rum tarafının "iki bölgeli -iki toplumlu federal devlet"i ilke olarak içlerine sindirmiş görünmelerinin, Maraş'ı elde edinceye kadar sürdürmeğe çalıştıkları -ama sabırları tükendiği için sürdüremedikleri bir aldatmacadan ibaret bulunduğu, bu olay vesilesiyle ortaya çıkmış oldu. Bu olaydan sonra artık, herhâlde, Türk tarafının, görüşmelerdeki ihtiyatlılığı ve Maraş sorununu "paket"ten çıkarmadaki isteksizliği, bütün Dünyada daha iyi anlaşılacaktır.

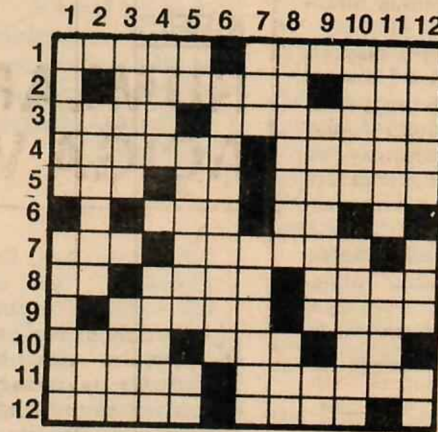
"**İki bölgeli-iki toplumlu** bağımsız ve bağlantısız bir federal Kıbrıs Devleti" kesin güvence altına alınmadıkça, herhangi bir ödün vermenin sakıncası, son Rum tepkisiyle, belirgin biçimde görülmüş olmalıdır.

Onun için bu konuda Türklerin gösterdiği duyarlılık çok yerindedir. ●

Ebu Firaz: "FKÖ kamplarında Ermeni tedhişçi yoktur"

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Türkiye Temsilcisi Ebu Firaz, Ermeni tedhişçilerin, Filistin Gerilla Kamplarında eğitildikleri yolundaki haberleri yalanladı. Firaz, "Kamplarımız herkese açıktır. İsteyen gelip, görebilir. Tek, Ermeni Tedhişçi bulamaz. Bulduğu ve Türkiye aleyhine çalıştığını kanıtladığı takdirde, biz, onun cezasını anında veririz" dedi.

BULMACA

Soldan Sağa

1—Pek cahil, pek bilgisiz - Yaban koyunu. 2—İlaç kullanmadan, yalnız ısı yardımı ile aygıt ve pansuman gereçleri gibi şeyleri mikropsuzlaştırma işi - Özel gezinti gemisi. 3—Orta öğretimde bir aşama - Derinlere kadar işleyen dolama, kurlağan. 4—Kölelik, tutsaklık - Bir tür iri taneli bezelye. 5—Bir yağış şekli - Müzikte bir nota - TERSİ, topluluğu kaplayan ortaklaşa korku, ürkü. 6—İm, işaret - Yeter miktarda olmayan yetmeyen. 7—Başlık - Bir metrenin milyonda biri, milimetrenin binde biri. 8—İnsana çok yararlı bir hayvan - Kanış, düşünce, kanaat - Mektup. 9—Hamur tahtası - Önlenmesi insan elinde olmayan büyük kötülük. 10—Bayrak ya da özel ad - Haber götüren kimse, ulak - Anlamlı iz ya da davranış. 11—Yan (**Eski dilden**) - Soyluluk, doğuşluluk. 12—İlgi - Tahılları ya da salkım durumundaki meyveleri oluşturan tohumlardan her biri.

Yukarıdan Aşağıya

1—Ekvator - Gevişgetirenlerin geyikler familyasından, boynuzları küçük ve çatallı av hayvanı. 2—Yerindelik, yanılmazlık - Yakut gibi değerli taşlardan sayılan parlak kırmızı renkte bir alüminyum oksiti. 3—Herhangi bir olayın açtığı kırılma, dökülme, yıkılma gibi zarar - Övme. 4—Meydana getirilen değerli ya da önemli şey, yapıt - İnsanın ve omurgalı hayvanların çatısını oluşturan türlü biçimdeki katı organların genel adı. 5—TERSİ, bir organımız - Öğe, unsur - Ayak (**Eski dilden**). 6—Üstünde kapak gibi tek bir kabuğu olan küçük bir yumuşakça. 7—Birinin buyruğu altında olan kimse - Asker kıtaları (**Eski dilden**). 8—İkiyüzlü, yüze gülücü - Bir peygamber. 9—ABD'yi oluşturan eyaletlerden biri - En kısa zaman süresi. 10—Yoğurdu sulandırarak yapılan içecek - Fazladan kılınan namaz. 11—En az olarak, en aşağı asgari - Yavrularını emzirmek için, memelilerin göğüsünde türlü biçim ve sayıda bulunan ve meme başı denilen çıkıntıları olan süt bezi. 12—Sözü boş yere uzatmaya edebiyatta verilen ad - Doğu müziğinde bir makamı kendi perdelerinden daha tiz ya da pes perdelerde çalma işi - Boru sesi.

ÇAĞIMIZDA FELSEFENİN GÖREVİ

Prof. Bedia AKARSU

ARAYIŞ" felsefeye de ağırlıklı yer ayıracaktır. Çünkü, karşı karşıya geldiğimiz sorunları kavramağa çalışırken ve sorunlara çözüm ararken, felsefenin sistemli ve sınırlı zorlayıcı düşündürücülüğünden ve öncülüğünden de yararlanmak gerekir.

Uygarlık tarihi boyunca, felsefe, düşüncedeki düğümlerin çözülmesine, bilgi sınırlarının genişletilmesine ve insanın kendi kendini anlamasına ve aşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Çağımızda felsefenin canlılığı, bugün de felsefeye ne kadar gereksinme olduğunu, ne kadar çok görev düştüğünü gösterir.

Ülkemizde ise, felsefeye yeterince ilgi duyulmuyor, çağımızın felsefe akımları gereğince izlenmiyor, felsefenin sorunları çözmedeki, toplumsal ve bilimsel gelişmedeki ve genel olarak insan yaşamındaki işlevi pek değerlendirilmiyor.

Bu eksikliği gidermek amacıyla, "ARAYIŞ" dergisinde, felsefeye ve toplumsal sorunların felsefi yaklaşımla irdelenmesine önem verilecektir.

20. yüzyıl büyük ilerlemeler çağı. Özellikle son 40 yılında bilimin ve tekniğin başdöndurücü gelişmesine tanık oldu bu çağ. "Atom çağı", "Uzay çağı" denildiği gibi "dirimbilim" (Biyoloji çağı da deniyor yüzyılımıza. Gerçekten dirimbilimdeki gelişmeler de inanılmaz boyutlara vardı. Bunların yanında toplumbilimdeki, insan bilimlerindeki ilerlemeleri de buna katmalıyız. Toplumsal olaylar bile laboratuvarlarda deneyim alanına sokulurken, matematik ve mantık da öylesine gelişti ki, klasik mantık modern mantığın bir çekirdeği durumunda kaldı yalnızca. Kibernetik her alana uygulanır oldu.

(KİBERNETİK: Yaşayan varlıklardaki ve makinalardaki iletişim ve kontrol mekanizmaları kuramından kaynaklanan ve her tür işlemleri denetleme, düzenleme, dengeleme ve programlama ilkelerini içeren "güdümbilim").

Böyle bir ortamda artık felsefeye yer var mı, herşey deneye ve mantığa vurularak araştırıldığına göre, doğrunun, gerçeğin ardında olan felsefeye artık söz düşer mi diye sorulabilir, soranlar da var. Üstelik felsefeyi sorguya çekenler, onunla hesaplaşmak isteyenler çoğunlukla yine filozoflar.

FELSEFE GEREKLİ Mİ?

Bu soruya, çağımızda felsefeye gerek olup olmadığı sorusuna, geçmeden önce felsefenin doğrudan kendine yönelerek "**Felsefe nedir?**" sorusunu yanıtlamaya çalışalım. Felsefe ve filozofi "**plilein**" (sevmek) ve "**sophia**" (bilgi, bilgelik) sözcüklerinden oluşur ve sözcük anlamında bilgiyi sevme, bilgiye varmaya çabalama demektir. İnsanlar kendilerine hazır olarak verilenle yetinmeyip herşeyin nedenini, niçinini, temelini sormaya başladıkları anda felsefe de doğdu.

Başlangıçta felsefe tek tek bilimlerden ayrılmıyordu ve bugünkü çeşitliliğini de göstermiyordu. İçinde bulunduğu çağın tüm bilimlerini kendi içinde topluyordu. Filozoflar da çağlarının tüm bilimleriyle ilgileniyorlardı. Örneğin bir Aristoteles hem fizikçi, hem toplumbilimci, hem ahlâk kuramcısı idi, mantığın da kurucusu olmuştu. Ama zamanla geliştikçe birer birer felsefeden ayrıldılar. Astronomi, fizik, kimya, dirimbilim, son olarak toplumbilim ve ruhbilim, giderek çağımızda mantık ve dilbilim de... Eskiden dil de felsefenin konusu idi. Bugün bir dil felsefesi yanında bir dilbilim de gelişti. Mantık epey bir zamandan beri bağımsızlık savaşı veriyor ve vermekte.

Değişen dünyada her bireye ağır sorumluluklar düşmektedir. Artık insandan tavır takınması beklenir olmuştur. Bu tavır takınma da ancak bilimlerle bağlantı içinde olan bir felsefe anlayışı ve toplumsal, ahlaksal ilişkilere kayıtsız kalmayan bir felsefe görüşü ile kazanılabilir.

Bu bilimlerin herbiri bağımsızlık savaşı verirken felsefenin kendileriyle özdeş olduğunu savundular, hepsi de felsefeyi kendilerine indirgediler. Örneğin bir Auguste Comte toplumbilimi kurarken, bilimlerin tacını felsefeden alıp toplumbilime veriyor, felsefenin toplumbilimden başka birşey olmadığını söylüyordu. Ruhbilim de aynı yolda yürüdü. Bugün modern mantıkçılar da felsefenin mantıktan başka bir şey olmadığı savındalar. Böylece felsefenin tüm konuları elinden alınmış durumda. Artık felsefenin kendine özgü hiçbir konusu kalmadığına göre, kendisine de gerek kalmıyor gibi görünüyor.

ÇAĞIMIZ ENÇOK FELSEFE YAPAN ÇAĞ

Ama çağımızda tarihin hiçbir döneminde görülmediği ölçüde felsefe yapılıyor. Birçok felsefe akımı birbiri yanında yer alıyor. Öte yandan bu akımlarla birlikte felsefenin ne olduğu sorusu da yeniden sorulmaya başladı. Günümüzde felsefe sözcüğü çokanlamlı bir sözcük haline geldi. Her felsefe akımının felsefe sözcüğüne verdiği anlam değişik herbirinin ayrı bir felsefe tanımı var. Örneğin Varoluşçuların felsefeyi bir dünya görüşü olarak görmelerine karşı, Görüngübilimin (fenomenoloji) dünya görüşüne kayıtsız bir bilgiye ulaşmayı isteyen, kuramsal bir bilgiye varmaya çalışan salt felsefe özbilgisi olarak felsefeyi belirlemesi... Bunun yanında felsefenin görevini tek tek bilimlerin sonuçlarını toplu bir bakışla toplayan bir bağlayıcı kavrayışta bulan Yeni Ontoloji... Bunların hepsinin karşısına konulabilecek olan, tek tek bilimlerin sonuçlarını her türlü felsefi açıklama ya da yorumlamayı denemeye kesinlikle karşı çıkan mantıksal deneycilik ve analitik felsefe akımları... Bu akımların temsilcilerine göre felsefenin görevi tek tek bilimlere temel araştırmadır; felsefe de böylece bir temel araştırması olur; kavram ve dil araştırmaları da buraya girer.

Bu felsefe akımlarını birbirinden temelden ayıran, onların metafizik karşısındaki tutumlarıdır diyebiliriz. Bir metafiziğin olup olamıyacağı üzerine birbirinin tam karşısında iki görüş var: Metafiziğin önemli bir felsefe dalı olarak tanınması, hem de bilim olarak tanınması, dahası felsefenin metafizikten başka bir şey olmadığı görüşü; bunun karşısında metafiziğin yadsınması: Bilimsel olmayışı ve anlamsızlığı öne sürülerek yadsınması... Metafiziğe karşı tam olumsuz tutumda olan mantıksal

deneycilere göre metafizik, gerçeklik üzerine ilişki kurmadan yapılan temellendirmelerdir. Onların ortak kanısı şudur:Salt düşünme ile ve deneysel denetleme ya da gözlem yoluyla denetleme olmadan gerçek dünyanın nitelikleri ve yasaları üzerine bir açıklık kazanmak olanaksızdır. Bilimsel bilgi ya biçimsel bilim olan mantık ve matematik alanında ya da deneye dayanan gerçeklik bilimlerinde olur. Tek tek bilimlerin bilgisi ile yarışmaya girişen ya da onu aşmaya çalışan bir felsefeye burada yer yoktur. Felsefi bir gerçeklik bilgisi olmadığına göre, öyleyse felsefe araştırmaları mantık, bilim kuramı ve temel araştırmaları ile sınırlamalıdır kendini.

Metafiziğe bu karşı çıkış bir bakıma tek tek bilimlerdeki ilerleme ile felsefenin gidişi arasındaki karşıtlık sonucudur denebilir. Bir yandan çağdaş insan Antikçağın ve Ortaçağın insanından daha kuşkucu olmuştur. Öte yandan bilimlerin ilerlemesi ve felsefe tarihinde ortaya çıkan görüşlerin birbirini tutmazlığı bu kuşkucu tutumu arttırmıştır.

Ancak bu kuşkucu tutumu arttıran çok önemli nedenler de, bilimlerdeki ilerleme ve felsefe görüşlerinin tarihsel göreliliği üzerindeki bilincin uyanması da **felsefenin ölümüne neden olamadılar.** Tek tek bilimlerin gelişmesi felsefi bilgi kuramına birçok sorunların incelenmesini de birlikte getiriyor. Bilimlerin felsefeden kendilerini bağımsız kılmaya çalışarak ondan gittikçe ayrılmaları, bu kez de iç nedenlerle felsefe incelemelerini gerektirdi ve felsefe araştırmalarına yeni bir itici güç verdi. Ama bu çekişme, bilimsel felsefe-bilimsel olmayan metafizik çekişmesi bitmiş değildir. Felsefedeki en son gelişmeler, giderek analitik felsefenin yeni gelişmelerini bu çekişme durumunu -metafizik-bilimsel felsefe durumunu- oldukça değiştirdi. Önceleri metafizik ve ontoloji sayılan, bu yüzden de görüntü-sorun olarak görülen birçok sorunlar birden yeniden ortaya çıktı ve yeni bir biçimde ele alınmaya başlandı.

Burada Kant'ın sözünü anımsamakta yarar var: "**İnsan aklının bilgilerinin bir çeşidinde garip bir alınyazısı var: Kaçınamadığı sorular yüzünden tedirgin olmak; gerçi bu sorular aklın kendi yapısından çıkarlar, ama o bunlara yanıt da veremez; çünkü bunlar insan aklının her türlü gücünün üstüne çıkarlar**". Bu sorulara yanıt verememezlik de edememiştir insan; bu yüzden "sonu gelmeyen çekişmelerin" içine düşmüştür. Bu çekişmelerin geçtiği alanın adı da metafiziktir. Bir zamanlar metafiziğe "**bilimlerin kraliçesi**" gözü ile bakılıyordu, ama çağımızda hor görülüyor, "**itilip kakılıyor**", bu gibi araştırmalara aldırış edilmiyor, diyordu Kant; **ama bu aldırışsızlık boşunadır, çünkü insan doğası bunların konusuna ilgisiz kalamaz**"

Kant'ın bu sözlerinin günümüz için de, bilimsel açıdan bakıldığında, geçerliğini yitirmediğini görüyoruz. Bugün henüz bilmediğimiz pek çok şey var. Beyinin düşünmeyi nasıl başardığını bilmiyoruz; genel olarak yaşam niçin vardır bilmiyoruz; yaşamın anlamı nedir bilmiyoruz. Kimi soruları bilimin çözemeyeceğini de artık biliyoruz.

Bugün felsefenin karşısına çıkan sorunlar kültürümüzün içine düştüğü bunalımla ilgilidir.

Ama insan yine de bu soruları sormamazlık edemiyor. Mantıksal deneyciler istedikleri kadar anlamsız bulsunlar bu soruları; "**sözde sorun**" diye göstersinler, insanoğlu yine bu soruları yanıtlamaya çalışacaktır. Felsefenin bir görevi de henüz çözülmemiş sorunlar üzerinde düşünmek, bunlar üzerinde araştırma yapmaktır. Her dönemde o günkü bilim ve teknik aşamada henüz bilinemeyen şeyler önce soyut düzeyde ele alınır, ancak teknik ve bilimdeki ilerlemeler belli bir yere gelince o konu artık bilimin nesnesi olur. Böylece felsefe, sorunları koyma bakımından da, bilimlere öncülük etmiş, onlara temel olmuş olur.

Öte yandan felsefe, bugün bilimlerde uygulanan disiplinler-arası çalışmalarda da yol gösterici durumdadır diyebiliriz.

ÇAĞ DEĞİŞİMİ BUNALIMI

Ancak bugün felsefenin karşısına çıkan sorunlar yalnız tek tek bilimler sorunsalı değildir, kültürümüzün içine düşdüğü bunalımla ilgilidir. Bilimde ve teknolojideki başdöndürücü ilerlemeler toplumsal yaşamı da etkilemiş, toplumsal yaşamdaki değişmeler değer alanını da sarsmıştır. Bir yandan şimdiye değin tanınan inanılan değerlerin sarsılması, öte yandan salt değişmez değerlerin araştırılması ve bu değerlerin sorunsallığı felsefeye yeni sorunlar getirmiştir.

Böylece tek tek bilimlerin felsefi bir değerlendirmesinin gerekliliği yanında, din, ahlak, sanat, toplum gibi kültür alanlarının da felsefi bir temellendirilmesinin gerekliliği çıkmıştır ortaya... Örneğin varoluş felsefesi bu gereksinmeden doğmuştur. Günümüzde metafiziğe ilginin ortadan kalktığını söylerken bir başka bakımdan metafiziğe gereksinimin doğduğunu da unutmamak gerek. Evrenin ve insan varoluşunun anlamı sorusundan çıkan metafizik gereksinim günümüzde daha da artmıştır. Evrenin bir bilmece oluşu ve sorunsallığı üzerindeki bilinç, tarihin hiçbir döneminde bugünkü gibi büyük olmamıştır. Öte yandan bugünkü toplum yaşamının ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel sorunları üzerine açık bir tutum takınması da hiçbir zaman insandan bu denli beklenmemiştir. Metafizik gereksinmeler kuşkucu tutum arasındaki karşıtlık bugünün insanının yaşamında gerginlik yaratıyor. Yaşamın anlamının bilinmemesi ve yaşamdaki güvensizlik yeni sorunlar getiriyor. İşte varoluşçuluk adı altında ortaya çıkan felsefe akımı bu sorunlarla kendini gösteriyor.

Hegel'in "**Her felsefe çağını düşüncelerde dile getirir**" sözü varoluş felsefesi için de geçerlidir. Birbirinin tam karşısında olan mantıksal deneycilik akımı ile varoluşçuluk, ikisi de çağımızı yansıtıyorlar bir bakıma. Biri bilimin gidişine uygun, öbürü toplumsal gidişe. Varoluş felsefesi de bu bakımdan çağımızın durumu ile sıkı bir bağlantı içindedir. Günümüzde insan bütün dayanaklarını yitirmiş ve bunun sonucunda insan kendi kendisi için sorunsal olmuştur.

Bunun yanısıra çağımızda durmadan çoğalan bir yığınlaşma, bir kitleleşme içinde yaşıyoruz. Bu yığınlaşma içinde tek-insan, birey, gittikçe kendi özelliğinden, kendi kişisel özgürlüğünden çözülme, kopma durumuna geçiyor. Tek insan kayboluyor, kitle içinde sıradan bir insan oluyor.

Burada felsefenin görevinin bir başka yönüyle karşılaşmış oluyoruz. Bu görev yeni değil gerçi, felsefe sorunları kadar eski. Sokrates'in de baş görevi bu idi. Kendini bir at sineğine benzetirdi Sokrates, devleti de ağır, uyuyan, uykuya dalan bir ata. Kendisi bu atı uyandırmaya çalışan, onu rahatsız eden, kızdıran, ama uyandıran bir sinek. Varoluşçuluğun en önemli temsilcilerinden geçen yıl yitirdiğimiz Jean-Paul Sartre ile Mantıksal Deneycilik akımının yine en önemli temsilcilerinden birkaç yıl önce yitirdiğimiz Bertrand Russell da "**Barış içinde bir insanlık ülküsü**" için çabalamışlar, bu uğurda savaşım vermişler, özellikle politika-

cıları uyarmış ve uyandırmaya çalışmışlardı.

Felsefe sözcüğünün başta belirttiğim sözcük anlamına yeniden dönersek: "**Philo-sophia**", bilgelik sevgisi... Burada "**sophia**" sözcüğünün bilimsel bilgi anlamına gelen "**episteme**"den ayrı, ondan daha fazla bir anlamı var: Bilgelik, erdemlilik... Erdemlilikse Sokrates'in çağında iyi bir yurttaş olmakla aynı anlamda. Yani toplumsal, ahlâksal bir yanı var bu sözcüğün. Toplum için iyi bir insan olmak, erdemli olmaksa, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırdedebilme niteliğini kazanmakla sağlanır. Bu nitelik nasıl kazanılır diye sorulduğunda da Sokrates'in yanıtı: "**Çeşitli bilimlerle**" olacaktır.

Günümüzde dünyanın toplumsal, bilimsel gidişi yanında siyasal yüzü de tümden değişmiştir. Bu değişen dünyada her bireye daha ağır sorumluluklar düşmektedir. Yukarıda da belirttiğim gibi, artık insandan tavır takınması beklenilir olmuştur. Bu tavır takınma da ancak bilimlerle bağlantı içinde olan bir felsefe anlayışı ve toplumsal, ahlaksal ilişkilere kayıtsız kalmayan bir felsefe görüşü ile kazanılabilir.

YAYINLAR

KURAMLAR BOYUNCA ÖZYÖNETİM VE YUGOSLAVYA DENEYİMİ

Yazan: Doç. Dr. **Alpaslan Işıklı** - Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını - 200 Sayfa - 125 TL. - Kitabın Birinci Bölümü, Özyönetime yönelik düşünceleri, arayışları ve değişik yaklaşımları tarihsel süreç içinde inceliyor; İkinci Bölümde ise Yugoslav özyönetim deneyi ayrıntıları ile ve toplum yaşamının değişik kesimlerine yansımaları ile açıklanıyor.

●

HALKLA İLİŞKİLER

Yazan: Doç. Dr. **Metin Kazancı** - Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını - 146 Sayfa - 150 TL. - Gerek işletmeler açısından, halk ilişkileri konusunu gerek kamu kuruluşlarıyla halk ilişkileri ve genel anlamda halk ve yönetim ilişkileri konularını ve çağımızda halkla ilişkiler açısından iletişim araçlarında yer alan gelişmeleri inceliyor

●

MEMURLAR — TÜRKİYE'DE KAMU BÜROKRASİSİNİN SOSYOLOJİK GÖRÜNÜMÜ

Yazan: Doç. Dr. **Ömer Bozkurt** - Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü yayınları - 247 Sayfa - 300 TL. - Memurlarla ilgili kuramlar ve Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmalar üzerinde duruluyor; sosyolojik değişkenler açısından Türkiye'de memurların özellikleri, kökenleri, toplumsal durumlarıyla meslek içi durumları; Türkiye'de memurların beklentileri, eğilimleri, tutum ve davranışları inceleniyor.

TEK PERDELİKLER — 1

Yazan: **Orhan Asena** - Şiir - Tiyatro Yayınları - 150 Sayfa - 200 TL. Oyun Yazarı Orhan Asena'nın "**Kapılar**", "**Öç**", "**Korkunç Oyun**" "**Bir Kadın Üstüne Çeşitlemeler**", "**Ana**", "**El Kapısı**", "**İkili Yaşam**" adlı tek perdelik sahne oyunlarını içeriyor.

●

HEY! VAPURLAR, TRENLER...

Yazan: Oktay Akbal - Yazko yayınları - 88 Sayfa - 70 TL. Yazarın bazı öykülerini içeriyor.

●

TÜRK DİLİ — YAZIN AKIMLARI ÖZEL SAYISI

Türk Dil Kurumu'nca yayınlanan "**Türk Dili**" dergisinin Ocak 1981 sayısı - 456 Sayfa - 200 TL. Doğumunun 100. yılında Atatürk'e armağan olarak hazırlanan bu sayıda dünyadaki değişik yazın (edebiyat) akımları, Türk ve Yabancı yazıncıların kaleminden açıklanıyor. Metinlerden çevirilerle yazın akımlarına örnekler veriliyor.

●

"DOĞUMUNUN YÜZÜNCÜ YILDÖNÜMÜNDE ATATÜRK KÜLTÜR DEVRİMİ

Yazan: **Cevdet Perin** - İnkilâp ve Aka Kitabevleri yayını - 175 Sayfa. Türk kültürünün tarihsel gelişimi - Atatürk'ün kültür alanındaki devrimci atılımlarını ve Atatürk'den sonraki gelişmeleri inceliyor; kültür politikasıyla ilgili örnekler içeriyor.

YABANCI ÜLKELERDE ÇIKAN TÜRKİYE İLE İLGİLİ YAYINLAR

MASTERPIECES FROM THE TOPKAPI MUSEUM (Topkapı Müzesinden Başyapıtlar)

Yazan: Prof. **Mazhar Şevket İpşiroğlu** - "Thames and Hudson" yayını - Londra.

Sanat tarihçisi ve yazarı Prof. Mazhar Şevket İpşiroğlu'nun incelemesiyle birlikte Topkapı Müzesindeki Türk İslâm minyatürlerinden renkli 50 röprodüksiyonu içeriyor.

●

THE TURKISH STUDIES ASSOCIATION BULLETIN

(Türk İncelemeleri Derneği Bülteni) Eylül - 1980 sayısı.

ABD Indiana Universitesi'nden Prof. İlhan Başgöz'ün Başkanı bulunduğu Derneğin yılda iki kez yayınlanan Bülteninin 1980 yılı ikinci sayısı - Türkiye'de abonman ücreti 6 dolar Türk Lirası olarak karşılığı İş Bankası Cağaloğlu Şubesi Hesap No. G 766'ya yatırılabiliyor. Bültenin bu sayısı, Margaret S. Hoell'in "Atatürk ve İlk Türkiye İktisat Kongresi" ve Chistine L. Ogan'ın "Gelişme Sürecindeki Ülkelerde Kitle İletişim Sorunu" başlıklı İngilizce incelemelerini, ayrıca Türkiye ve Türk kültürü ile ilgili bazı yayınlar hakkında tanıtma yazılarını içeriyor. ●

TARİH

ATATÜRK VE TARİH

Prof. ŞERAFETTİN TURAN

ATATÜRK'ü diğer devlet kurucularından ve devrimcilerden ayıran en belirgin özelliklerden biri de, kuşkusuz ki O'nun, tarihden çok geniş ölçüde yararlanması, tarih çalışmalarına büyük önem vermesi ve bunu bir sav oluşturacak düzeyde günlük yaşamının bir uğraşı durumuna getirmesidir.

Herşeyden önce Atatürk, bir Türk aydını ve genç bir subay olarak tarih konularına yakın ilgi duymuştur. Giderek bu alandaki bilgilerini artırmakla yetinmemiş, şaşmaz bir tarih bilincine de sahip olarak tarihsel sorunları konunun uzmanları ile tartışacak bir düzeye yükselmiştir. Bu ilginin kaynağında da, "**Bilirim ki bugünkü uyanışı düne, geçmişe borçluyuz**" diye, dünden tümüyle kopuk bir bugün düşünülemiyeceğini belirten Mustafa Kemal'in, daha Anafartalar Savaşı sıralarında tarih'i "**Güzel bir ayna**" olarak nitelemesi yatmaktadır. Bu yüzdendir ki 17 Şubat 1923'te İzmir Ekonomi Kongresini açış konuşmasında, "**Tarih, ulusumuzun yükselme ve gerileme nedenlerini ararken, birçok siyasal, askeri, toplumsal etkenler bulmakta ve saymaktadır**" diyerek, tarihten aldığı örneklerle bunlara ekonomik nedenlerin de eklenmesi gerektiğini vurgulamıştı.

Atatürk, tarih bilgisini ve tarihsel gelişme ya da değişmeyi, Kurtuluş Savaşı süresince ve devrimleri yaparken, en güzel örneklerini, Osmanlı İmparatorluğunun artık tarihe karışacağı yolundaki sayısız konuşmaları ile Halifeliğin kaldırılması sırasında hilâfetin gerçekte bir saltanattan başka bir şey olmadığını açıklayan konuşmasında ve kapitülasyonların zararlarını dile getiren söylev ve demeçlerinde buluyoruz.

Ancak Atatürk'ün tarihle ilgisi, bilgisini artırmanın ve ondan yararlanmanın çok ötesinde, Kurtuluş Savaşımızın kültür alanında devamı niteliğini de taşımaktadır. Savaş alanlarında kazanılan ve Lozan Antlaşması ile onaylattırılan siyasal bağımsızlığın kültür ve ekonomi alanlarında da sağlanması gerektiğine inanan Atatürk, ulusal dil'e ve ulusal tarih'e kavuşmayı kül-

Atatürk'ün tarihle ilgisi, Kurtuluş Savaşımızın kültür alanında devamı niteliğini taşır. Atatürk, ulusal dile ve ulusal tarihe kavuşmayı kültürel bağımsızlığın ana ögeleri olarak görmüştür.

türel bağımsızlığın ana ögeleri olarak görmüştür. Bu açıdan bakıldığında O'nun tarihle uğraşmasının ümmetcilik ya da Osmanlıcılık temeline dayalı tarih anlayışı yerine, ulusal tarih anlayışının yerleşmesine yönelik olduğu görülür.

Atatürk'ün ulus ve ulusculuk anlayışında "tarih", ana ögelerden biri olarak yer alır. Ortaokullar için ders kitabı olarak hazırlanan **Medeni Bilgiler**'in ulus bölümünü kendisi yazan Atatürk, ulusları oluşturan 3 ana ögeden birini, "**Zengin bir anı kalıtına sahip olma**" biçiminde Tarih olarak görmekte ve Türk Ulusunun oluşmasında da "**tarihsel yakınlık**"ın büyük etken olduğunu kabul etmektedir. Ulusal geçmişi gösteren ve ulusal bilincin doğmasına yardım eden tarih, salt bir övünme aracı da olamaz ve olmamalıdır. Atatürk'e göre, yalnız geçmişleriyle övünen uluslar, bu dünyada artık yapacak birşeyleri kalmamış olanlardır. Geçmişe dayanmıyan bir ulusculuk ta olamıyacağına göre, önemli olan tarih den övünülecek noktaları bulup cıkarmak ve onları sürdürebilmektir.

Bunun için de en belirgin ölçüt, kültür ve uygarlıktır. İşte Atatürk tarihte bunu aramaktadır:

"**Kültür, bir ulusun tarihsel yürüyüşünü gösteren bir devinmedir. Bugün yaşıyan uluslar varlıklarını kanıtlamak ve sürdürmek için çalışırlar fakat onların dayanacağı bir temel, kökünü kendisinden alacağı bir kültürleri bulunmazsa temel sağlam olmaz. Onun içindir ki, tarihlerinde kültür izi bırakmıyan ulusların sonuçta yalnız adları kalmıştır.**"

Türk Devriminin genel amacını, "çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma" diye saptıyan Atatürk, buna ulaşabilmek için, Türklerin yalnızca devletler kuran asker bir ulus olup uygarlığa ve ilerlemeye düşman bir toplum oluşturdukları yolundaki suçlamaların gerçek dışı olduğunu kanıtlamayı zorunlu görmüştür ve bunu da tarihe dayanarak ortaya çıkarabileceğine inanmıştır. Kaldı ki siyasal nedenlere dayanan bu dış suçlamalar yüzyıllardır Türk toplumunu da etkileyerek bir aşağılık duygusu yarattığından ulusal bir silkinme artık kaçınılmazdı.

Daha Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bitlis'de iken 21 Kasım 1916'da anı defterine, tarih tartışmaları yaptıklarını ve Haçlı Savaşları döneminde Avrupalıların Doğu uygarlığından yararlanmaları üzerinde durduğunu yazan Atatürk, **Türkiyenin bilim ve uygarlık tarihinde lâyık olduğu yeri alması için, Ulusa tarihten gelen bir güven vermeyi gerekli bulmuştur.** Bunu da 28 Ağustos 1925 İnebolu konuşmasında, "**Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkı uygardır. Tarihinde uygardır, gerçekte uygardır**" diye bir özdeyişle belirtmiştir.

Türk ve Türkiye tarihinin bilinmeyen yönlerini aydınlatmak, Türklerin uygarlık ve kültür tarihine katkılarını meydana çıkarmak için bir örgütlenmeyi zorunlu gören Atatürk, 12 Nisan 1931'de kurdurttuğu Türk Tarih Kurumu'nun koruyucu Başkanlığını üzerine almakla kalmamış, yaşamının son günlerine kadar tarih çalışmalarının içerisinde bulunmuştur. 1918-1927 dönemi Türkiyesini ele alan kendi yapıtına "Tarih" demekten çekinip **Nutuk** adını veren Atatürk, ulusal dil ve ulusal tarih çalışmaları belirli bir düzeye ulaştığında bunlardan hep övgü ile söz etmiştir. Örneğin, 1 Kasım 1936 Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı yılını açış konuşmasında şöyle demiştir:

"**Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun hergün yeni gerçek ufukları açan sağlam ve sürekli çalışmalarını övgüyle anmak isterim. Bu iki ulusal kurumun, tarihimizin ve dilimizin karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründeki analıklarını, kabul edilmemesine olanak bulunmayan bilimsel belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk Ulusu için değil ve fakat bütün bilim dünyası için dikkat ve uyanışı çeken kutsal bir görev yapmakta olduklarını inanarak söyliyebilirim.**"

Atatürk'ün tarih çalışmaları, Türk tarihinin doğru temeller üzerine kurulmasını sağlamağa ve tarihsel gerçekleri ortaya çıkarmağa da yöneliktir. "**Tarih, zorlamayı sevmiyen nazlı bir peridir, düşünceleri**

yeğler" diyen Atatürk, onun hayal ürünü olamıyacağına dikkati çekmektedir. Bu nedenle tarih yazıcılığında ana ilkeyi şöyle saptamıştır: "**Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa, değişmiyen gerçek insanı şaşırtıcı bir durum alır.**"

Gerçeğe bağlı kalındığı içindir ki, Türk Tarihi Tezi diye bilinen savda, araştırmaların sonuçlarına göre gerekli düzeltmeler yapmaktan kaçınılmamıştır. Türklerin batılılarca öne sürüldüğü gibi sarı ırktan bir kavim olmadıklarını kanıtlamak için başlatılan antropoloji çalışmalarında ırkçılığa kaçılmamıştır. Bunun gibi, eski Ortadoğu uygarlıklarını yaratan toplulukların Ortaasya'dan gelmiş olabilecekleri yolundaki sav, tümüyle doğrulanmasa bile, elde edilen bulgular, coğrafya ve tarih'in Anadolu'da yüzyıllar sonunda kendine özgü bir kültür, yeni bir toplum ve yeni bir ulus yarattığını göstermiştir. Bu nedenle de, **ulus bilincinin doğmasında tarihsel yakınlıkla birlikte kültürün ve duygunun çok büyük etken olduğunu bilen Atatürk, ulus tanımını "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Ulusu denir"** biçiminde yapmıştır. Gene O'nun büyük bir övünç taşıyan "**Ne mutlu Türküm diyene!**" sözü, duraksamadan kabul etmek gerekir ki, hiçbir etnik ayırım gözetmeksizin kendini Türk sayan bütün bireyleri içermektedir.

Öte yandan, Tarih Tezi'nin asıl ekseni olan, Türk tarihinin ve Türk uygarlığının çok eski dönemlerden başladığı görüşü ise, kısa sürede kanıtlanmış ve bütün bilim çevrelerince de kabul edilmiştir. Bu yüzdendir ki Atatürk, daha Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde, başlattığı çalışmaların sonuçlarını görebilmenin mutluluğu içinde şöyle seslenebilmiştir:

"Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük uygar niteliği ve büyük uygar yeteneği, bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek uygarlık ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır!" ●

SANAT VE YAZIN

SANAT-YAZIN VE HALK

Kendi çağını aşabilen, ölümsüzleşebilen sanat ve yazın, beyeni düzeyi yükselmiş halk topluluklarının desteğiyle yaratılıp yaşatılan sanat ve yazındır.

ARAYIŞ" bir sanat ve yazın (edebiyat) dergisi değildir. Ama sanata ve yazına da, belli bir anlayış ve arayış doğrultusunda, geniş yer verecektir.

Çünkü, sanata ve yazına bilinçli ve yaygın ilgi, insan kişiliğini geliştirebilmenin de, sağlıklı ve yaratıcı bir toplum olabilmenin de temel gereklerindendir.

Bir yazıncı veya sanatçı, salt kendisi için veya "sanat sanat içindir" anlayışıyla yaratıyor olsa bile, yapıtlarını topluma sunduğunda, toplumla arasında bir ilişki, bir düşünce ve duygu alışverişi başlar.

Toplumda sanata ve yazına bilinçli ilgi genişledikçe ve halkın beyeni düzeyi yükseldikçe, bundan yalnız toplum değil, sanatçı ve yazıncı da yarar sağlar.

Çünkü toplumda böyle bir gelişme gerçekleştiği oranda, sanatçı ve yazıncı, Devletin güçlü kurumların veya varlıklıların desteğine gereksinme duymaksızın, yapıtlarına onlara beyendirme zorunda kalmaksızın yaratıp yayma ve yaşamını da yaratısını da daha çok özgürleştirme olanağına kavuşur. O güçle kendi ülkesinin ve çağının sınırlarını bile aşabilir.

Üyesi olduğu toplumda özgürlükler, o arada sanat ve yazın özgürlüğü, Devletçe veya egemen güçlerce sınırlanmış olsa bile, sanatçı ve yazıncı, beyeni düzeyi yüksek bir halkın desteğinden aldığı manevî ve maddî güçle, bir yandan kendi özgürlüğünü sürekli genişletirken, bir yandan toplumun da özgürleşmesine katkıda bulunur.

Sanatçının ve yazıncının -özgürlüğünü sınırlayıcı nitelikte olmamak koşuluyla- devletten destek beklemek hakkı olabilir. Bu desteği sağlamak da, kültüre ve insan kişiliğinin gelişmesine önem veren bir "sosyal devlet" için ödevdir.

Ama asıl değerli, yararlı ve sağlıklı olan, halkın desteğidir.

Halkın desteğinden çok devlet desteğini, belli kurumların veya varlıklıların desteğini arayan sanatçının veya yazıncının, bundan sağlıyabileceği bazı kazançlar olsa bile, manevî kazancı, gerçek kazancı sınırlı kalır.

SANAT VE YAZIN HALKIN DESTEĞİYLE ÖLÜMSÜZLEŞİR.

Sanat ve yazın tarihine bu açıdan bakılırsa şöyle bir durum görülür:

Dönem dönem, kimi ülkelerde, devlet, saray, kilise, varlıklı kurumlar veya kişiler ya da "soylu"lar, sanatçıya ve yazıncıya destek olmuşlardır. Ama yalnız o destekten yararlanarak veya daha çok o destekten yararlanmayı gözeterek yaratılan yapıtların, toplumları ve insanları etkileme gücü ve süresi genellikle sınırlı kalmıştır.

Tarih sürecinde, sanatın, yazının ve genel anlamda kültürün gelişmesine büyük katkıda bulunan yapıtlar yaratılmıştır o tür desteklerle de... Fakat yalnız o tür desteklere dayanarak yaratılan yapıtlar veya gelişen sanat ve yazın akımları, çağ değiştikçe geride kalmışlardır; daha çok sanat ve yazın tarihi açısından önem taşır olmuşlardır. Yeni çağların kuşaklarını, o yeni çağların kendi yapıtları kadar ilgilendirememiş, etkileyememişlerdir. Buna karşılık, sanatçının ve yazıncının, öncelikle beyeni düzeyi yüksek halk kitlelerince desteklenerek ve o destekten güç alarak yarattığı yapıtlar, kendi çağlarının da ötesine taşabilmiş, daha ileriki çağların değişik ülkelerdeki kuşaklarını da, kendi çağdaşlarını etkiledikleri kadar etkileyebilmişlerdir. "Ölümsüzlük" kazanabilmişlerdir.

Buna belirgin birkaç örnek verilebilir:

★ Tiyatro seyircilerini daha çok "aydın"ların, "seçkin"lerin "soylu"larla varlıklıların oluşturduğu toplumlarda ve dönemlerde yazılmış sahne oyunlarından çoğu, bugünün seyircisine, bu çağın sahne oyunları kadar ilginç gelmez.

Ama zengin kültür hazineleriyle dolu ülkemizde birçok örnekleri bulunan büyük amfiteatr'larda oynanmak üzere yazılmış eski Yunan sahne oyunlarının seyircisi, belli ki, köylüsüyle işçisiyle esnafıyla geniş halk topluluklarıydı. Binlerce kişi-

lik o büyük açık hava tiyatroları, herhâlde, bir avuç "soylu" veya "seçkin" kişiyle doldurulamazdı. Halk için yazılan ve halkın seyrettiği o sahne oyunlarından birçoğu, yaklaşık 2500 yıl sonra, çağımızda bile, birçok ülkede, hem aydınların hem de geniş halk kitlelerinin ilgisini, yazıldıkları çağdaki kadar çekebilmektedir.

★ 16-17'nci yüzyılda yaşamış büyük ozan ve tiyatro yazarı Shakespeare'in, kimi soylular için yazılmış şiirleri, sanat değerlerinin çok yüksek olmasına karşın, bugünkü şiir okuyucusuna -kendi ülkesi olan İngiltere'de bile- pek ilgi çekici gelmez. Daha çok yazın tarihi açısından önemini sürdürür o şiirler...

Fakat ayni Shakespeare'in, kendi çağındaki sahne oyunlarının seyircisi ve destekçisi, yalnızca "soylu"lar, "seçkin"ler değildi; köylüsüyle, işçisiyle, esnafıyla tiyatroları dolduran geniş halk kitleleriydi.

"Soylu"lar için yazılmış şiirlerinden farklı olarak, Shakespeare'in halk için yazılmış ve halk desteğiyle oynanmış sahne oyunları hemen her ülkede, bugünün tiyatro seyircisine de, çağındaki kadar ilginç gelmekte, zevk vermektedir. Dahası, filmlere, televizyon programlarına konu olabilmektedir.

★ Avrupa'da, Rönesans çağında veya Rönesansı izleyen dönemlerde, kralların, prenslerin, düklerin, başka "soylu"larla varlıklıların ya da kilisenin desteğiyle, resim sanatının şaheserleri yaratılmıştır. Ama çağımız insanı, o şaheserleri, daha çok sanat tarihi açısından hayranlık duyarak seyreder. Bugünün sevdiği bir ressamının tablosuna, oda duvarında görmek isteyeceği bir çağdaş tabloya duyduğu kadar yakın ve sıcak bir ilgi duyamaz o şaheserlere...

Buna karşılık, onyedinci yüzyıl Hollanda'sında, devlet de, "soylu"lar da kilise de değil, geniş halk kitleleri ilgilenirdi resim sanatıyla.. Büyük bölümünü denizden kazanılmış tekdüze toprakların oluşturduğu ufacık ülkelerindeki daracık evlerine, onyedinci yüzyıl Hollanda ressamlarının tablolarıyla genişlik ve canlılık katma alışkanlığı içine girmişti o çağda Hollanda halkı...

Onyedinci yüzyıl Hollanda'sına özgü koşulların, olanakların da etkisiyle, ama en başda, o çağda yaşayan Hollanda ressamlarının, yapıtlarını, krallara, "soylu"lara veya kiliseye değil de, halka beyendirmeyi amaçlıyan çabalarıyla, halkın beyeni düzeyi yükseldikçe yükselmişti.

Bugün Batı müzelerinin en önemlilerinde en zengin sanat hazinelerini oluşturan onyedinci yüzyıl Hollanda resimleri, o çağda, genellikle köy ve kasaba pazarlarında doğrudan halka satılırdı veya mütevazı birer ev edinen sade Hollanda yurttaşlarının kendi duvarlarına asmak için ısmarlaması üzerine yapılırdı.

Divan şiiri, yazın tarihinin soluk yaprakları arasında kalmıştır. Ama yüzyıllar öncesinin halk şiiri kendi tarihinin canlılığı ve etkinliği ile yaşamaktadır.

İşte, yalnızca halkın beyenisinden ve desteğinden güç alınarak yapılmış bu onyedinci yüzyıl Hollanda resimleri, bugünün sanatseverlerinden de çoğuna, kendi çağımızın en sevdikleri ressamlarının tabloları kadar yakın ve sıcak gelmektedir.

DİVAN ŞİİRİ VE HALK ŞİİRİ

Bir örnek de kendimizden:

Osmanlı çağında, daha çok Saraylarda veya saraylılar ve "seçkin"ler için yazılan "Divan" şiiri, yazın tarihi açısından, kuşkusuz, sanat değeri yüksek bir şiir türüdür. Ama bugün, yazın tarihçileri dışında kaç kişi gerçekten ilgilenerek hele tad alarak -hattâ anlayarak- okur Divan şiirini?..

Buna karşılık bir de, Anadolumuzda, 12-13'üncü yüzyıllardan bu yana yazılmış halk şiirleri var. Diliyle de, duygusuyla da, türüyle de "Divan" şiirinden çok ayrıdır bu şiirler... Halk ozanlarının halk için yarattığı şiirlerdir. Yunus Emre'nin Karacaoğlan'ın, Emrah'ın, Hacı Bayram Velî'nin, Pîr Sultan Abdal'ın ve daha nicelerinin söylediği ve yazdığı şiirler...

Dilerseniz bir deneme yapın: Günümüzün şiirsever aydınlarından oluşan bir toplulukta, Saray veya "seçkin"ler için yazmış "Divan" şairlerinin en ünlülerinden birkaç beyit okumalarını isteyin!.. Çoğu, ezberinden, iki beyit bile okuyamıyacaktır.

Ama ister bir aydınlar topluluğunda, ister bir gecekondu veya köy kahvesinde, Yunus'dan, Karacaoğlan'dan ve daha nice başka halk ozanlarımızın yüzyıllar önce yazdıkları söyledikleri şiirlerden birçoğunu ezbere okuyacak, üstelik günümüzün en sevdiği ozanlarının şiirleri kadar severek duyarak okuyacak nice insan bulursunuz.

"Divan" şiiri, yazın tarihinin soluk yaprakları arasında kalmıştır; ama yüzyıllar öncesinin halk şiiri, bugün da belleklerde ve yüreklerde, dillerde ve sazlarda soluk alıp vermektedir, kendi çağlarındaki canlılığıyla ve etkinliğiyle yaşamaktadır.

Üstelik, Sarayın veya "seçkin"lerin beyenisine göre yazan "Divan" şairleri, türlü baskılar altında, söylemek istediklerini cinaslar ardına gizlerken; ayni çağların halk ozanları, halktan gördükleri destekle ve halktan aldıkları güçle, her düşündüklerini, hiçbir kurumun veya egemen gücün baskısı altında kalmaksızın, açık açık, gönüllerinden koptuğu, dillerinin ucuna geldiği gibi, özgürce söylemişlerdir. Dinden toplum sorunlarına kadar hiç bir konuda sözlerini sakınma gereğini duymamışlardır.

HALK İLGİSİNİN GERÇEK "AYDIN"LIĞI

Herhâlde bu örnekler göstermeğe yeter ki, kendi çağını aşabilen, ölümsüzleşebilen sanat ve yazın, beyeni düzeyi yükselmiş halk topluluklarının desteğiyle yaratılıp yaşatılan sanat ve yazındır.

Onun için, ARAYIŞ Dergisi, halkla sanatçıyı ve yazıncıyı daha çok yakınlaştırmağa, biribirinin "dil"inden daha iyi anlar duruma getirmeğe, sanatçının ve yazıncının çabasıyla halkın sanata-yazına ilgisini yaygınlaştırıp beyeni düzeyini yükseltmeğe, ve beyeni düzeyi yükselen halkın desteğiyle de sanatımızı ve yazınımızı güçlendirip yüceltmeğe özen gösterecektir.

Sanatçıya ve yazıncıya, kendi dar çevresinin ve "aydın"lar çemberinin ötesinde, yeni bir dünya ve yeni ufuklar açmağa; onu, halk ilgisinin gerçek "aydın"lığına çıkarmağa olabildiğince yardımcı olacaktır.

Bunu sağlamağa çalışırken, "ARAYIŞ" Dergisi, yüzyıllar boyunca halk şiirinin ve sanatının, halk musikisinin ve danslarının en üstün örneklerini vermiş halkımız için de, günlük olayların, sorunların, bunalımların ötelerine bakan, düşüncelerdeki ve duygulardaki düğümleri çözen bir pencere açmağa, insan kişiliğinin gelişmesine ve insanın özgürleşmesine o yönden de katkıda bulunmağa çalışacaktır.

MUSİKİ

DOĞUMUNUN 100. YILDÖNÜMÜNDE

ATATÜRK VE MÜZİK

FARUK GÜVENÇ

ATATÜRK Devrimleri sözkonusu olunca, bazı kişiler ve çevreler, Atatürk'ün sağlığında yasa çıkararak yaptığı eylemleri anlamak isterler. Eğitimde birliği, şapka giyilmesini, tekke ve zaviyelerin kapatılmasını, medenî nikâhın zorunlu olmasını, uluslararası rakamların, yeni Türk alfabesinin kullanılmasını, bey, paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırılmasını ve bazı kılıkların yasaklanmasını sağlıyan bu yasalar sekiz tanedir. Atatürk Devrimlerini sekiz madde ile sınırlamak, örneğin lâik devlet prensibini, müzik devrimini görmezlikten gelmek, konuya dar bir açıdan bakmak olur. Atatürk, ekonomik bağımsızlığı olan çağdaş ve uygar bir Türkiye kurmak için sekiz maddede özetlenemiyecek kadar çok sayıda eyleme girişmiştir.

Büyük önderin Cumhuriyet ilân edildiği gün Fransız yazarı Maurice Pernot'ya söylediği şu sözler, devrimlerin temelinde hangi düşüncenin yattığını göstermesi bakımından son derece ilginçtir:

"Memleketler muhteliftir, fakat medeniyet birdir ve bir milletin terakkisi için bu yegâne medeniyete iştirak etmesi lâzımdır. Osmanlı imparatorluğunun sukutu, garbe karşı elde ettiği muzafferiyetlerden çok mağrur olarak, kendisini Avrupa milletlerine bağlıyan rabıtaları kestiği gün başlamıştır. Bu bir hata idi, bunu tekrar etmiyeceğiz.... Şüphe mi ediyorsunuz? Fakat siz, tarihimizi nazarı itibare almalısınız. Türklerin asırlardan beri takip ettiği hareket, devamlı bir istikameti muhafaza etti. Biz daima şarktan garba doğru yürüdük. Eğer bu son senelerde yolumuzu değiştirdikse, itiraf etmelisiniz ki, bu bizim hatamız değildir. Bizi siz mecbur ettiniz. Ric'at arızî ve gayri ihtiyarî oldu... Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz. Bir istikamette yürümek azminde olan ve hareketinin ayağında bağlı zincirlerle işgal edildiğini gören insan ne yapar? Zincirleri kırar, yürür."

Atatürk Devrimleri arasında bir tanesi, müzik devrimi nedense pekçok kişi tarafından görmezlikten gelinmiş ve hatta yok sayılmıştır. Oysa yukarıdaki düşüncelerin doğal sonucuydu müzik devrimi... Türk müziğinin evrensel boyuta ulaşması teksesliliğin sınırları içinde kalarak gerçekleşemezdi, çağdaş bestecilik kuralları ile Klasik Türk Müziğinin ve Türk Halk Müziğinin ögelerini kaynaştırarak yeni bir senteze varma zamanı çoktan gelmişti. Atatürk bu konudaki düşüncelerini ilk kez 8 Ağustos 1928 tarihinde Sarayburnu Parkındaki gazinoda açıklamıştır. O gece orada Mısırlı sanatçı Müniretül Mehdiye Hanım bir konser veriyor ve konserden sonra Atatürk, yazdığı birkaç cümleyi Falih Rıfkı Atay'a okutturuyor:

"Bu gece burada güzel bir tesadüf eseri olarak şarkın en mümtaz iki musiki heyetini dinledim. Bilhassa sahneyi birinci olarak tezyin eden Müniretül Mehdiye Hanım sanatkârlığında muvaffak oldu. Fakat benim Türk hissiyatım üzerinde artık bu musiki, bu basit musiki, Türkün çok münkeşif ruh ve hissini tatmine kâfi gelmez."

İki yıl sonra, müzik devriminin nasıl yapılacağı büyük önderin kafasında daha da kristalleşmiştir. Bir Alman gazetesinin yazarına 1930 yılının 21 ile 24 Mart tarihleri arasında müzikle ilgili olarak aynen şunları söylüyor:

"Montesquieu'nün (bir milletin musikicilikteki meyline ehemmiyet verilmezse, o milleti ilerletmek mümkün olmaz) sözünü okudum, tasdik ederim. Bunun için musikiciliğe pek çok itina göstermekte olduğumu görüyorsunuz."

Alman gazeteci, **"Biz garplılara göre şark musikiciliğinin kulaklarımıza gelen garabeti cihetinden bahsettim ve dedim ki: Şarkın yegâne anlıyamadığımız bir fenni varsa o da onun musikiciliğidir"** dediği zaman da Gazi, itiraz ederek şu yanıtı veriyor:

"Bunlar hep Bizans'dan kalma şeylerdir. Bizim hakiki musikimiz Anadolu halkında işitilebilir."

Ondan sonra Alman gazeteciyle aralarında şu konuşma geçiyor:

— **Bu namelerin ıslahiyle terakki ettirilmesi mümkün değil midir?**

— **Garp musikiciliği bugünkü haline gelinceye kadar, ne kadar zamanlar geçti?**

— **Dörtyüz yıl kadar geçti.**

— **Bizim bukadar zaman beklemeğe vaktimiz yoktur. Bunun için, garp musikiciliğini almakta olduğumuzu görüyorsunuz."**

ATATÜRK'ÜN TBMM'DEKİ SÖZLERİ

Bu konudaki en ilginç belge, Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisinin dördüncü dönem, dördüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmadır. 1 Kasım 1934 tarihinde onun ağzından şunları

"Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrıyabilmesidir"
ATATÜRK

Atatürk'ün diktiği fideler ağaç olmuştur. Bugünün radyosundan televizyonuna, konser yaşamına kadar her yerde, apayrı birer hazine olan Klasik Türk Müziğinin, Türk Halk Müziğinin, Saygun'larla, Akses'lerle yanyana yaşadığını görüyoruz. Esasen biri olmasaydı. öteki olmazdı, düşünülemezdi.

DERGİMİZDE bu bölümün başlığı "MUSİKİ"; bölümün ilk yazısında ise "MÜZİK" sözcüğü kullanılıyor. Belki bu ayrılık dikkati çeker diye, bir açıklamada bulunmayı yararlı gördük.

Ulkemizde genellikle çoksesli musiki alanında yazıp çalışanlar "müzik" sözcüğünü, geleneksel Türk Musikisi veya halk musikisi üzerinde yazanlar ve çalışanlar da "musiki" sözcüğünü kullanırlar.

O yüzden, bazı kimseler "müzik" sözcüğünü Batı dilleri kökenli, "musiki" sözcüğünü ise Türkçe, daha doğrusu Osmanlıca, kökenli sanıyor olabilirler. Oysa ikisi de eski Yunanca kökenlidir. İkisi de, eski Yunan mitolojisinde, şarkılara, şiire, güzel sanatlara ve bilime yön veren "Mousa" (veya "Muza") adlı tanrıçaların adından türetilmiştir. "Mousa" (veya "Muza"), "esin kaynağı" anlamına da kullanılır. Bu kökten sesli sanatlar için türetilen ve hepsi eski Yunanca kaynaklı olan sözcüklerin eski Yunancadaki aslı ise "musiki"dir.

O nedenle, biz dergimizin bölüm başlığı olarak sözcüğün aslını kullanmayı uygun bulduk. Ama terimin her iki biçimi de dilimizde yaygınlaştığı için, yazarlarımızın alışık oldukları sözcüğü kullanmalarını doğal sayıyoruz.

dinliyoruz:

"Arkadaşlar! Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan, Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrıyabilmesidir. Bugün dinletmeğe yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan; yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu sayede, Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir. Kültür İşleri Bakanlığının buna değerince özen vermesini, kamunun da bunda ona yardımcı olmasını dilerim."

Atatürk bir müzikçi, bir müzik bilimcisi değildi; müzik zevki yaşamının, çevresinin etkileriyle oluşmuş bir kişiydi. Buna rağmen o olağanüstü yetenekleriyle doğru çıkış yolunu görmüş ve sezmiş, bu yolda yürekli adımlar atmıştır. Atatürk'ün 1930'lardan sonra müzik konusunda giriştiği eylemler, günümüzün yöneticilerine de yol gösterecek kadar açık ve tekanlamlıdır.

ATATÜRK'ÜN MÜZİK ALANINDAKİ EYLEMLERİ

Şimdi, sözlerinden sonra, Atatürk'ün eylemlerine de bir göz atalım. 1930'lu yıllarda neler yaptı Atatürk? Herşeyden önce çoksesli müziğin öğretildiği Devlet Konservatuarını açtı, okullarda müzik öğrenimini çağdaş ve zorunlu hale getirdi. Padişahın Mızıka-i Humayun takımının tekses bölümünü dağıttı, çokses bölümünden Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasını yeniden örgütlendirdi ve halk konserlerini başlattı. Yetenekli Türk gençlerini kompozisyon öğrenimi görmek üzere Avrupa'ya gönderdi. Bu gençler geri dönünce Konservatuara öğretmen oldular, Anadolu'ya yayılarak bilimsel yöntemlerle halk müziğimizi derlediler, notaya aldılar. Devlet Operasının kurucusu da Atatürk'tür.

★ ★ ★

O günlerden buyana köprülerin altından çok su geçmiş ve Atatürk'ün diktiği fideler ağaç olmuştur. Çoksesli müzik kültürü toplumun belli kesimlerine kök salmış ve kendine özgü armonisiyle, ritmleriyle, ezgileriyle çağdaş bir Türk müziği doğmuş, evrensel müziğin içindeki yerini almıştır. Ve böylelikle Türkiye'deki tekses-çokses kavgası da büyük ölçüde sona ermiştir. Bugün radyosundan televizyonuna, konser yaşamına kadar her yerde, apayrı birer hazine olan Klasik Türk Müziğinin, Türk Halk Müziğinin Saygun'larla, Akses'lerle yanyana yaşadığını görüyoruz. Esasen biri olmasaydı öteki olamazdı, düşünülemezdi. Bugünün yöneticilerinin uygarlık, çağdaşlık yolundaki akışı zor kullanarak yapılacak her türlü engellemenin önüne dikilmesi gerekmektedir. Atatürk Devrimlerinin bilincinde olan herkesten beklenen budur. ●

DİL

"DİL" DENEN BÜYÜLÜ VARLIK

Dr. Kamile İMER

İNSANIN konuşan bir varlık olması, onun kullandığı bildirişim dizgesine de bir özellik kazandırmaktadır. Adına **dil** denen bu dizge (sistem), çok değişik özellikleri olan, çok yönlü büyülü bir varlık olarak nitelenmektedir. En yalın bir yaklaşımla insanı insan yapan, onun konuşma yeteneği, dilidir. Başka bir deyişle insanın çeşitli duygu ve düşüncelerini açığa vurması dil denilen dizge ile gerçekleşir. Dolayısıyle dille düşünce arasında ve her ikisinin gelişmesi arasında yakın bağlantı vardır. Aynı biçimde bilim ve teknikteki buluşların, gelişmelerin yaygınlık kazanıp gelecek kuşaklara aktarılmasından tutun da, yargı organlarının işleyişine değin tüm alanlarda dilden yararlanılır. Toplum içinde bulunan insanın yaşamasına olanak sağlar dil; öte yandan da birlikte yaşamanın ön koşuludur.

İnsan çok değişik bildirişim dizgeleri kullanmaktadır. Bunların kimi ulusal kimi evrensel boyutludur. Benzer ulaşım olanaklarından yararlanan toplumlarda trafik işaretleri bir bakıma evrensel boyutlu bir bildirişim dizgesidir. Yüz, el, beden ile yapılan hareketler, jestler ve mimikler toplumdan topluma az çok değişiklik gösterir. Örneğin kimi toplumlarda başın iki yana, sağa-sola sallanmasıyla olumsuz bir yanıt bildiriminde bulunulurken, Türk toplumunda bu, başın yukarı-aşağı kaldırılıp indirilmesiyle yapılır. İnsanın en gelişmiş bildirişim düzeni konuşulan dil üzerine kurulmuş olandır.

Atatürk'ün dilde özleşmeye verdiği önem de, devrimleri ile toplumdaki değişime yeni boyutlar kazandıran önderin bu gerçeği çok iyi değerlendirdiğini gösterir.

ULUSU ULUS YAPAN

Her toplumun dünyayı anlama ve anlatma biçimi, evrene bakış biçimi başka başka olduğu için yeryüzünde değişik dizgeler, başka başka diller gelişmiştir. Bildirişimin gerçekleşmesi ise ortak bir dizgeyle sağlanabilir. Bu ortak dizge, çoğu zaman ortak bir dildir. Bu nedenle yeryüzündeki diller Türkçe, İngilizce, İtalyanca, Rusça vb. adlarla anılmaktadır.

Dilin toplum ve kültürle olan ilişkisi yadsınmaz bir gerçektir. Ulusu ulus yapan etkenlerin başında dil gelmektedir. Dil, aynı zamanda kültürün de aynası gibidir. Bir toplumun çeşitli nitelikleri, dünya görüşü, yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri dilde yansır.

Ulustan ulusa değişiklik gösteren dil, dilbirliği içinde de gözlenebilen değişikliklere bürünmektedir. Ancak bu değişiklik, dilbirliğinden kişilerde, anlaşabilirlik ölçütünde hiçbir zaman bildirişmeyi engeller bir görünüm kazanmamaktadır.

Dilbirliğindeki değişiklikler, genel çizgileriyle, ya bölgesel dağılım bakımından değişiklik gösterir ya da toplumsal dağılım bakımından.. Dilin bölgesel dağılımındaki değişiklikler yatay tabakalaşmayı oluşturmakta ve lehçebilim (diyalekt, ağız gibi) incelemelerine konu ol-

maktadır. Toplumsal dağılım bakımından dilin gösterdiği değişiklikler ise düşey tabakalaşmayı oluşturmaktadır. "Grup dili" diye tanımlayabileceğimiz toplumsal kullanımlar (meslek, uzmanlık, yaş, cinsiyet gruplarının ve değişik kültür düzeylerindeki grupların dil kullanımlarındaki özellikler gibi) düşey tabakalaşmada ele alınıp incelenmektedir.

DEĞİŞMEYEN TEK KURAL

Şu var ki, ister bölgesel bir ağız kullansın isterse toplumsal kullanıma yönelmiş olsun, dilbirliği içinde dili kullanan kimse, kendi bölgesi ve toplumsal çevresi dışında bir ortamda bulunduğunda, **ortak** dil'i kullanır. Kitle iletişim araçlarında, okul kitaplarında ve bilimsel yapıtlarda, çoğu kez sanat yapıtlarında, herhangi bir dilekçe yazmada kullanılan dil, yine ortak dildir. Türkiyede ortak dil, İstanbul ağzı üzerine kurulmuştur. Ülkemizde üzerinde tartışmaların yoğunlaştığı "dil"de, terimlerin kullanıldığı alan dışında, bu ortak dildir.

Türk toplumu yüzyıllardır her alanda değişim, kendini arayış ve ulusallaşma sürecine girdiğine göre, dilimiz bu süreç dışında kalamazdı.

Ortak dil, kısaca dil, değişmeyen, durgun, olup bitmiş bir yapıt değildir. Bilindiği gibi, evrende değişmeyen tek kural, her şeyin değişmekte oluşudur. Dil de bu kuralın dışında bulunamaz. Dildeki değişmelerin kimileri uzun sürede kimileri kısa sürede gerçekleşmekte, dilin her alanı az ya da çok değişime uğramaktadır. Ancak en hızlı değişme, dış etkenlerin en etkili alan olması bakımından, kullanılan sözcüklerde, söz varlığında ortaya çıkmaktadır. Dilin söz varlığı (kelime hazinesi) çağdaş ilerlemeye koşut olarak gelişirken değişime de uğramaktadır.

DİLDE ÖZLEŞME

Türkiyede dil alanındaki tartışmaların büyüğü işte bu "değişme-gelişme" terimleriyle özetleyebileceğimiz noktada toplanmakta. Türkçenin günümüzdeki durumuyla ilgili anlaşmazlıklar bu konuda odaklaşmaktadır. Genel olarak ses, biçim, anlam, hatta dizim alanındaki değişmelerden çoğu zaman söz edilmiyor da söz varlığındaki değişmeyle herkes ilgileniyor. Bunu bir ölçüye değin övünçle karşılamak gerek. Demek ki Türk toplumu, en azından, başlangıçtan beri önemini vurgulamaya çalıştığımız dil konusunda çok duyarlı. Ancak bu duyarlılık da çeşitlilik göstermektedir. Kimi çevreler anadilinin, kendi kaynağından gelen sözcüklerin kullanılmasını, yeni ortaya çıkan kavramlara yine anadilinin kök ve eklerinden yararlanarak sözcükler türetip karşılık bulunmasını, Türkçenin ancak böyle bir yöntemle gelişebileceğini söyler ve bu doğrultuda savaşım verirler. Kimi çevreler ise özleştirmeciliğin bilimsel gerçeklere ters düştüğünü, Türkçenin aşağı yukarı 70 yıl önce başlatılan bir girişimle tazeleştiğini, yazı dilinin İstanbul halkının konuştuğu dile yaklaştırıldığını savunmakta, özleştirmeciliğin Türk dilini yoksullaştırdığını ileri sürmektedir.

Türk toplumu, yaklaşık yüzyıldır, özellikle Cumhuriyet'in ilânından beri her alanda çok hızlı bir değişim ve kendini arayış, özbenliğine dönüş ve çağdaş anlamda ulusallaşma sürecine girdiğine göre, dilimizin bu süreç dışında kalması beklenemezdi.

Atatürk'ün dilde özleşmeye verdiği önem de, devrimleri ile toplumdaki değişime yeni boyutlar kazandıran büyük Önderin bu gerçeği çok iyi değerlendirdiğini gösterir.

Biz yazılarımızda hangi görüşlerin evrensel, nesnel ve bilimsel nitelikte olabileceğini, ulusallık ve ulusallaşma bakımından Türk toplumuna uygun modeli arayacağız●

Devlet Personel Dairesi, "Personel Yasası" ile ilgili çalışmalarını 1 Mart'a kadar tamamlanacak

Başbakanlık, Devlet Personel Dairesi'ne yeni Personel Yasası ile ilgili çalışmalarını 1 Mart'a kadar tamamlamasını bildirdi.

Yeni Personel Yasası çalışmaları için dokuz ayrı grup oluşturan Devlet Personel Dairesi, grup çalışmalarını Şubat ayının son haftasında birleştirerek tasarıya son biçimini verecek. Oluşturulan dokuz grup şu konular üzerinde çalışıyor:

"**— Kapsam, İşe Alma, Atamalar, Ücret Tabloları, Hukuki Durumlar, Eğitim, Devlet Personel Dairesi'nin reorganizasyonu, Siciller, Temel İlkeler.**"

Üzerinde çalışılan "**Ünvan Standardizasyonu**" ile ilgili olarak görüş istenilen bakanlık ve kuruluşlardan, belirlenen koşulların "**bünyelerine uymadığı**" yolunda cevaplar geldi. Maliye, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarından gelen olumsuz görüşlerden sonra, ünvan standardizasyonu konusunda yeni bir yöntemin saptanması için çalışmalara başlandı.

İrtibat Subayları doğrudan Başbakana karşı sorumlu olacak

Bakanlık ve bağlı kuruluşlarda göreve başlayan "**İrtibat Subayları**" doğrudan Başbakan'a karşı sorumlu olacaklar. Bazı kuruluşlarda, "**Genel Müdür Yardımcısı**" statüsüne sahip kılınan "**İrtibat Subayları**"nın görevleri özetle, "**Milli Güvenlik Konseyi'nin emir ve direktifleri ile bugüne kadar çıkarılmış karar, bildiri ve ana hedefler doğrultusunda hükümete yardımcı olmak, Milli Güvenlik Konseyi ve hükümet arasındaki bilgi akışını hızlandırmak, Milli Güvenlik Konseyi'nce verilmiş emirleri yerine getirip, uygulamaları görmek**" çerçevesinde belirleniyor.

TRT

RADYO-TELEVİZYON KURUMU VE YANSIZLIK

GEÇEN ay, TRT Genel Müdürlüğü'ne emekli bir asker getirildi.

Emekli Muhabere Tümgeneral Sayın Macit Akman...

Böylece TRT'de yeni bir yönetim dönemi başlamış oluyor.

Birçok kamu kuruluşlarının başına ve önemli görevlere, özellikle kamuoyu oluşturmada etkinliği bulunan görevlere, askerlerin getirildiği bir dönemde, bu atamayı yadırgamamak gerekir.

Önemli olan, TRT'nin şimdi nasıl bir yayın politikası izleyeceği... Bu yayın politikasının temel kurallarını ve ana çizgilerini, içinde bulunduğumuz rejim koşullarının belirlemesi doğaldır. Türk Silâhlı Kuvvetleri adına Millî Güvenlik Konseyi'nin başında bulunduğu Devlet yönetimi yansızlığı ilke olarak benimsemiştir. Bugünkü devlet yönetiminin TRT Genel Müdürlüğüne atadığı bir emekli general de o devlet yönetiminin yansızlıktan ne anladığını, eski iktidar döneminden devralınmış TRT yetkililerine göre daha iyi bilebilecek durumda olduğu için herhâlde şimdi, devlet yönetiminin yansızlık ilkesi ve anlayışı, TRT yayınlarına daha doğru biçimde yansıyacaktır.

Kaldı ki, 12 Mart ara rejiminde devlet yönetimi, yansızlığı şimdiki kadar kesin ve belirgin bir kural olarak benimsemediği hâlde, o sırada TRT Genel Müdürlüğüne atanan bir asker, General Sayın Musa Öğün, TRT yayın programlarında, yansızlığa, o devlet yönetiminden beklenebileceğin... de ötesinde özen göstermişti.

Bugünkü devlet yönetimince benimsenen yansızlık ilkesinin TRT yayınlarına daha doğru biçimde yansıtılması dileğimizi bir-iki örnekle açıklamak uygun olur.

Birkaç hafta önce, TRT bir Fatsa programı yayınladı. İyi hazırlamış bir programdı bu... 12 Eylül 1980 öncesinde, Fatsa'da bazı aşırı sol teröristlerin neler yaptıklarını, ne suçlar işlediklerini, halkı nasıl baskı altına aldıklarını ve yasal devlet otoritesini yıkarak, onun yerine kendi yasa dışı ve Anayasa dışı otoritelerini -daha doğrusu zorbalıklarını- yerleştirme girişimlerini anlatıyordu. Program, yakalanan teröristlerden de, Fatsa'da terörün çilesini çekmiş yurttaşlardan da bazılarını konuşturarak, inandırıcı biçimde sergiliyordu Fatsa'daki acı durumu...

Ne var ki, 12 Eylül öncesinin Türkiye'sinde bu tür sorun yalnız Fatsa'da görülmüyordu. Başka bazı yurt köşelerinde, yine bazı sol terörist grupların benzer eylemleri ve zorbalıkları olduğu gibi, bazı illerimizde ve yörelerimizde de aşırı sağcı terörist grupların, ötekilerden hiç aşağı kalmıyan eylemleri, zorbalıkları, cinayetleri gitgide yaygınlaşıyordu.

Yozgat buna belirgin bir örnekti. Çorum bir başka örnekti. Adana'da, sağcı teröristler, bir Emniyet Müdürünü, askerleri ve bir Parti İl Başkanını öldürmüşlerdi, Kayseri'de, Nevşehir'de ve daha nice illerimizde bu tür eylemleri olmuştu.

Başka illere gitmeğe gerek yok, Başkent Ankara'da Bahçelievler semtinde veya Keçiören'de ve Ankara'nın daha birçok semtlerinde nereden güç aldıkları çok iyi bilinen sağcı teröristler, yasal devlet otoritesinin yerine kendi zorbalık rejimlerini kurmuşlardı. Evleri, dükkanları haraca bağlamışlardı. Düşüncelerini beğenmedikleri yurttaşlara her türlü zulmü yapıyor, başkılarına boyun eğmeyenlerin ya dükkanlarını yakıyor, ya evlerini bombalıyor, ya da canlarına kıyıyorlardı.

Başkent ortasında Anıtkabir eteklerini bile gizli silâh deposu durumuna getirdikleri anlaşıldı, sözde "milliyetçi" teröristlerin...

TRT ise Fatsa'da durdu. Aradan birkaç hafta geçti, yine "Fatsa" deyip durdu. Oysa, Fatsa filmi gibi, aşırı sol teröristlerin zûlmünü yansıtan programın bir benzeri, sağcı teröristlerle ilgili olarak da hazırlanıp yayınlanabilirdi. Bazı illerde, ilçelerde, semtlerde sağcı teröristlerin, Devlet yerine geçebilmek için halka nasıl zûlmettikleri de, tıpkı Fatsa filminde olduğu gibi, televizyondan, belgeleriyle, tanıklarıyla, kanıtlarıyla sergilenebilirdi.

Ayrıca, kimi aşırı teröristlere, TV ekranında, kendi ağızlarından yaptırılan ilginç ve acı itirafların, sağcı teröristlere de yaptırılması gerekirdi.

TRT'deki yönetim değişikliğiyle, artık, bu tür yanlı tutumların bırakılacağı ve birkaç ay öncesine ilişkin tarihsel gerçekleri bile tek yanlı yansıtıp saptırma çabalarına son verileceği umudundayız.

Nitekim, yeni Genel Müdürün atanmasından sonra bu yönde olumlu bir tutum değişikliğinin bazı belirtileri görülmeğe başladı. Örneğin, 13 Şubat gecesi TV'de, "milliyetçi" veya "ülkücü" denen sağcı teröristlerden bazıları da konuşturuldu. Öylece, "**davadan dönen olursa vurun**" baskısı altında çocukların gençlerin yıllarca nasıl cinayetlere sürüklendikleri, kendi ağızlarından kamuoyuna duyurulmuş oldu.

Gönül ister ki, yeni TRT yönetimi, Devlete, özellikle bir "sosyal devlet"e yaraşır yansızlığın bir başka gereğini daha yerine getirsin: Büyük iş adamlarının törenli-söylevli propagandalarına aracılık eder durumdan çıkarsın TRT'yi... Hele demokratik işçi haklarının askıya alındığı, birçok sendikaların kapatıldığı ve işçi sesinin duyulmaz olduğu bir dönemde, Devlet Radyosunu ve Televizyonunu, büyük iş adamlarının ücretsiz reklâm aracı durumuna getirmek, sanırız pek yakışık almıyor.

O arada, örneğin, pekçok döviz tüketmekle birlikte, Türkiye'ye bir kerevit dışsatımı kadar bile döviz kazandırmayan bir fabrikanın patronuna ve kuruluş yıldönümü törenine TV ekranı ille açılacaksa, bari yüklüce bir reklâm ücreti karşılığında açılsın! ●

Türkiye petrolcü ihraç ediyor.

Türk petrolcü ve jeofizik mühendislerinin yurt dışına "göç"ü sürüyor. Nusaybin'deki petrol damarının bulunmasında büyük rol oynayan ekipten jeofizik mühendisi Yavuz Dilbaz Kanada'ya, operasyon ekibinden Faruk Koloğlu Suudi Arabistan'a gittiler. Bu arada TPAO, "Financial Times"a verdiği ilanlarla, Dünya Bankası Kredisi ile çalıştırılmak üzere, petrol mühendisi ve jeofizik uzmanları aradığını, duyurdu.

13'ÜNCÜ YILINDA TÜRK TELEVİZYONU

Atatürk'ün Cumhuriyeti gençlere emanet ederek, Kurtuluş Savaşı'nın iki önemli tarihini ulusal bayram olarak armağan ettiği Türkiye'de Atatürk yılında, televizyonun gençlere ve gençliğe yönelik programlara yeterince yer vermeyişini anlamak ve anlatmak olası değil..

ANKARALI izleyicilerin büyük bir çoğunluğu anımsayacaktır. 31. Ocak. 1968 tarihini. Soğuk bir kış gecesinin Kızılay'ını.. Işıl ışıl bir Kızılay ve birkaç mağazanın vitrini önünde öbek öbek Ankaralı.. Vitrin içerisindeki beyaz camda, ara spikeri Nuran Emren'in görüntüsü, **"Sayın seyirciler, burası deneme yayını yapan Ankara Televizyonu".**

Haftada 3 gece, bu anons etrafına toplanan izleyiciler toplam 6-7 saat süren yayını nefeslerini tutarak izlerlerdi. Sık sık gösterilen ve teknik arıza olduğunu belirten trafik ışığı altında bekleyen insan diasını bile dakikalarca büyük bir sabır içerisinde..

31. Ocak. 1968 tarihinde ilk deneme yayınına başlayan TRT Televizyonu denilebilir ki, hiç bir ülkede görülmeyen bir ilgi ile karşılanmıştır. Hareketli görüntüyü evin içine kadar getiren bu elektronik aracın toplumumuz tarafından, çeşitli yollarla bilinmesinde, şüphesiz, batıda 30 yıldır izleniyor olmasının da büyük rolü vardır. Ama hiç bir ülkede bu kadar hazır bir ortam bulamamıştır televizyon yayını.

İlk televizyon yayınından bugüne tamtamına 13 yıl geçmiş bulunuyor. İnsan yaşantısında önemli bir yaş 13 yıl, kurumların yaşantısında pek uzun sayılmasa bile. Ama unutmamak gerekir ki, batıdan 30 yıl geç geldiği düşünülürse, bu konudaki olgulardan teknik ve program olarak geniş ölçüde yararlanma olanağı elde etmesi, denemelerden esinlenmiş olması, TRT'nin televizyon yayınlarını kurumsal yaşın çok daha ötelerine götürmektedir.

GEÇMİŞTE GEZİNTİ

Haftanın 3 günü, 6-7 saat yayın yapan kadroya bakıyoruz, 40'ı programcı, toplam 250 kişi, Mithatpaşa Caddesinde, yan yana 3 apartmanın bodrum katlarının birleştirilmesinden oluşan tek bir stüdyo. 5 KW gücünde bir anten, sadece Ankara içine yayını götürebiliyor. Bir genelgeden, program müdürlüğünün yapacağı programların adlarını öğreniyoruz;

Folklor dizisi,
Bale programları dizisi,
Klasik Batı Müziği Programları
Türk Müziği Programları,
Ankara'daki Meşhurlar,
Meşhurlarla Başbaşa,
Genel Müdür Adnan Öztrak, TRT-TV program Uzmanı Mahmut Tali Öngören, Haber Müdürü Doğan Kasaroğlu.

Yıl 1969, Televizyon deneme yayınları artan bir ilgiyle izleniyor. Yayın yine haftada 3 gün, programların hemen hepsi yerli yapım. Göze çarpan yabancı kaynaklı tek dizi **"Alo Polis"**. O günlerden geriye kalan üç beş duyuru. Bunlardan birinde M. Tali Öngören, kurum içi çatışmalardan, teknik ile program arasında hâlâ bir uyum sağlanamadığından söz ediyor.

Yıl 1970, İlk Genel Müdür-Yönetim Kurulu çatışması başlıyor. Genel Müdür Adnan Öztrak, Yönetim Kurulu Üyeleri; Emil Galip Sandalcı, Muammer Sun, Prof. H. Timur, E. Hekimgil, Sunuhi Cav, Prof. S. Sinanoğlu ve Prof. Uğur Alacakaptan. Karşılıklı suçlamalar ve bildiriler..

Yıl 1971, Yönetim Kurulu çatışması süregelirken, yayında belirgin bir derlenip, toparlanma göze çarpıyor. Televizyon artık yaşantının bir parçası olmuştur. Olaylar açık oturumlarda tartışılıyor. Gençlik ve olaylar üzerine açık oturumlar ve bu oturumların yöneticisi olarak, Örsan Öymen ve Zeki Sözer göre çarpıyor. 12 Mart, bir çırpıda TRT'nin düzenini ve programlarını da değiştiriveriyor. Genel Müdürlüğe Musa Öğün getiriliyor. Televizyon Daire Başkanlığına Güntekin Orkunt, Haberler Dairesine Doğan Kasaroğlu..

Yıl 1972, yayın artık haftada dört güne çıkmış, TRT televizyonu dış kaynaklı dizi programlara açılma dönemine girmiştir. Sirk Dünyası, Bedava Dünya Seyahati, Shirley'in Dünyası gibi diziler gösterilmektedir. Ve de **"Teletiryakilik"**'i başlatan **"KAÇAK"**. Kültür ve Eğitim programlarında gözle görülür bir azalma, buna karşın BBC kaynaklı belgesellere doğru bir yönelik. Uğur Dündar televizyonun ilk yıldızı olarak, hazırladığı magazin programları ile beğeni kazanıyor.

1973 Yılı, program ve içerik açısından bir önceki yıldan pek farklı değil. **"Kaçak"** kaçmadık yer bırakmaksızın serüvenine devam ediyor. Denebilir ki, her hafta izleyicinin de büyük bir çoğunluğu, kaçakla birlikte, komiserden kaçma yolları arıyor. Tek konuşulan konu **"Kaçak"**.

Yıl 1974.. İsmail Cem İpekçi Genel Müdürlüğe getiriliyor. Yayın haftada 7 güne çıkıyor. Hafta Sonu ve Telepazar gibi tatil günü programlarıyla, izleyici tatil günleri de artık ekran başındadır. Yerli yapımlara ağırlık veriliyor ve **"Sinekli Bakkal"**, **"Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz"**, **"Aşk-ı Memnu"** gibi yerli yapımlar ekrana gelmeye başlıyor.

1975 yılında İsmail Cem görevden alınarak yerine Nevzat Yalçıntaş geliyor. Yayın açısından fazla bir değişiklik yok. Yerli yapım olarak **"Sarıpınar 1914"** yabancı dizi olarak **"Komiser Columbo"** dikkatleri çekiyor. İsmail Cem'in Danıştay kararıyla görevine iade edilmesi üzerine Nevzat Yalçıntaş istifa ediyor ve kamuoyunda Genel Müdür tartışması sürüyor.

1976 Yılı ile birlikte, Genel Müdürlüğe, Şaban Karataş atanıyor. Bu dönemde, televizyon için için kaynıyor. Pasif direnme ve genel müdürün alınması için, çalışanların büyük bir çoğunluğu, Cumhurbaşkanına başvuruyorlar. Yerli yapım oranı en alt düzeydedir. Yabancı kaynaklı dizilere ağırlık veriliyor. **"Küçük Ev" "Polis Dosyası"**, **"Kadın Polis, "İhtiyar Delikanlı"** dizilerden sadece birkaçı. Yerli yapım olarak **"Kaynanalar"** ilgi çekmektedir.

1976 yılının ortalarında, bir dönem gerilerde kalıyordu. Yalnız geride kalan bu dönem bir anayasal kuruluş olan TRT'nin Danıştay kararlarına, dolayısiyle Anayasa'ya aykırı bir dönem olma talihsizliğini taşıyordu.

Şaban Karataş görevden alınarak yerine Cengiz Taşer atanırken yeni bir anlayış da uygulamaya konuluyordu. O güne kadar TRT'nin başına hep dışarıdan kişiler getirilmiş ve bu siyasal kuşkularla, tartışmalara yol açmıştı. TRT'nin, kendi içinden yetişen ve en yüksek düzeylere gelen öz elemanlarını değerlendirmek gibi iyi niyetli bir düşüncenin tohumları böylece atılmıştı. Yalnız, atılan bu ilk tohumun

amaçlananı verdiği söylenemezdi. İçinden gelmiş olmasına karşın, en kritik dönemde kurumu partizan yönetime bırakarak, anayasal yansızlık ve objektiflik çizgisinden uzaklaştırılmasına neden olmuştu. İlk tohumun verdiği zakar bu kadarla kalmamış, yeni dönemde iktidar liderlerine ayrıcalıklar tanınmış, dil devrimine çağdışı bir yaklaşımla karşı çıkılmış, halka mal olmuş sözcükler emirlerle yasaklanmıştı.

TRT'nin başlangıcından itibaren adını gördüğümüz Doğan Kasaroğlu, Cengiz Taşer'den sonra Genel Müdür'dür.

TV yayınlarında, yerli yapım oranı hızla düşmüş yabancı diziler ön plana çıkmış ve 1980 bir "Dallas" yılı olmuştu. Programları yerli yapımlarla doldurmak hem çok zor, hem de çok pahalıydı ve tüm demokratik ülkelerde yabancı yapımlara geniş yer verildiği de bir gerçekti. Üstelik Amerikalılar, Japonlar ve İngilizl r televizyon yapımları konusunda büyük aşamalar kaydetmişlerdir. Çeşitli biçimlerde eleştirilen Dallas'ın içeriği bakımından olduğu kadar son derece ustaca yapımı, dramatik unsurların başarı ile kullanılması seyirciyi ekranın başına oturtmayı sağlamıştır.

Burada hemen belirtmek gerekir ki, önceki dönemlerde TRT televizyonu da İngiliz televizyonunun ardından gelebilecek gelişmeler göstermiştir. Ve TRT televizyonu hiç bir zaman İngiliz televizyonunun teknik ve parasal olanaklarına sahip değildi ve olması da düşünülemezdi. İşin ilginç yanı çok başarılı bir çizgiye ulaşan Türkiye televizyonu birden, özellikle yerli yapımlar konusunda bugün bir durgunluk sürecisini yaşamaktadır.

Ve TRT televizyonunun sürekli başarı çizgisini sürdürdüğü dublaj'daki beceri ve ustalığını takdir etmemek büyük haksızlıktır. Pek çok gelişmiş ülkenin Türk televizyonundaki dublaj ustalığına ulaşmadığı bir gerçektir. Bu ülkelerden bazılarında televizyon filmlerinin altında yazılı çeviriler verildiği unutulmamalıdır.

TRT'nin 13 yıllık yayınlarına şöyle bir bakıldığında, teknik olanaklar açısından büyük bir ilerleme içerisinde olduğu hemen göze çarpıyor: Artık yayın 31. Ocak. 1968'de olduğu gibi sadece Ankara'ya değil, tüm ülkeye yayılmıştır. Stüdyo imkanları genişlemiştir, elde belki de yeterinden fazla eleman vardır. Yayınlanan proğramlara bakınca ise bir arpa boyu bile öteye gidemediğini görüyoruz hemen. Yerli yapımlar yok denecek kadar az. Özellikle eğitim, kültür ve çocuk yayınlarında.

Atatürk'ün Cumhuriyeti gençlere emanet ederek, Kurtuluş Savaşı'nın iki önemli tarihini onlara Ulusal Bayram olarak armağan ettiği Türkiye'de, Atatürk Yılında, Televizyon'un çocuklara ve gençlere yönelik proğramlara yeterince yer vermeyişini anlatmak olası değil. ●

SPOR

SPORDA ARAYIŞ

Amatör sporculuk, profesyonel sporculuğun da fidanlığıdır. Toplumda amatör sporculuk, devlet desteği ile geliştirilmezse, profesyonel sporculuk da da gitgide kısırlaşır.

ULUSAL Kurtuluş Savaşımızın başlangıcını belirleyen 19 Mayıs günü, Atatürk'ün, 19 Mayıs 1919'da Kurtuluş Savaşını başlatmak üzere Samsun'da Anadolu'ya çıkışı, yüce Önderin isteğiyle, "Gençlik ve Spor Bayramı" diye anılmakta ve kutlanmaktadır. Bu, Atatürk'ün gençliğe olduğu kadar spora da verdiği değeri gösterir.

Genç koşucular Samsun'da yakılan bağımsızlık, kurtuluş, özgürlük, çağdaşlık ve eğitim meşalesini, elden ele taşıyarak, o gün, başkent Ankara'ya ulaştırırlar.

Fakat acı gerçek o ki, 19 Mayıs 1919'dan 62 yıl sonra, şimdi, hâlâ sporda da bir ARAYIŞ içindeyiz. Daha doğrusu ARAYIŞ'a geçmek zorundayız.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yaygın spora verilen önem, okullar dışında Halkevlerinin de desteklediği kitle sporuna verilen önem, gitgide azaldı.

19 Mayıs gösterileri bile, yıl boyu süren düzenli ve bilimsel bir yaygın spor ve beden eğitiminin ürünü olmaktan çok göstermelik törenlere dönüştü.

Bir yandan amatör sporun ihmali, bir yandan da bozuk düzenin yozlaştırdığı bir yanlış profesyonellik anlayışı ve uygulaması, Türkiye'yi sporda Dünyanın en geri kalmış ülkelerinden biri durumuna getirdi. Hem de profesyonel spor çığırının açılmasıyla birlikte spora ayrılan maddî kaynaklardaki büyük artışa karşın... Olimpiyatlarda direklere sık sık Türk Bayrağının çekildiği, İstiklâl Marşımızın çalındığı yıllar, bugünkü kuşakların anımsıyamıyacağı kadar gerilerde kaldı.

Profesyonel sporculuk, çağımızın kaçınılmaz gereğidir. Marksist sosyalist ülkelerde bile, resmen değilse bile fiilen sporculuk bir ölçüde profesyonelleşmiştir. Ne var ki, sporda güçlü ülkelerden hepsi, rejimleri ne olursa olsun, amatör kitle sporuna öncelik veren ülkelerdr.

Amatör sporculuk, profesyonel sporculuğun da fidanlığıdır.

Eğer toplumda amatör sporculuk, daha çocukluk yaşından başlıyarak, bilimsel yöntemlerle ve Devlet desteğiyle yaygınlaştırılıp geliştirilmezse, profesyonel sporculuk da, yozlaşmakla kalmaz, gitgide kısırlaşır. Nitekim Türkiye'de öyle olmuştur.

Hepsinden önemlisi de, insanın beden-kafa-ruh sağlığı içinde gelişmesinde büyük bir etken olan sporun ihmali, çocukluk çağından başlıyarak bütün toplumda yaygın ve sürekli bir eğitim ve çalışma durumuna getirilmeyişi, insan sağlığını ve insan ilişkilerini de olumsuz yönde etkiler.

Onun için "ARAYIŞ" dergisi, gazetelerin ve kimi dergilerin nasıl olsa geniş yer verdikleri profesyonel spor yarışmalarıyla pek fazla ilgilenmiyecektir. Profesyonel sporculuğun, daha çok,sorunları üzerinde duracak, bu sorunlara çözüm yollarını, uzmanların katkısıyla araştıracaktır.

Onun da üstünde, Dergimiz, asıl, yaygın amatör kitle sporu üzerinde duracaktır.

Böylece çocuklarımızın, gençlerimizin ve tümüyle halkımızın, sporda seyirci durumundan kurtulup, sporun yapıcısı durumuna gelebilmesini sağlamağa katkıda bulunacaktır.

SPOR-TOTO

BESLENME

DİŞTEN ARTIRMANIN SAĞLIKLI YOLU

Sağlık açısından yararlı olan, çok yemek veya pahalı yemek değildir; tersine, bu bazen zararlı bile olabilir. Asıl yararlı olan, beden, kafa ve ruh sağlığı için gereken ölçüde ve biçimde beslenmektir.

ATALARIMIZ "işten artmaz dişten artar" demişler. Bu atasözü belki yakın zamana kadar tartışılabilirdi. Beslenmenin insan sağlığı açısından önemi gözönünde tutularak, yiyecekten kısma, yani dişten artırma yerine, daha çok çalışıp kazancı artırmak gerektiği düşünülebilirdi.

Ama bu atasözüne ağırlık kazandıran bir ekonomik bunalım döneminden geçiyoruz şimdi.

Tüm dünyada yiyecek darlığı artıyor, beslenme pahalılanıyor.

Ülkemizde ise işsizlik almış yürümüş, fiyatlar da alabildiğine yükseliyor. Emeğiyle, yaşamını kazananların ek iş bulabilmeleri ve gerçek gelirlerini işten artırabilmeleri gitgide zorlaşıyor. Hızla yükselen fiyatlar, ücret artışlarını fazlasiyle alıp götürüyor. Aylığıyla ev kirasını ve ısıtma giderlerini zor karşılayan nice memur veya işçi ailesinin eline pekaz yiyecek parası kalıyor.

Hele 24 Ocak 1980 kararlarıyla, bir yılı aşkın süredir, temel gereksinme maddelerinin bile fiyatları, serbest piyasa ekonomisine bırakıldı. Yurttaşların satınalma gücünü değil de, her malın her ne pahasına olursa olsun vitrinlerde görünmesini gözeten bir vitrin ekonomisi uygulanıyor.

Sonuç olarak, dar ve orta gelirli yurttaşlar, sağlıklı bir yaşam için asgarî gereksinmelerini bile karşılamakta zorluk çekiyorlar.

O arada yiyecek fiyatları da görülmemiş bir hızla yükseldiği için, halkın sağlığı, yeni kuşakların hem kol ve beden gücü hem de zihinsel ve ruhsal gelişmesi tehlikeye düşüyor.

YİYECEK FİYATLARINDAKİ HIZLI ARTIŞIN NEDENLERİ

Yiyecek fiyatlarının böylesine hızlı artışında başlıca etkenler şöyle sıralanabilir:

★Topraklarımız genellikle verimli ve yalnız ülkemiz halkını değil, birçok bölge ülkeleri halkını da besliyebilecek durumda olmakla birlikte, verimli ve çağdaş tarım işletmeciliğine ve hayvancılığına yeterince geçilemediği için, bazı yiyecek maddelerinin üretimi sınırlı kalıyor.

★Gübre, ilâç ve akaryakıt gibi temel girdilerin fiyatları köylünün üretim gücünü kıstığından, yiyecek maddeleri üretiminde yeterli artış sağlanması şimdi büsbütün güçleşiyor. Yeryer üretim düşüşleri bile görülüyor.

★İyi bir dağıtım ve pazarlama düzeni kurulmadığından, yiyecek maddelerinden bazısı zamanında ve ucuz fiyatla tüketiciye ulaştırılamıyor. Bu yüzden birçok üreticinin kazancı düşük kaldığı gibi bazı yiyecekler de tüketiciye gereğinden çok daha yüksek fiyatlarla ulaşıyor.

Köylünün güçlü kooperatiflerde örgütlenmemiş olması ve düzenleme satışlarının da çok sınırlı kalması buna eklenince, aracılar, hem üreticinin, hem tüketicinin sırtından aşırı kazanç sağlıyabiliyorlar; bollaşan ürünlerin piyasaya sunuluşunu kısarak, fiyatları yapay (sun'î) biçimde yükseltme olanağını

BEDEN VE ZİHİN: Yiyecek fiyatları görülmemiş hızla yükseldiği için halkın sağlığı ile yeni kuşakların hem kol ve beden gücü hem de zihinsel ve ruhsal gelişmesi tehlikeye düşüyor.

buluyorlar.

★Türkiye, kendi topraklarında yetişen yiyecek maddelerinin büyük bölümünü, yakın zamana kadar, içerde tüketirdi. Oysa döviz darboğazı daraldıkça, yiyecek maddelerinin dışsatımına da hız vermek gerekiyor. Bunun sonucu olarak, en yoksul yurttaşlarımızın ekmeğine katık ettiği soğan bile bazen muz kadar "lüks" olabiliyor.

★İç tüketim gereksinmelerini ve yeni dışsatım olanaklarını gözönünde tutan bir **tarımsal üretim planlaması** için 1979'da başlatılan çalışmalar yarım bırakıldığından, yiyecek maddelerinin üretimi dengeli biçimde düzenlenemiyor.

Tüm bu etkenler biraraya gelince, piyasaya yiyecek sunumu gitgide azalıyor, yiyecek maddelerinin üretim maliyetleri yükseliyor, fiyatları ise, spekülatif kazanç olanaklarının genişliği nedeniyle, büsbütün aşırı ölçülere varıyor.

UCUZ FAKAT SAĞLIKLI BESLENME

Bu durumda, atalarımızın "**İşten artmaz dişten artar**" sözü, her zamankinden daha çok ağırlık kazanmış olmaktadır.

Ne var ki, "**Dişten**" arttırırken, insan sağlığına zarar vermemek, insanlarımızın, yeni kuşaklarımızın gerek beden gücü bakımından gerek zihin gücü ve ruh sağlığı bakımından gelişmesini güvence altına alabilmek gerekir.

Yoksa, yeni kuşaklar kavruklaşıp güçsüzleşebilir. Halkın sağlığı bozulup çalışma gücü kısılabilir. Bazı sakatlıklar bile yaygınlaşabilir.

Onun için, şu ekonomik bunalım döneminde, gitgide ağırlaşan geçim zorluğu ve "**İşten arttırma**" güçlüğü karşısında, ucuz ve sağlıklı beslenme yollarını araştırmak ve kamuoyunu, özellikle ev kadınlarını, bu konuda sürekli aydınlatmak şimdi artan bir önem taşıyor.

"ARAYIŞ"IN ARAYIŞI VE HİZMETİ

"**Arayış**", bu koşullar altında, ucuz ve sağlıklı beslenme yollarının araştırılmasına katkıda bulunmayı ve bu konuda halkımıza yardımcı olmayı ödev bilecektir.

Bunun için, ülkemizin olanaklarını ve halkımızın yiyecek alışkanlıklarını -yani "ağız tadı"nı- da gözönünde tutarak yapacağı çalışmalarda, sağlık uzmanlarıyla, beslenme uzmanlarıyla, tarım ve hayvancılık uzmanlarıyla ve pazarlama uzmanlarıyla sürekli işbirliği kuracaktır.

Sağlık açısından yararlı olan, çok yemek veya pahalı yemek değildir; tersine, bu bazen zararlı bile olabilir. Asıl yararlı olan, beden, kafa ve ruh sağlığı için gereken ölçüde ve biçimde beslenmektir. "**Arayış**" bunun yolunu, yordamını araştırıp okurlarına sunmağa özen gösterecektir.

Kısacası, "**ARAYIŞ**", mutfakta pişen aşa, insan sağlığı açısından bilimin "tuz"unu katmağa çalışacaktır.

Bu sayıda, "protein" konusunda yayınladığımız yazı bunun ilk örneğidir. ●

YİYECEK FİYATLARINDAKİ ARTIŞ

"İşten artmaz"ken "dişten artırma" gereğinin ne ölçülere vardığını anlatabilmek için başlıca yiyecek fiyatlarındaki artışları anımsamakta yarar var.

CİNSİ	1979	1980	1981
Zeytinyağı-kg (Riviyera tipi)	70.00	185.00	200.00 TL.
Ayçiçeği yağı-kg	35.00	110.00	135.00 TL.
Şeker (kristal-kg)	18.00	58.00	72.00 TL.
Şeker (küp-kg)	24.00	74.00	90.00 TL.
Pirinç-kg (Baldo)	35.00	85.00	130.00 TL.
Un-kg	15.00	32.00	60.00 TL
Süt-kg	15.00	20.00	40.00 TL.
Makarna-kg.	25.00	40.00	70.00 TL.
Yumurta	4.00	5.00	9.00 TL.
Koyun eti-kg	150.00	240.00	325.00 TL.
Buğday-kg (TMO fiyatı)	4.00-5.00	10.00-12.00	19.00 TL.

(NOT: Perakende fiyatlardır.)

Kolza yağı, traktör yakıtı olarak kullanılıyor

Mazotla birlikte Kolza yağı ile çalışan traktörlerin denemelerinin başarı ile sonuçlandığı açıklandı. Federal Almanya'da yapılan denemelerin sonunda, mazot, kolza yağı, su ve adı şimdilik açıklanmayan bir katkı maddesinden oluşan yakıtı tüketen traktörün üretim girdisinde büyük düşüş sağlayacağı belirlendi.

İki ayda 3,5 kilo et veren bir ördek yetiştiriliyor

Et gereksinimini karşılamaya katkıda bulunmak amacıyla, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, "**Su ürünleri, Balıkçılık ve Av Hayvanları Kürsüsü**"nde, iki ayda 3.5 kilogram et ve yılda iki kez kaliteli tüy veren Hollanda tipi bir ördek türünün çoğaltılması yolunda çalışmalar yapılıyor. Alınan bilgiye göre, bu ördek cinsinin yaygınlaştırılması için yapılacak yatırımın yüzde 75'i, bir yılda karşılanabilecek.

Bulmacanın Çözümü

SOLDAN SAĞA. 1-Eçhel, Argalı. 2—Asepsi, Yat. 3—Lise, Etyaran. 4—Esaret, Araka. 5—Kar, La, kinaP. 6—Bel, Az. 7—Kep, Mikron. 8—At Kanı, Name. 9—Senit, Afet. 10—Alem, Sai, İm. 11—Canip, Asalet. 12—Alaka, Tane.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:1—Eşlek, Karaca. 2—İsabet, Lal. 3—Hasar, Sena. 4—Eser, Kemik. 5—IE, Eleman, Pa. 6—Petalinis. 7—Ast, Kıtaat. 8—Riyakar, İsa. 9—Arizona, AN. 10—Ayran, Nafile. 11—Laakal, Meme. 12—Itnap, Şet, Ti.

PROTEİN

UCUZ FAKAT SAĞLIKLI BESLENMEK İÇİN

Günümüz "Yemek için yaşama günü değil, yaşamak için yeme günüdür." Uzmanlar, beslenme değeri açısından Lüfer, Barbunya gibi pahalı balıklarla, Hamsi balığının hiçbir farkı olmadığını belirtiyorlar

EN BÜYÜK ÖLÇÜT: Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki ayırımda en büyük ölçüt, bu ülkelerin et ve tahıl tüketimi oranlarıdır. Üç yanı denizle çevrili Türkiye'mizde ucuz ve bol olan balık ile yeterli proteini sağlamak olasıdır.

İNSAN vücudunun en küçük canlı yapısı hücredir. Hücreler biraraya gelerek dokuları, dokular organları, organlar da insan vücudunu oluştururlar. Hücre denilen varlık, hücre zarı, hücreyi dolduran "Protoplazma" adlı sıvıyla ve bunun içindeki çekirdekle canlılık kazanır. Protoplazmanın görevini yapabilmesi, hücrelerin yenilenebilmesi, vücudun güçlenebilmesi için beslenmesi gerekir. Protoplazmanın beslenebilmesi için de, protein adı verilen bitkisel ve hayvansal besin maddelerinde bulunan yapıtaşına gereksinimi vardır.

Yıllar öncesinde "Albümin" ya da, yumurta akı denilen proteinin ekmekte yaklaşık yüzde 10, yağlılık derecesine göre ette yüzde 15 - 20 oranında varolduğu belirlenmiştir. Hemen bir örnek vermek gerekirse, insan vücudunun kendisini yenileyip güçlü tutabilmesi için proteine ihtiyacı vardır. Bir otomobil için nasıl enerji kaynağı benzin ise, insan vücudu için de, enerji kaynağı besinlerdir. Yalnız benzin ile besinler arasında büyük bir farklılık vardır. Benzin, bir otomobili sadece yürüten bir enerjidir, otomobile herhangi bir katkısı yoktur. Oysa besinler hem enerji kaynağı hem de, insan vücudunu güçlendiren, eskiyen, yıpranan yerlerini onaran yapı taşlarına sahiptir. Bu yapı taşlarına "Protein" adı verilir.

Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki ayırımda en büyük ölçüt, bu ülkelerin et ve tahıl tüketimi oranlarıdır. Gelişmiş ülkelerde protein değeri yüksek besin maddelerinden et başta gelirken,

HİÇBİR FARK YOK: Lüfer ile hamsi arasında aslında besin ve beslenme açısından hiçbir fark yok.

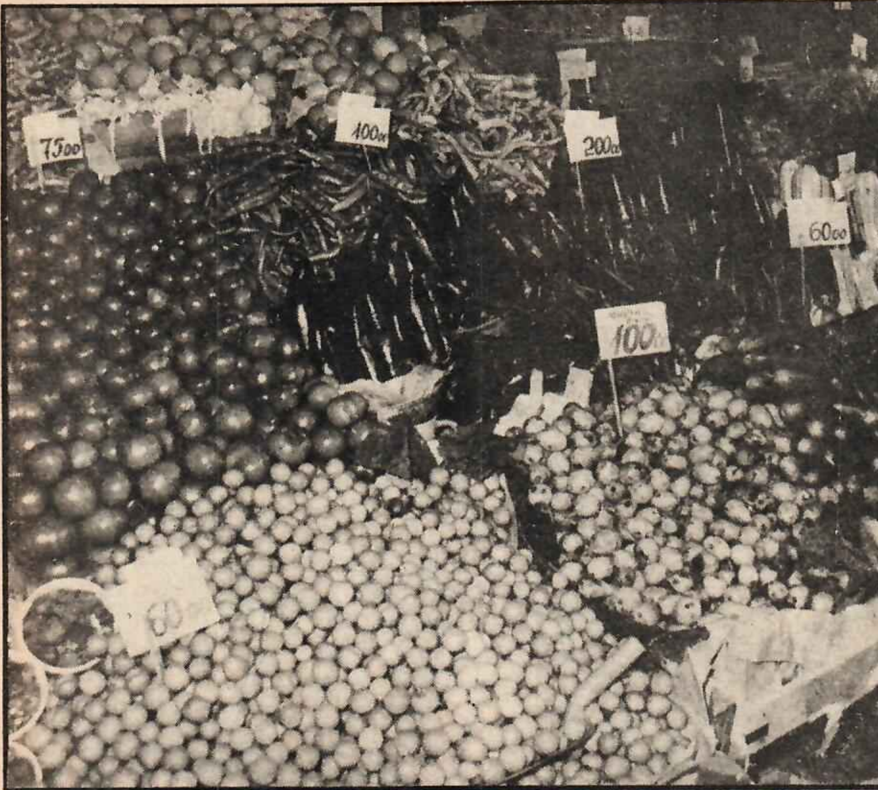
geri kalmış ya da gelişme sürecindeki ülkelerde tahıl tüketimi yüksek orandadır.

Protein insanları fiziksel olduğu kadar düşünsel bakımdan da güçlendirir. Gelişme çağındaki çocuklar ile hamile kadınların protein gereksinimi daha çoktur. Protein gereksinimi kilo ile doğru orantılıdır. Bir insan kaç kilo ağırlığında ise, en azından o kadar gram protein almalıdır. Örneğin 70 kilo ağırlığındaki bir insanın protein gereksinimi, 70 gram dolaylarındadır.

"- **Yeterli protein nasıl ve hangi besinlerden sağlanabilir?**" sorusuna bilim adamları şu cevabı veriyorlar:

"Ortalama ağırlıktaki bir insan günde en az 100 - 120 gram et yemelidir. Eğer etle beraber yumurta, peynir, süt, yoğurt ve benzeri besinler alınırsa et miktarı azalabilir. Ya da, et yerine 100 gram balık yenebilir".

Bilim adamları böyle diyorlar ama, bugünkü et fiyatları gözönünde bulundurulursa, 5 - 6 kişiden oluşan bir ailenin her gün bir kiloya yakın et yemesi olanaksızdır. O halde, etin yerine balık yenebilir.

BESLENMEYİ BİLMEK: "Beslenmeyi bilmek" herkes için geçerli bir doğrudur. Ve bu konuda halkımız yıllar yılı eğitilmemiş, beslenmenin önemi kendisine anlatılmamıştır.

100 gram et bugünkü fiyatlarla 30 - 35, 100 gram hamsi balığı ise, 6 — 8 liradır. Burada bir gerçeği vurgalamakta yarar vardır. Lüfer ve barbunya gibi pahalı palıklarla hamsi balığının besin ve beslenme değeri bakımından hiçbir farkı yoktur. Önemli olan hamsi balığından lezzetli ve beğenilir yemekler hazırlayabilmektir. Bu da, ev hanımının becerisine bağlı bir iştir. Bilindiği kadarıyla Karadeniz kıyılarında hanımlar hamsinin pek çok çeşit yemeğini hazırlarlar. Böreğinden, "çıtlaması"na kadar..

Her mevsim Hamsi balığı bulma olanağı yoktur. Fakat üç yanı denizlerle çevrili Türkiyemizde hamsiden sonra istavrit balığı gelir.

PROTEİN KAYNAKLARI

Ülkemizin sonsuz doğa kaynaklarından biri de balıktır. Karadeniz kıyılarındaki "**Hamsi kaynaklarının**" değerlendirilmesi ile halkımızın protein ihtiyacı en üst düzeyde karşılandıktan başka, dışsatım olanakları da yaratılabilir.

Bu zengin protein kaynağını değerlendirip kullanabilmek için önerileri şöyle özetleyebiliriz:

— Ailenizin ve çocuklarınızın hayvansal kaynaklı protein gereksinimini karşılamakta zorluklarınız varsa hiç değilse haftanın iki günü et yerine, hamsiden hazırlanmış yemekleri denemeli ve böylece daha az para harcayarak daha tutarlı beslenmelisiniz.

— Temizlenmiş ve ayıklanmış hamsinin 100 gramının, 100 gram kemiksiz ete eşit miktarda hayvansal protein sağladığını bilmeli ve hesaplarınızı buna göre yapmalısınız.

— Normal ve orta yaşta bir yetişkinin günlük hayvansal protein gereksinimi 100 - 150 gram hamsi etiyle pratik olarak karşılanabilmektedir. 20 yaşına ulaşmamış gençlerle hamile ve emzikli anaların, ateşli hastalık geçirmiş aile bireylerinin payları diğerlerinden 1.0 - 1.5 kat fazla olmalıdır.

— Yüz gram etin protein değeri iki yumurtanın içerdiği protein değerine eşittir. Bu nedenle günde bir yumurta yenerek günlük protein gereksiniminin et ya da balık yoluyla karşılama oranı düşürülebilir.

YAŞAMAK İÇİN YEMEK

Protein gereksiniminin karşılanmasında, karaciğer, işkembe, sığır böbreği ve başeti gibi, ete oranla daha ucuza sağlanabilen besin maddeleri de kullanılabilir. Kuru fasulye, mercimek, nohut, bakla ve benzeri baklagiller bitkisel yiyecekler olmalarına karşın, bunların proteinleri de biyolojik bakımından ete yaklaşık biçimde değerlidir.

Az eti fasulye ile birlikte pişirerek beslenme bilimi bakımından sakıncasız bir düzende aileyi besleyebilir, haftanın bir gününü de böylece geçirebilirsiniz. Gereğinden fazla yemenin, hem kesenize hem sağlığınıza zarar vereceğini unutmaksızın ve yetersiz beslenmeden sakınarak bilinçli bir şekilde beslenmelisiniz.

Günümüz "**Yemek için yaşama günü değil, yaşamak için yeme günü**"dür. Besin maddelerini savurganca kullanmayınız, ucuz besinlerle gerektiği biçimde beslenme yollarını araştırınız. İyi beslenebilmek gerçi büyük ölçüde parasal olanak sorunudur. Ancak bu konudaki bilgimizi geliştirerek ve daha az para harcayarak yeterli ve dengeli biçimde beslenebiliriz. Uzmanlar besin değeri açısından patates, domates, ıspanak, semizotu gibi yeşil yapraklı sebzeler, portakal ve mandaline gibi turunçgiller "Vitamin - C" gereksinimini karşılama bakımından son derece zengin olduğunu belirtiyorlar. Anneler, mutfaklarımıza getirecekleri bilimsel ve çağdaş yöntemlerle, ulusal varlığımızın değerli bir bölümünü oluşturan besin maddelerini ve bunların besleyici değerlerini koruyabilir, hem aileye hem de topluma yardımcı olabilirler. ●

Son yirmi yılda tavuk eti fiyatı kilosu beş liradan 235 liraya çıktı.

Son yirmi yılda ülkemizde tavuk ve horoz sayısı yüzde yüz, yumurta üretimi yüzde 400 arttı. 1960 yılında yaklaşık 27 milyon 164 bin olarak saptanan tavuk ve horoz sayısı 1979'da 56 milyon 233 bine yükseldi. Bu arada tavuk eti fiyatı ise, son yirmi yılda, kilosu beş liradan 235 liraya çıktı.

Hava kirliliği tüm insanları tehdit ediyor

Hava kirliliği ile ilgili araştırma ve raporlara göre, atmosferdeki yüzde 21 oksijen, yüzde 78 azottan oluşan denge giderek bozuluyor ve ozon oranı düşüyor. Ozon gazı oranının azalması, önümüzdeki elli yıl içinde dünya ısısının artmasına ve dünyayı "Ültraviyole radyasyonu"na karşı direncini azaltarak, cilt kanserinin yaygınlaşmasına neden olabilecek.

ÖNEMLİ OLAN: Önemli olan sakatları topluma kazandırmak mı, yoksa sakatlığı önlemek mi? Uzmanlara göre her ikisi aynı derecede önemli. Batı da işe, önce sakatlığı önleyici önlemleri almakla başlandı....

SAĞLIK

1981 ULUSLARARASI SAKATLAR YILI

BAŞLANGICINI yaşadığımız 1981, Uluslararası Sakatlar Yılı ilan edilmiştir. Dünya üzerinde yaşayanların yüzde 10'nun görmeyen, duymayan, konuşmayan, bedensel ve zeka özürü olanlardan oluşması Uluslararası Sakatlar Yılı'nın önemini arttırmaktadır. Bu konudaki bir başka ilgi çekici nokta, geri kalmış ve gelişme sürecindeki ülkelerde sakatların genel nüfusa oranının yüksekliğidir.

"1981 Uluslararası Sakatlar Yılı Türkiye Koordinasyon Kurulu Teknik Başkanı" Prof. Dr. Rıdvan Ege çeşitli sorularımızı cevaplandırırken şunları söyledi:

"Sakatlık; kişinin görme, işitme veya bedensel gücünün, zekâsının bir kısmını veya tümünü yitirmesidir. Daha bilimsel bir tanımlama ile kişinin bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinde muayyen oranlarda ve sürekli olarak fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu yaşamın normal gereklerine uyamamasıdır.

Türkiye nüfusunun 4,5 milyonunun görmeyen, duymayan, konuşamayan, bedensel ve zeka özürü olan insanlardan oluşması düşündürücü olduğu kadar üzerinde önemle durulması gereken bir gerçektir.

Doğuştan var olan sakatlıklar zekâ geriliği (kasıntılı beyin felçli veya felçsiz), felç, körlük, sağırlık, kalça çıkığı, çarpık ayak, sırt, kol ve bacaklardaki şekil bozukluğu, fazlalık ve noksanlıklar kalp ve diğer organ bozukluklarıdır. Doğuştan olan sakatlıkların çoğu yakın akraba evliliği, kan uyuşmazlığı, gebelikte kontrolsuz alınan ilâçlar (tetra, asprin, uyuşturucu madde, alkol vs.), röntgen muayeneleri, darbeler, sağlıksız yapılan güç doğumlar (göbek bağı dolanması vb.(ve diğer nedenlerle olur.

Edinsel, yani doğumdan sonraki sakatlıklar hastalık ve kazalardan olur. Hastalık olarak çocuk felci, kasıntılı beyin felci (gebelik ve doğum kusurları, sonraki beyin ve zarı iltihap ve yaralanmaları), tüberküloz, romatizma, lepra, trahom kalp, akciğer, damar hastalıkları ve urlar sayılabilir.

Kazalardan sırası ile Trafik, İş, Ev, Tarımsal, Spor ve diğer yaralanmalar sayılabilir.

Bunlardan trafik kazasından senede yaklaşık 5-6 bin kişi ölmekte, 35 bin kişi yaralanmakta bunun yarısı da sakat kalmaktadır. İş kazalarında sigortalılardan bir senede 1.500 ölüm, 200 bin yaralanma ve sayısı belirtilmiyen oldukça çok sakatlık olmaktadır.

Sakat sayımına gelince sonu 5'li senelerdeki genel sayımlarda yapılmaktadır. 1975 Genel Nüfus Sayımında yaklaşık 40 bin kör, 120 bin sağır, 200 bin ortopedik sakat, 450 bin geri zekâlı ve 200 bin uyum bozukluğu tesbit edilmiştir. Fakat sayım görevlilerinin yeterince eğitilmemesi ve halkımızın sakat deyiminden ürkerek gerekli bilgiyi vermemesi nedeniyle bizdeki sayımlar gerçeği yansıtamıyor.

SAKATLIK NASIL ÖNLENEBİLİR:

Doğuşta var olan birçok sakatlığın nedeni olan yakın akraba evliliği yasaklanmalı, gebelik, doğum ve doğum sonu koruyucu önlemleri, beslenme ve aşılanmayı, çocuk bakımını öğretecek, uygulıyacak ve izliyecek olan ana-çocuk sağlığı hizmetlerini güçlü ve yaygın duruma getirmelidir.

Kaza ve yaralanmalarda ölümlerin yarısı ile yarım saatte olduğundan ilk ve acil yardım, kaza ve hastalıklardan korunma, trafik kurallarına uyma yöntemleri okullarda sınıf geçmeli ders olarak okutulmalıdır. Bu konulara Basın ve TRT ile yaygınlaştırmak gerekir.

Diğer bir konuda yaralıların ve acil hastaların hastaneye taşınması ve hastanede tedavisi sorunudur.

Kaza Haber Verme Örgütü Kurulmalıdır:

Bu yol kenarı telefonları, genel

telefonlar (999, 111) gibi numaralar), gezici polis veya ambulans ekipleri ile sağlanır. Bizde 20-30 km. aralarla yollarda gezici ambulans ekipleri kurmalıyız (İran ve Nijerya'da 40-50 gezici ambulans vardır, bizde hiç yoktur.)

Yaralı Taşıma ve Acil Yardım:

Yaralı haberi verilince içinde ilk yardım ekibi, araç ve gereçleri bulunan ambulanslar kaza yerine yetişir (Portekiz'de 122, İsrail'de 350 ambulans nöbette beklemektedir, diğer ülkelerde yüzlerce vardır, bizde hiç yoktur). Bazı ülkeler daha sür'atli acil yardım için helikopter kullanır (İskandinav ülkeleri, Almanya, İngiltere, Amerika).

Bizde Bayındırlık Bakanlığı (Karayolları), Ulaştırma (PTT) Bakanlığı, İçişleri (Emniyet Genel Md.) ve Sağlık Bakanlığı'nın kaza haber verme ve yaralı taşımacılığını kesinlikle ele alması gerekir. Afrika ülkeleri bile bu örgütü kurmuştur.

TEDAVİ VE REHABİLİTASYON

Tedavi Hizmetleri: Ülkemizdeki 120. bin hasta yatağı, 25 bin doktor, 40 bin ebe ve hemşireyle sağlık hizmeti sürdürülmeye çalışılmaktadır. Sosyalizasyon ve tam gün uygulamaları istenilen başarıyı sağlamamıştır. Bunlar düzeltilmelidir. Hele yalnız hekimlere yönelik mecburi hizmet zorlamaları geçmişteki başarısız dönüşler incelenmeden yeni bir ferahlık getireceği beklenemez. Tüm bu konuların iyice incelenerek kararlı uygulamalarla düzeleceğine inanıyoruz.

Normal hasta bakımına güçlükle cevap vermiye çalışan hastanelerimizin Acil Hastalara ve Kazalara yeterince cevap verdiği söylenemez. Her hastanenin günün her saatinde hayat kurtarıcı bir sağlık ekibi bulundurması gerekir. Ayrıca acil yardım ve travmatoloji (her türlü yaralanma) hastaneleri açmamız ve buralarda anesteziooji ve reanimasyon (canlandırma), Ortopedi ve Travmatoloji, Nöroşirürji, Genel Cerrahi, İç Hastalıkları veya Kardiyoloji uzmanları ve ekibi bulundurmalıyız. Nasıl verem için yüzlerce dispanser ve büyük hastaneler yapmışsak hergün hepimizin başına gelen acil hastalık ve kazalar için de Sağlık Bakanlığımızın alışkanlıkları dışında bu konulardaki büyük atılımlarını özlemle beklemekteyiz. Başvurularımızın gerçekleşmesi umudundayız.

Rehabilitasyon Hizmetleri:

Bilindiği gibi, doğuştan hastalık veya kazalar nedeni ile bedensel ve ruhsal gücünü yitiren kişilere yapılan tedavi ve uğraşılarla onları normal güce getirmek veya geri kalan bedensel ve ruhsal yetenek ve güçlerini geliştirerek onları toplumda yararlı sosyo-ekonomik düzeye ve kendi kendisine yeterli duruma getirmeğe Rehabilitasyon demekteyiz. Rehabilitasyon büyük merkezlerde veya hastanede başlar, evde, okulda ve iş yerinde devam eder.

Nüfusumuzun yüzde 10'u sakat olduğuna göre, 4,5 milyon görmiyen, işitmiyen, konuşamıyan, bedensel ve zeka özürü olan insanlarımızı rehabilitasyon hizmetlerini Tıbbi, Mesleki ve Eğitsel olarak 3 aşamada özetlenebilir.

Tıbbi Rehabilitasyon:

Kişilerin asıl tedavisi yanında destek tedaviyle (fizik tedavi, ortopedi, noroloji ve diğer uzmanlar, fizyoterapist, psikolog, hemşire, meslek ve özel eğitim danışmanı, protez teknisyeni ve diğerlerinin iş birliğiyle) bunlar eski durumuna getirilmiye veya bağımlı durumdan kurtarılmiya çalışılır.

Ülkemizde yalnız Ankara'daki oldukça yeterli olmak koşulu ile 3 rehabilitasyon merkezi vardır. Sağlık Bakanlığının büyük merkezlere dayalı olarak özellikle Bursa, İzmir, Antalya, Eskişehir, Samsun, Erzurum, Diyarbakır'dan başlıyarak en az 15 Rehabilitasyon merkezi açması yararlı olur.

Mesleki Rehabilitasyon:

Bundaki amaç; Hastalanan ve yaralanan kişilerin tıbbi tedavisi ve Rehabilitasyonu yapılırken eski işini sürdürme gücünü sağlanması bu olmazsa yeni bir işe alıştırılması, hattâ bir işe yerleştirilerek orada işe uyumuna yardım etmektir.

2 milyon sigortalı işçisi bulunan Sosyal Güvenlik Bakanlığı Ankara-Etlik'te Büyük Atatürk'ümüzün adına yaraşır şekilde Atatürk Rehabilitasyon Merkezi Kurma hazırlıkları içindedir. Bunun gerçekleşmesi ve ileriki yıllarda artırılması en içten dileğimizdir.

Çalışma Bakanlığı 20 senedir ulusal ve uluslararası düzeyde incelemeler ve raporlar düzenlemişsede, tek bir mesleki Rehabilitasyon Merkezi açamamıştır. Dileriz ki Sincan'da yeri hazır olan ve ön hazırlıkları yapılmış olan bu merkezlerden ilki Sakatlar Yılı nedeni ile bu sene başlatılsın ve ileriki yıllarda artırılsın.

Çalışma Bakanlığı'nın ayrıca "Korunmalı İş Yerleri"ne ağırlık vermesi gerekir." ●

REHABİLİTASYON: Sakatları topluma kazandırmak ve kendi kendilerine yeterli duruma getirebilmek için büyük merkezler, hastaneler, ev, okul ve işyerinde rehabilitasyon zincirinin oluşturulması gerekir.